

**Siirtolaiskeskustelu Pohjois-Pohjanmaalla 1912–1920
paikallisten sanomalehtien antaman kuvan pohjalta**

Oulun yliopisto

Historiatieteet

Historian pro gradu -tutkielma

8.12.2022

Tuomas Timonen

Sisällys

Johdanto.....	1
1 Negatiiviset tekijät ja ilmiöt.....	11
1.1 Hankalat matkat ja vaikea maahanpääsy	11
1.2 Kulttuurishokit	17
1.3 Brasilia – viheliäinen ansa	23
1.4 Elanto ja elinolosuhteet	26
1.4.1 Maaseutu.....	26
1.4.2 Työolosuhteet ja työ	29
1.5 Aatteelliset vaikuttimet – Siirtolaisuutta vastaan	36
1.5.1 Isänmaallisuudella siirtolaisuutta vastaan	36
1.5.2 Antikapitalismi ja työväenaate	39
1.5.3 Antikommunismi	43
1.5.4 Maahenki.....	45
1.5.5 Talous ja kapitalismi	47
1.6 Keinot torjua	49
2 Positiiviset tekijät ja ilmiöt	56
2.1 Jännittävä matka ja mielenkiintoinen uusi maailma	56
2.2 Koti-ikävä on myös rakkautta.....	59
2.3 Brasilia – pääsee sieltä poisikin.....	61
2.4 Elanto ja elinolosuhteet	63
2.4.1 Maaseutu.....	63
2.4.2 Työolosuhteet ja elanto	66
2.5 Aatteelliset vaikuttimet – Siirtolaisuutta selittämässä.....	68
2.6 Siirtolaisuuden ymmärtäminen ja puolustaminen	72
2.7 Takaisin kotiin – pysyvästi tai vierailulle	78
Yhteenveto.....	84

Johdanto

Suomi ja muut Pohjoismaat kokivat suuria ulospäin suuntautuvia muuttoliikkeitä suuren osan 1800-luvusta, jatkuen 1900-luvulle asti. Muuttoliike, eli siirtolaisuus, ei ollut intensiivisyydeltään jatkuvasti tasaista, vaan se aaltoili sen mukaan kuinka työntävät ja vetävät tekijät vaihtelivat kotimaan ja muuttokohdemaiden välillä. Muuttoliikkeistä ja sen vaikutuksista kirjoitettiin usein lehtiin, joiden sävy vaihteli jopa enemmän kuin vuosittainen siirtolaisuuden määrä.

Median merkitys ihmisten elämään ja yhteiskunnan muovautumiseen voi varmasti pitää erityisen merkittävää. Lehdistötutkimuksen merkitys historiantutkimukselle on mittava, sillä lehdistö lähdemateriaalina kertoo nykypäivän tutkijalle sen, miten asioista kirjoitettiin, ajateltiin ja toisaalta mitä ei käsitelty ja mistä ainakin lehdistössä vaiettiin. Lehdistötutkimuksen tekeminen on digitalisaation kautta helpottunut, kun suuria lähdemateriaalimääriä on nyt helpompi käsitellä kuin aiemmin. Erilaisten hakujen tekeminen digitaalisesta materiaalista on etenkin helpottanut työtä.

Tutkimustehtävä ja käsitteet

Tutkimuksen päämääränä on saada selville se, miten vuosina 1912–1920 siirtolaisuudesta kirjoitettiin Pohjois-Pohjanmaalla. Lähteenä toimivat tuona aikana julkaistut Kaleva, Kansan Tahto ja Liitto -lehdet. Näistä ainoana vain Kansan Tahtoa ei julkaistu tasaisesti koko tarkasteluajan, sillä se oli kielletty Ensimmäisen maailmansodan alussa ja uudelleen Suomen Sisällissodan aikana.

Tutkimuskysymyksinä ovat toimineet seuraavat kysymykset:

1. Miten Pohjois-Pohjanmaalla on lehdistökirjoituksissa suhtauduttu siirtolaisuuteen ja siirtolaisiin, eli onko suhtautuminen pääpiirteittäin positiivinen vai negatiivinen?
2. Millaisia positiivisia ja negatiivisia elementtejä kirjoituksissa näkyy?
3. Miten suhtautuminen muuttunut ajan kuluessa?
4. Miten ja paljonko siirtolaisuudesta kirjoittamisen määrä muuttunut ajan kuluessa?

5. Millaisia selkeästi omia kirjoitustapoja tai -aiheita siirtolaisiin tai siirtolaisuuteen liittyen eri lehdillä on?

Siirtolaisuus on sanana myös jokseenkin vaikeasti selitettävissä, sillä sitä voi lähteä määrittelemään nykyaikaisesta näkökulmasta, tai sitten aikalaisten näkökulmasta. Tarkasteluajanani kirjoituksista käy nopeasti ilmi, että siirtolaisena pidetään melkein ketä tahansa ulkomaille pidemmäksi aikaa lähtevää ihmistä. Kalevassa kutsutaan jopa Leniniä siirtolaiseksi.¹ Täten olen määritellyt siirtolaisuuden yksinkertaisesti siten, että jos tarkasteluajanani jotain ihmistä tai ihmisryhmää on kutsuttu siirtolaiseksi, pidän häntä tai heitä siirtolaisina myös tutkimuksessani. Yksinkertainen lisämääritelmä siirtolaisuuteen on se, että kyseessä on oltava sellainen muuttoliike, joka suuntautuu pois Suomen suuriruhtinaskunnasta tai itsenäisestä Suomesta. Tällöin esimerkiksi Murmanskiin suuntautuva muutto on siirtolaisuutta.

Tutkimuskirjallisuutta itse lehdistötutkimuksesta sekä tekstianalyysistä ja media-analyysistä on kiitettävästi. Esimerkiksi Steinbyn *Suomen sanomalehdistön historiallinen katsaus*², jonka kautta lähdemateriaalin tuntemus ja käsittely ovat helpompaa. Tommilan ja Salokankaan *Sanomia kaikille- Suomen lehdistön historia*³ – osin samasta syystä kuin Steinbyn sekä Väliiverosen *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*⁴, jonka tehtävänä on auttaa metodisesti itse tekstin tulkinnan kanssa, kuten jo kirjan nimikin kertoo. Olen myös käyttänyt tekstianalyysiä eri kirjoituksia ja niiden osia tulkittaessa.⁵

Lähteet ja rajaukset

Suomessa sanomalehtiä on julkaistu tarkasteluajan alussakin runsaasti yli sata vuotta. Pohjois-Pohjanmaalla sanomalehtien määrä alkoi 1800–1900-lukujen taitteessa kasvaa. Taustalla vaikutti epäilemättä puoluepoliittinen kehitys, sillä kaikki kolme lehteä ovat enemmän tai vähemmän jonkun puolueen äänenkantajia

¹ Kaleva 19.4.1917.

² Steinby 1963.

³ Tommila & Salokangas 1998.

⁴ Väliverronen et al. 1998.

⁵ Heikkinen 2020.

tai jopa puolueiden perustamia. Tästä löytyikin syy juuri näiden kolmen lehteen valitsemiseksi tutkimuksen lähdemateriaaliksi; ne kattavat suurehkon osan suomalaisesta puoluekentästä, sekä Pohjois-Pohjanmaan asukkaiden aatteellisesta jakaantumista, sekä jakaantumista kaupunkien asukkaisiin ja periferian asukkaisiin. Puolue toiminta on yksi iso syy lehden perustamiselle, muttei ainoa. Muita syitä ovat esimerkiksi taloudelliset syyt.

Liitto perustettiin vuonna 1906 ja se saman tein sidottiin Suomen maalaisväestön liiton äänenkantajaksi, sillä sen tuli uutisoinnissaan noudattaa Suomen maalaisväestön liiton puolueohjelmaa⁶. Tätä se toden teolla olikin, sillä Liiton periaateohjelmaan kuului muun muassa torpparien ja kruununtorpparien asumaoikeuden turvaaminen lailla, pienviljelijöiden toimeentulon takaaminen ja kehittäminen, maanviljelyn kehittäminen valtion toimesta ja itsenäisten maatilojen keinottelijoiden haltuun joutumisen estäminen rangaistuksen uhalla. Näiden lisäksi Liitto myös pyrki kehittämään monia muita maalaisväestön tärkeäksi kokemia asioita. Kun päätös perustamisesta ja linjauksista oli tehty, oli määrä hankkia oma kirjapaino. Sitä oltiin ostamassa Kalevalta, mutta kaupat eivät lopulta onnistuneet. Sen sijaan nuorsuomalainen Bergdahl myi oman kirjapainonsa 30 000 markalla. Tämän jälkeen Liitto alkoi ilmestymään säännöllisesti vuonna 1907 alusta kolmi-päiväisenä: tiistaisin, torstaisin sekä lauantaisin.⁷ Vuodesta 1917 alkaen lehteä julkaistiin kuusipäiväisenä tiistaista sunnuntaihin.

Kalevan pääasiallinen perustaja oli Juho Raappana. Hän oli töissä Kaiku-lehdessä. Työskennellään Kaikun toimituksessa, Raappana päätti perustaa oman lehden alkuvuodesta 1899. Entinen työnantajansa K.F. Kivekäs epäili, että uusi lehti menisi nopeasti konkurssiin, jos se alkuunkaan saisi julkaisulupaa. Kivekäs myös epäili, että Kaleva päätyisi kenraalikuvernöörin asettamien ehtojen kautta valtiovallan sanansaattajaksi, ilman todellista julkaisunvapautta. Painokonetta etsiessään Raappana päätyi ostamaan Jenny Barckilta hieman vanhentuneen painokoneen 3500 markalla. Kalevan julkaisu aloitettiin vuonna 1899 ja se oli tuolloin kuudes Oulussa julkaistava sanomalehti, jota julkaistiin kuudesti viikossa. Nimensä se oli saanut kansallisuusaatteen hengessä, Kaleva kun tarkoittaa jätti-läistä. Ensimmäisessä painoksessaan Kalevassa kirjoitettiin, että lehti suo

⁶ Hannula 1981, 14-16.

⁷ Hannula 1981, 20-24.

”sananvuoron toisin ajattelevillekin, mutta nimettömille hyökkäyskirjoituksille ei Kalevan palstoilla tilaa ole”. Kaleva oli tutkimuksen tarkasteluajankana Nuorsuomalaisten lehti.⁸ Kalevan toimituksessa oli vaikuttanut useampi Nuorsuomalaisen puolueen kannattaja, kuten: päätoimittajat Jaakko Laurila (1914–1917) ja Jussi Oksanen (1919–1925). Heidän lisäksi tarkasteluajankohdalla päätoimittajina toimivat Kaarlo Sovijärvi (1910–1914) sekä Heikki Kokko (1917–1918), joista molemmat olivat kokoomuslaisia⁹. Vuosina 1919–1953 Kaleva toimi Kansallisen Edistyspuolueen sanankantaja. Tästä voimme arvella viimeistään tuona aikana Kalevan olevan jokseenkin porvarillinen lehti. Vaikka Kalevan toimituksessa on vuosien aikana ollut eri porvarillisten puolueiden kannattajia ja Kaleva on toiminut puolueiden äänenkantajana, oli se ainakin Raappanan toimesta vannoutunut puolueettomaksi alustaksi¹⁰. Ensimmäisessä julkaisussa, kansisivulla onkin myös Työväen kaupan mainos, joskin on epäselvää, onko tuo nykyään melko poliittiselta kuulostava kaupan nimi sitä todellisuudessa.¹¹ Kaleva pyrki jossain määrin puolueettomuuteen, sillä Kalevassa julkaistiin välillä myös työväenyhdistyksien ja -organisaatioiden mainoksia sekä ilmoituksia. Vuonna 1918 Kaleva kuitenkin julistautui Edistyspuolueen äänenkantajaksi¹².

Työväenlehti Kansan Tahto ei ollut ensimmäinen lajiaan Oulussa. Sitä ennen oli jo vuonna 1897 julkaistu Oulun työväen iltaseurassa Väkeväinen-nimistä lehteä. Tuo lehti oli tehty käsin ja täten levikiltään todella suppea. Vuosina 1889 laajempilevikkistä lehteä yritettiin perustaa, mutta yritys kaatui varojen puutteeseen. Toisen kerran asiaa yritettiin vuonna 1898 siten, että työväenlehti julkaistaisiin osana Kaiku- tai Louhi-lehteä. Poliittisesti tuo ei ollut mahdollinen ajatus, sillä Kaiku ja Louhi olivat molemmat porvarillisia lehtiä. Sen lisäksi useat työväenlehdet aloittivat itsenäisen julkaisunsa, kuten esimerkiksi helsinkiläinen Työmies-lehti aloitti tuolloin oman lehtensä irtaantuen Uuden Suomettaren yhteydestä vuonna 1895. Kolmas yritys vuonna 1903 kariutui siihen, että samaan aikaan rakennettiin työväentaloa, joka vei kaikki liikkeen resurssit ja voimat pois lehden perustamiselta. Viimeinen ja onnistunut yritys tapahtui vuonna 1905, jonka pohjalta Kansan Tahto

⁸ 110 vuotta – 110 tarinaa Kalevasta.

⁹ Kokko liittyi Kokoomukseen 1919 ja Sovijärvi toimi Kokoomuksen kansanedustajana vuosina 1930–33.

¹⁰ Suistola 1999, 24, 26.

¹¹ Suistola 1999, 15-23.

¹² Suistola 1999, 110.

saatiin perustettua. Julkaisu alkoi tammikuussa 1906 kuusipäiväisenä, vaikka monet tahot kannattivat vain kolmea julkaisua viikossa. Kansan Tahto oli tuolloin SDP:n sanankantaja tai kuten lehti itse asia puki: "[--] köyhien ja sorrettujen äänenkannattaja¹³". Mielenkiintoisesti Kalevan perustaja Juho Raappana oli toimittajana Kansan Tahdossa – tosin vain perustamisvuoden toukokuuhun asti. Erossa ei ilmeisesti ollut kuitenkaan kyse politiikasta.¹⁴ Ensimmäinen Kansan Tahdon kielto astui voimaan pian Ensimmäisen Maailmansodan puhkeamisen jälkeen. Kansan Tahdon tilalla julkaistiin Oulun Sanomat -nimistä lehteä, jonka vastaavana toimittajana toimi ylioppilas Rudolf Lindgren. Oulun sanomia julkaistiin vuosina 1915–1917 ja julkaiseminen lopetettiin heti kun Kansan Tahto saatiin julkaista. Lindgren toimi myös Kansan Tahdon päätoimittajana 1917 kun lehden kielto peruttiin Venäjän irtaannuttua sodasta. Sisällissodan puhjettua Kansan Tahdon julkaiseminen loppui painokoneiden tuhoamiseen. Sodan jälkeen Kansan Tahto kiellettiin valkoisten puolesta. Painokoneita ja muuta työväenyhdistyksien sekä -lehtien omaisuutta takavarikoitiin pian sodan jälkeen, mutta sitä alettiin pikkuhiljaa palauttamaan jo samana ja seuraavana vuonna. Kun tilanne sodan jälkeen hieman oli rauhoittunut, perustettiin 30.1.1919 osakeyhtiö Pohjan Kansa, joka myöhemmin alkoi julkaisemaan saman nimistä sanomalehteä. Aluksi Pohjan Kansa julkaistiin kolme kertaa viikossa nelisivuisena, mutta syksyllä 1919 lehden julkaisu muuttui kuusipäiväiseksi. Kuin Kansan Tahto, myös Pohjan Kansa edusti vasemmistolaisia näkemyksiä, mutta suuntalinjat eivät olleet niin yksinkertaisia, sillä suomalainen vasemmisto oli sodan seurauksena kokenut suuria muutoksia.¹⁵

Nämä lehdet valikoituivat lähteiksi sillä perusteella, että ne yhdessä tarjoavat poliittisesti ja sosioekonomisesti laaja-alaisen katsauksen pohjois-pohjanmaalliseen siirtolaiskeskusteluun. Ne myös ovat levikiltään suurehkoja ja täten niiden voi perustellusti ajatella kuvaavan näkemyksillään sangen suurta osaa alueen ihmisten näkemyksiä.

Lehdissä oli myös mielipidepalstoja tai ”vierailevia kyniä”, jotka eivät välttämättä täysin edustaneet lehden kantaa. Nämäkin kirjoitukset ovat tarkastelun kohteena, sillä niistä saa selville kohderyhmien ulkopuolisia suuren yleisön kantoja

¹³ Saarela 2006, 13.

¹⁴ Saarela 2006, 11-15.

¹⁵ Saarela 2006, 93-95.

maastamuuttoon. Tietenkin on huomioitava, että kyseiset mielipidepalstat ja niissä julkaistut kirjoitukset eivät ole sinne päätyneet vahingossa, vaan on hyvin mahdollista, että ne on ennakkovalikoitu lehden toimituksen ja lukijakunnin aatteiden ja suhtautumisen perusteella tai niihin vaikuttamiseksi.

Osa keskustelusta löytyy myös maahanmuutto-termin alta, sillä osa keskustelussa on käyty muodossa ”suomalaisten maahanmuutto Amerikkaan”. Lähdemateriaalinani käyttämäni vuosien 1912–1920 sanomalehdet löytyvät digitaalisesta sanomalehtiarkistosta. Hakusanoina olen käyttänyt ja muun muassa seuraavia sanoja ja sanayhdistelmiä: maastamuut*, maastamuutto, maastapa*, maahanmuut*, työ, siirtolai*, siirtol*, kirje, matkakirj*, siirtolaiskirj*. Maasta- ja maahanmuutto termejä on kumpaan käytetty siirtolaisuudesta kirjoitettaessa. Maahanmuutto näkyy teksteissä ikään kuin peilaten, jossa siirtolaiset ovat esimerkiksi Yhdysvalloissa maahanmuuttajia, mutta suomalaisittain maastamuuttajia. Suomalaisissa sanomalehdissä saatettiin siis kirjoittaa yhdysvaltalaisesta näkökulmasta ja käyttää termiä ”maahanmuuttaja”.

Aikarajaus, 1912–1920, muodostuu siitä, että tuona aikana on mahdollista tarkastella niin sodan ja rauhan tuomia eroja siirtolaisuuskeskusteluun, sekä itse siirtolaisuuden määrän vaikutusta siihen. Sota-aikana siirtolaisuus väheni merkittävästi ja sen vaikutus myös näkyy siirtolaisuutta koskevissa kirjoituksissa.

Digitaalinen sanomalehtiarkisto on tutkimuksen kannalta samaan aikaan ongelmallinen työkalu, mutta toisaalta pakollinenkin työkalu. Kolme sanomalehteä ja yhdeksän vuoden tarkastelu-aika tarkoittaa pahimmillaan tuhansien sivujen läpikäyttöä, joka voitiin välttää käyttämällä hyviä ja monipuolisia hakusanoja. Tämä kuitenkin tuo myös uhan, sillä suurin osa lehdistä on painettu fraktuuralla, jolloin sanomalehtiarkiston ohjelma ei osaa lukea täydellisesti. Tämän takia on mahdollista, että jotain oleellista tietoa on jäänyt löytämättä. Tätä ehkäistäkseni olen tehnyt myös raakaa materiaalin läpikäyntiä ilman mitään hakusanoja, sekä yrittänyt käyttää muunnoksia yleisistä hakusanoista sillä ajatuksella, että sanomalehtiarkiston ohjelma sattuisi löytämään toisella vastaavan kaltaisella hakusanalla kirjoituksia.

Aiempi tutkimus

Aiempaa tutkimusta on paljon ja se on sangen kattavaa. Aiheeltaan osa menee vähän ohi omastani. Nimittäin näissä tutkimuksissa kyllä tutkitaan muuttoliikkeitä ja niiden syitä, mutta pääpaino ei ole niihin liittyvässä keskustelussa lehdistössä. Suuri osa muista tutkimuksista on muutenkin keskittynyt käsittelemään tietyn alueen muuttoliikkeitä jonakin aikana¹⁶ ja toisaalta johonkin tiettyyn maahan kohdistunutta muuttoliikettä¹⁷. Mielenkiintoisia poikkeuksia tähän jakoon luovat muun muassa joidenkin ammattiryhmien muuttoliikkeet¹⁸ ja joidenkin ilmiöiden ja maailman tapahtumien seuraukset¹⁹. Näissä lähdemateriaalitkin ovat lähinnä muistelmia, valtiollisia ja kunnallisia tilastoja ja muita, muttei juurikaan lehdistömateriaalia. Kuitenkin täysin saman aiheen alle, niin metodeineen kuin lähdemateriaaleineenkin, sopii Taisto Hujasen ja Kimmo Koirasen Siirtolaisinstituutille vuonna 1990 tekemä tutkimus *Siirtolaisuus suomalaisissa sanomalehdissä vuosina 1880–1939 ja 1945–1984*²⁰. Alueellinen raja on Koirasen ja Hujasen tutkimuksessa laajempi, mutta lopulta itse tarkasteltavien sanomalehtien määrä ei ole paljoa suurempi. Koiranen ja Hujanen myös käyttävät tutkimuksessa lähteenään eri sanomalehtiä kuin itse käytän omassa tutkimuksessani. Heidän sanomalehtilähteitään ovat: Uusi Suometar/Uusi Suomi, Suomen Sosialidemokraatti/Työmies, Vasabladet, Helsingin sanomat. Tutkimuksen tyyli on myös hyvin erilainen. Tutkimuksessaan he erittelevät paljon julkaisujen tiheyttä, palstasenttejä ja yksittäisten julkaisujen määriä tarkasteluaikana. Myös suhtautumiset siirtolaisuuteen ja erilaiset kannanotot ovat olleet tutkittavina, mutta lopulta niitä ei tutkita järin paljoa – kun taas oma tutkimukseni painottuu siihen, miten ilmiöistä kirjoitettiin ja juuri sitä kautta analysoin suomalaisten suhtautumista siirtolaisuuteen. Vaikka päällekkäisyyttä näillä tutkimuksilla on, on niillä myös oleellisia painotuseroja, lähdemateriaalin käsittelytapajeroja sekä yli 30 vuotta ajallista eroa.

¹⁶ Esim. Vilmusenaho, Siikajokilaakson siirtolaisuus vuosina 1850–1914.

¹⁷ Esim. Hognlund, Finnish immigrants in America 1880-1920.

¹⁸ Esim. Keränen, Oulun merimiesten karkaaminen Amerikkaan ennen vuotta 1890.

¹⁹ Esim. Nevalainen, Punaisen myrskyn suomalaiset: suomalaisten paot ja paluumuutot idästä 1917–1939; Saressalo, Pois Suomesta: Suomesta paenneita, karkotettuja, väkisin vietyjä, laittomasti lähteneitä.

²⁰ Hujanen & Koiranen. Siirtolaisuus suomalaisissa sanomalehdissä vuosina 1880–1939 ja 1945–1984. 1990.

Metodit

Tekstianalyysin avulla teen havaintoja alkuperäislähteestä, joiden avulla teen kvalitatiivista tutkimusta maastamuuttokeskustelun luonteesta. Käytännössä se tarkoittaa lähdemateriaalista merkityksien etsimistä ja löytämistä, termien ja nimien tulkintaa ja kirjoittajan tarkoitusten ja valintojen tarkastelua. Kontekstien, niin ajallisten kuin temaattistenkin, ymmärtäminen auttaa löytämään mielenkiintoisia tietoja ja tekemään oivalluksia.²¹ Tällä tavoin pääsen tutkimaan maastamuuttokeskustelua metodologisesti monipuolisesti. Koska kaikki tarkastelemani lehdet ovat jonkin puolueen äänenkannattajia ainakin jossain määrin, täytyy niihin suhtautua kriittisesti. On mahdollista, että niistä on jätetty julkaisematta osa jutuista tai niitä on voitu muokata. Huomionarvioista on myös se, että Suomessa oli jo ennen sota-aikaa tiukahko sensuuri, joka sodan sytyttyä vain tiukentui entisestään²². Sensuuri koskee kaikkia uutisia, mutta maastamuuttokeskustelulla on monesti sellaisia yhteiskunnallisia merkityksiä, jotka kiinnostavat valtiovaltaa ja täten sillä voi olla intressejä vaikuttaa kirjoitusten julkaisuun tai niiden sisältöön.

Hyödynnän tutkimuksessani myös media-analyysiä, sillä uutiset ja mielipidekirjoitukset ovat muutakin kuin vain tekstiä. Kontekstista irrotettuna uutiset ovat tekstiä, mutta kokonaisuudessaan osa mediaa, jonka tutkimista varten tarvitaan erilaisia työkaluja kuin sen osasten tutkimiseen. Oleellista on ollut ymmärtää kielen luonne: se oli ja on edelleen se väline, jonka avulla teemme asioista itsellemme ja toisille ymmärrettäviksi eli löytää sanoille ja niiden yhdistelmille niin kirjoittajalle kuin lukijalle yhteinen merkitys. Kieli on muuttuvainen ja yli sata vuotta ajassa on muuttanut tuntamaamme ja käyttämäämme suomen kieltä sen verran, että lukijan on oltava tarkkana ymmärtääkseen kirjoittajan tarkoituksen. Vastuu ei siis ole vain kirjoittajalla, vaan myös lukijalla. Kielen muuttuminen vaikeuttaa ymmärtämistä ja sen tulkinnassa on vaarana anakronismiin sortuminen. Ei siis ole varaa vain tutustua niihin uutisiin, kirjoituksiin ja ilmoituksiin, jotka suoraan liittyvät tutkittavaan kohteeseen, vaan tutustuttava myös yleisemminkin käytettyyn kieleen. Vaikka voisi ajatella kielellä olevan yhteinen merkitys tiettyssä ajassa, ei näin kuitenkaan ole. Tiettyssä hetkessäkin on olemassa omat sisäiset kulttuurilliset eronsa. Kieltä siis käytetään eri tavoin, vaikka tavoitteena olisikin tulla

²¹ Heikkinen 2020, 23-36.

²² Suistola 1999, 68-70.

ymmärretyksi. Tämän vuoksi menneen ajan kielen ymmärtäminen ja tulkitseminen on vaikeampaa kuin kielen, jonka kanssa ei ole ajallista eroa. Sanojen merkitykset ovat muuttuneet aikojen saatossa. Esimerkiksi lähdemateriaalissani saatetaan käyttää sanaa ”erikoinen” tarkoittamaan sanoja ”erityinen” tai ”erilainen” – sanoja.²³ On syytä muistaa, että lähteenäni käyttämäni sanomalehdet antavat kuvan ajastaan ja täten edustavat meille omaa aikaansa, mutteivat anna täydellistä kuvaa vallitsevasta mielipidemaisemasta subjektiivisuutensa vuoksi. Toisaalta se ei ehkä ole oleellistakaan, sillä tarkoitus on tutkia sitä, miten lehdissä siirtolaisuudesta kirjoitettiin, ei niinkään sitä, kuvaavatko lehtien kirjoitukset suuria mielipidelinjoja.

Historiallinen tausta

Tarkastelujakson aikana Suomi kävi valtiona läpi suuria muutoksia. Jakson alkaessa Suomi oli rauhan aikaa eläneen Venäjän keisarikunnan autonominen osa. Sota syttyi 1914, mutta Suomi oli edelleen osa Venäjää ja sai kokea osan sodan inhottavista puolista välillisesti. Kuitenkin 1917 Suomi saavutti itsenäisyytensä ja vaipui melkein heti sen perään veriseen sisällissotaan.

Näin yksinkertainen Suomen historia ei kuitenkaan ole, vaan siihen kuuluu lukuisia monimutkaisia vaiheita. Autonomian aikana Suomessa nousi henkiin vahva kansallinen identiteetti, joka vaikutti lähes kaikkiin elämän osa-alueisiin. Vanhat ruotsalaiset instituutiot muuttuivat pikkuhiljaa suomenkielisiksi ja suomi yleistyi myös kulttuurin ja taiteen kielenä.²⁴

Muutos ruotsista suomeksi oli merkittävä myös sanomalehdille, joita 1800-luvun aikana alettiin Suomessa julkaisemaan laajasti. Sanomalehtiä julkaistiin aikaisemminkin, mutta varsinainen suomenkielisen lehdistön ”kultakausi” alkoi 1800-luvulta. Uusia lehtiä olivat muun muassa Turun Wiikko-sanomat (1820), Oulun Wiikko-sanomat (1829) ja Virallinen lehti (1820).²⁵ Tosin suomenkielisten lehtien määrä ylitti ruotsinkielisten määrän vasta 1880-luvulla.²⁶

²³ Väliverronen et al. 1998, 18-19; Kaleva 1.8.1913 s.3 ”Maakauppiat ja osuustoiminta”

²⁴ Jutikkala & Pirinen 1999, 275, 277-280.

²⁵ Tommila & Salokangas 1988, 84-85, 125.

²⁶ Tommila & Salokangas 1988, 614.

Lehdistön työtä vaikeuttivat monenlaiset sensuuriasetukset. Venäjällä säädettiin 1804 valtiovallalle oikeus ennakkotarkastaa painettavat lehdet. Sensuuria laajennettiin 1811 kun ryhdyttiin valvomaan, ettei valtakunnassa liikkunut luvatonta kirjallisuutta. Sensuuria kiristettiin vuonna 1826 ja lievennettiin pian, vuonna 1828. Vuonna 1829 Suomeen tuli oma sensuuriasetus, joka selvensi merkittävästi sensuurin ehtoja ja sanomalehtien toimintamahdollisuuksia. Tätä aiemmin oli ollut epäselvää, pätivätkö vuosina 1774 ja 1792 tehdyt painovapausasetukset enää. Uusi painovapausasetus astui voimaan 1865, joka nimensä vastaisesti sääti täyden ennakkosensuurin.²⁷ Taustalla ennakkosensuurin säätämiseksi oli ajatus siitä, että sillä kyettäisiin poistamaan kaikki sellaiset julkaisut, jotka kirjoittivat loukkaavasti hallitsijasta, hallinnosta, laeista tai uskonnosta.

Niin sanotut painoesteet olivat yleisin ennakkotarkastajan antama ”rangaistus”. Käytännössä painoeste tarkoitti vain kieltä julkaisusta jokin teksti tai sen osa, tai se oli ainakin muutettava. Lehti saattoi vedota korkeammalle taholle saadakseen julkaista kyseisen tekstin. 1870-1880-luvuille esteet olivat melko havinaisia, mutta 1890-luvulta alkaen ne yleistyivät. Vuonna 1890 niitä annettiin koko Suomessa yhteensä 96, 1895 134 ja 1900 509. Muita rangaistustapoja olivat varoitukset, sakot ja lakkautukset.²⁸

Painoasetuksia tuli voimaan vielä 1891, jolloin luvan antoi kenraalikuvernööri painoasiain ylihallituksen esityksestä. Lupa-asiat kuitenkin etenivät tuolloin erittäin hitaasti. Kun otetaan huomioon tämä asetusta, sekä se, että 1899-1902 tapahtui kaikkein eniten lehtien lakkauttamisia, on ymmärrettävää, että vuosina 1903-1904 into perustaa lehtiä väheni merkittävästi.²⁹

²⁷ Tommila et al. 1988, 85, 100, 102-103.

²⁸ Tommila et al. 1988, 554-557.

²⁹ Tommila et al. 1988, 558-560.

1 Negatiiviset tekijät ja ilmiöt

Yksi tutkimuskysymyksien oleellisimmista osista on erotella ja määritellä positiiviset sekä negatiiviset kirjoitukset lehdistä ja löytää keskustelun sävyjä ja teemoja sen kautta. Määrittely ei aina ole yksinkertaista, vaikka selkeästi negatiivisia ja positiivisiakin kirjoituksia on julkaistu. Kulmakivinä määrittelyssä olen käyttänyt seuraavia kysymyksiä:

- 1) Paljastaako kirjoittaja suoraa vastustavansa siirtolaisuutta tai onko hän avoimen vihamielinen siirtolaisia kohtaan?
- 2) Onko tekstistä löydettävissä negatiivisia piilomerkityksiä?
- 3) Onko teksti sarkastinen ja sitä kautta negatiivinen?
- 4) Käytetäänkö tekstissä negatiivista sanastoa?
- 5) Neuvotaanko tekstissä olemaan lähtemästä siirtolaiseksi?
- 6) Antaako teksti siirtolaisista tai siirtolaisen elämästä negatiivisen kuvan?

Näiden kysymysten kautta on löydettävissä suurin osa negatiivisista kirjoituksista lähdemateriaalista. Kuitenkin osa negatiivisestikin tarkoitetuista teksteistä on voinut sekoittua neutraaleihin tai jopa positiivisiin, sillä kirjoitustavat ja sanasto ovat sadassa vuodessa jonkin verran muuttuneet. Sävyltään negatiivisia kirjoituksia löytyi kaikista tekstityypeistä, eikä se täten ollut rajoittunut esimerkiksi mielipidekirjoituksiin tai siirtolaiskirjeisiin.

Siirtolaisten elämästä ja oloista kirjoittaminen kohdemaassa oli yksi yleisimpiä aiheita siirtolaisuuteen liittyvissä kirjoituksissa.³⁰ Tämä on ymmärrettävää, sillä siirtolaisten oloista varmasti haluttiin tietää puhtaan uteliaisuuden puolesta, mutta oloista kirjoittaminen toimi myös mielipidevaikuttamisen keinona. Huonot olosuhteet toimivat niistä kirjoittaville hyvänä keinona osoittaa lukijoille, joiden joukossa myös siirtolaiseksi aikovat osin olivat, että elämä ei parantunut muuttamalla muualle.

1.1 Hankalat matkat ja vaikea maahanpääsy

Hankalat matkat ja vaikea maahanpääsy olivat puhuttaneet suomalaisia siirtolaiskirjoittelijoita paljon. Kirjoitukset hankalista matkoista liittyivät pääasiassa

³⁰ Hujanen & Koiranen 1990, 60-61.

pitkiin matka-aikoihin ja huonoihin olosuhteisiin matkan aikana. Matkoilla myös kohtelu ei aina ollut miellyttävää, josta kirjoitettiin jokseenkin paljon. Tämän kaltaiset kirjoitukset ovat olleet pääasiassa matkalaiskirjeitä. Toisen puolen hankalista matkoista ja vaikeasta maahanpääsystä kertovat kirjoitukset muodostuvat pääasiassa uutisista, tilastoista ja mielipidekirjoituksista. Näissä teksteissäkin välillä käsiteltiin matkoja, mutta pääasiassa niiden huomio kohdistui maahanpääsyn vaikeuteen, kuten vaikkapa kiristyviin asetuksiin ja lakeihin.

Matkalta osalta kirjoittelussa kommentoitiin ruokaa, pieniä hyttejä, mutta etenkin siirtolaisille varattuna todella isoja ruumatiloja, jotka oli ahdettu täpötäyteen. Eräässäkin matkakirjeessä kerrottiin siirtolaisten majoittuvan ”komeroihinsa” ja että 60 henkeä oli ahdettu yhteen laivan ruumaan, jota kirjoittaja kuvaili sanoin ”Se oli jotenkin pieni ja pimeä eikä ilma päässyt vaihtumaan muualta kuin pienestä ovesta, joten siellä vallitsi kauhea haju”. Samassa kirjeessä kirjoitettiin ruokailutiloista. Ruokailutilatkin koettiin pieniksi, mutta itse ruokaa ei kommentoitu.³¹ Erityisen negatiivinen kirje julkaistiin Kalevassa, jossa kuvailtiin suomalaisiin siirtolaismatkoillaan kohdistunutta rasismia. Suomalaisia oli kansallisuutensa vuoksi syrjitty muun muassa päästämällä heidät laivaan viimeisenä ja jättämällä pois kyydistä.³² Suomalaisten huonosta kohtelusta maailmalla kirjoitettiin vertaillen suomalaisten ja ei-suomalaisten kohtelua toisiinsa. Kansan Tahdossa 20.10.1913 julkaistussa kirjeessään nimimerkki Kiviniemen Jussi kirjoitti, että Liverpoolissa hän sai osakseen hyvää kohtelua ainakin venäläisiin ja italialaisiin siirtolaisiin verrattuna.³³

Hän vertaili myös suomalaisen ja ulkomaalaisen laivahenkilökunnan kohtelua matkalaisia kohtaan. Hän kertoi suomalaisen Suomen höyrylaivayhtiön henkilökunnan olleen huonompi kuin muualla. Henkilökunnan puheitten hän kuvaili olevan ” [--] rivoa ja kerrassaan rumaa”, ja että palvelijattaret olivat tässä kaikista huonotapaisimpia. Jussi kirjoitti englantilaisten yritysten olevan kaikin puolin parempia kuin suomalaisen, mutta silti englantilaisillakin olisi paljon kehitettävää.³⁴ Huono kohtelu ei ollut vain suomalaisten yritysten piirre, vaan sitä suomalaiset saivat osakseen muuallakin. Kokemus huonosta kohtelusta oli voinut liittyä

³¹ ”Matkalta Amerikkaan” (art.). *Kaleva* 10.9.1913.

³² ”Suomalaisten siirtolaisten kohtelu Englannissa” (art.). *Kaleva* 14.5.1913.

³³ Kiviniemen Jussi, ”Atlannin takaa” (art.). *Kansan Tahto* (KT) 20.10.1913.

³⁴ Kiviniemen Jussi, ”Atlannin takaa” (art.). *KT* 20.10.1913.

esimerkiksi liian pitkiin odotusaikoihin, huonoon ruokaan tai esimerkiksi rokotuksiin, jonka antaja ei ollut tuntenut työtehtäviään kunnolla ja onnistunut naarmuttamaan rokotettavan kättä.

Suomalaiset saivat osakseen myös aggressiivista kohtelua, jonka syynä ainakin osin oli suomalaisten huono kielitaito. Erään kirjoittajan mukaan laivan henkilökunta käytti ”miltei raakaa väkivaltaa” kun suomalaiset eivät ymmärtäneet heidän ohjeitaan. Osa huonosta kohtelusta ei välttämättä ollut millään tapaa sidoksissa siirtolaisten kansallisuuteen, vaan siihen etteivät suomalaiset ole ymmärtäneet joidenkin toimien tarkoitusta. Esimerkiksi laivamatkoilla jotkin rutiinitarkastukset, vartiointi ja ”sotilaallinen komento”³⁵ ovat voineet vaikuttaa tarpeettomilta, ja ne oli sen takia koettu kiusanteoksi. Tällaisesta sotilaallisesta ja tiukan hierarkkisesta aiheesta kirjoittaminen liittyy osittain myöhemmin käsiteltävään pasifismiin ja asevelvollisuuden pakoiluun. Voisi kuitenkin nähdä, että suomalaiset eivät erityisesti nauttineet hierarkiasta, vaan olisivat mieluummin olleet vailla kaikenlaista komentoa ja sotilaallisuutta. Samainen kirjoittaja myös mainitsi, että ensimmäisen luokan matkustajia kohdeltiin paremmin kuin siirtolaisia.³⁶ Hämmennystä ja harmia siirtolaismatkalla oli herättänyt myös se, että matkalaiset oli joillain laivoilla jaettu sukupuolensa mukaan hytteihin, joissa ei edes päiväsaikaan voinut vieraila, jos oli vastakkaista sukupuolta. Huolimatta huonon kohtelun syistä, kirjoitettiin näistä koetuista väärinkäytöksistä usein lehdille ja kotiväelle.

Tällainen kirjoittelu ei suoraan koskenut siirtolaisia tai siirtolaisuutta, mutta antoi siirtolaisen elämästä negatiivisen kuvan. Vaikka tarkoitus olisikin ollut antaa lukijalle realistinen kuva matkoista, onnistui kirjoittaja silti antamaan lukijalle erittäin negatiivisen, jopa vastenmielisen, kuvan matkoista sekä siirtolaisten kohtelusta näillä laivamatkoilla. Koska matkat olivat ihmisille se ensimmäinen konkreettinen askel kohti siirtolaisuutta, saattoivat matkojen negatiiviset kuvaukset vaikuttaa ihmisten päätöksiin yllättävän paljon. Jos ensimmäinen askel oli helppo päätös tehdä, oli seuraava todennäköisesti jo huomattavasti helpompi. Päätös kuitenkin harvoin oli helppo, sillä lähteminen oli kallista ja vaikeaa.³⁷

³⁵ ”Matkakertomus Röyttä-Canada” (osa 1) (art.). KT 16.8.1912.

³⁶ Jaakko Pietilä & P. Ojala, ”Matkakertomus Röyttä-Canada” (osa 2) (art.). KT 26.8.1912.

³⁷ Hujanen & Koironen 1990, 13.

Toisaalta negatiivista, mutta tavanomaista matkalta kirjoitettua kirjettä edustaa Kansan Tahdossa julkaistu kirje, jossa kiinnitettiin huomiota itse matkaan ja ruokaan, joille ei kehuja annettu³⁸. Tuosta tavanomaisuudestakin kuitenkin poikettiin esimerkiksi kritisoimalla matka- ja siirtolaiskirjeissä koti- tai kohdemaan yhteiskunnallisia oloja. Hyvä esimerkki oli Kansan tahdossa 7.6.1913 julkaistu M. Laurilan matkakertomus, jossa hän pohti ” [--] ovatko käsivarteni kyllin vahvat ja kelvolliset Amerikan kapitalistien jyrittäviksi?”. Kuitenkin saman kirjoituksen alussa Laurila myös puhui lähtöpäivästä kauan kaivattuna ja odotettuna päivänä. Tämä tekee Laurilan kirjeen erittäin epätavanomaiseksi, sillä siirtolaiseksi lähteminen koettiin positiivisella tavalla jännittäväksi ja odotetuksi, mutta silti kirjoittaja oli halunnut lisätä kirjeeseensä yhteiskuntakritiikkiäkin.

Yhteiskuntakriittiset matkalaiskirjeet olivat yleisiä etenkin Kansan Tahdossa. Niiden kritiikki kohdistuu useimmiten valtio- ja talousmuotoon. Ne eivät olleet yhtä neutraaleja kuin tavanomaiset siirtolais- tai matkalaiskirjeet, mutta harvoin niissäkään silti siirtolaisia tai siirtolaisuutta suoraa kritisoitiin. Niiden sävy siirtolaisten elämää ja kohtelua koskien oli kuitenkin negatiivinen, antaen kuvan toivottomasta ja niukasta elämästä. Poikkeuksen tälle muodostivat sellaiset siirtolaisten kirjeet, joissa oli vahvasti esillä aatteellisuus ja ideologiat, joiden kautta siirtolaisuutta ilmiönä, ja joskus siirtolaisiakin, kritisoitiin enemmän. Niiden selkeä ero muihin siirtolaisten kirjeisiin oli se, että ne keskittyivät yhteiskuntakriittisyyteen ja ideologiaan, itse matkojen sijaan. Periaatteessa myös Liitossa julkaistuja kirjeitä, joissa kirjoittajat kritisoivat esimerkiksi Yhdysvaltain uskonnollisia oloja³⁹, voisi pitää yhteiskuntakriittisinä matkalaiskirjeinä. Ne eivät kuitenkaan liittyneet sinänsä itse julkishallintoon, sen instituutioihin tai valtiomuotoon, kuten Kansan Tahdon yhteiskuntakriittiset kirjeet. Sen lisäksi ne muistuttivat enemmän Kansan Tahdossa julkaistuja kirjeistä niitä, jotka keskittyivät enemmän aatteelliseen ja ideologiseen puoleen, itse matkojen sijaan. Kansan Tahdon kirjoituksissa oli aina vahva vasemmistolainen aate taustalla. Tämä aate on alkujaankin syy koko lehden olemassaololle ja täten sen kirjoitukset pyrkivät parantamaan työväestön asemaa. Erityisesti tämä korostui yhteiskuntakriittisissä kirjoituksissa, joissa vähäisinkin edunajamisen ja aseman parantamisen piilottelu jäi pois.

³⁸ J. Lahti, ”Matkan Varrelta – Amerikasta Suomeen” (art.). KT 7.11.1912.

³⁹ Esim. Leonard Ulku, ”Amerikan kirje” (art.). *Liitto* 20.6.1912. (Huom. nimi on lyhennetty) (art.)

Siirtolaiseksi pääseminen kohdemaahansa ei ollut itsestään selvää. Esimerkiksi Brasiliaan kyllä pääsi melkeinpä kuka vain ja menomatkatkin maksettiin, mutta Yhdysvaltoihin pääsy ei ollut niin helppoa. Yhdysvallat asetti siirtolaisille tarkasteluajanani muutamia rajoitteita jo voimassa olevien lisäksi. Voimassa oleva rajoite oli esimerkiksi fyysinen terveys, joka tarkastettiin.⁴⁰ Tarkasteluaikana rajoitteita tuli esimerkiksi lukutaidon, väliaikaisen asumisen⁴¹ ja kielitaidon⁴² osalta. Lukutaitoa vaativia lakiesityksiä tehtiin useampiakin 15.2.1913⁴³ ja 9.12.1913⁴⁴. Otsikosta huolimatta presidentti Taft sai veto-oikeudellaan viivästettyä lain läpimenoa. Kansan Tahdossakin uutisoitiin Yhdysvaltojen muuttuneista siirtolaisista lukutaidon osalta⁴⁵. Saman uutisen yhteydessä oli myös kirjoitettu lukutaidon vaikutuksesta Yhdysvalloille ja tilastoja aiheeseen liittyen. Lukutaidottomuus oli kasvanut kolmesta prosentista peräti 35 prosenttiin ja myös siirtolaisten hidasta englannin oppimisen nopeutta Amerikassa moitittiin. Tarkkaa vertailuvuotta lehti ei antanut, mutta kyseessä voi mahdollisesti olla vuosi 1883, sillä kyseisen kirjoituksen muita tilastoja verrattiin tähän vuoteen⁴⁶. Lukutaidottomuuden lisäksi mainittiin, että nykyään myös suuri osa siirtolaisista oli yksinäisiä muuttajia, kun aikaisemmin muuttivat perhekunnat. Myös kansalaisuutta hakivat aina vain harvemmat, tässä tapauksessa sanottiin määrän laskeneen kymmenessä vuodessa 75 prosentista 25–40 prosenttiin. Väli aikaista asumista ja työskentelyä rajoitettiin siten, että Yhdysvaltoihin pääsivät ainoastaan Amerikan kansalaisten omaiset, sekä ne ulkomaalaiset, jotka tekivät paluutaan Yhdysvaltoihin ja joilla oli aikomus ryhtyä Yhdysvaltain kansalaisiksi. Laki ei kuitenkaan estänyt opiskelijoita muuttamasta Yhdysvaltoihin.⁴⁷ Nämä asetukset ja lait hidastivat muuttoliikettä Yhdysvaltoihin. Se ei kumminkaan tarkoita sitä, että kotimaassa paine muuttaa muuttuisi, vaan työntävät tekijät säilyvät edelleen samanlaisina. Osa työntävistä tekijöistä jopa paheni, sillä väestöpaine ei pääse samalla tapaa purkautumaan

⁴⁰ J.J. Honkala, "Eräs matkamuistelu" (art.). Liitto 6.2.1917; "Amerikanmatkalta" (art.). Liitto 3.2.1914.

⁴¹ Liitto 10.12.1920.

⁴² Liitto 23.10.1919. Uutisessa kirjoitettiin laista, joita ei sen kummemmin määritellä, mutta kielitaito vaaditaan niiltä siirtolaisilta, jotka haluavat kansalaisuuden.

⁴³ Liitto 20.2.1913.

⁴⁴ Kaleva 9.12.1913.

⁴⁵ KT 18.4.1912.

⁴⁶ Vertailuvuosia ei mainita, mutta jutusta voisi päätellä vertailuvuosien olevan 1883 vs. 1911 tai 1912.

⁴⁷ Liitto 20.2.1913.

siirtolaisten muodossa ulkomaille. Tällaisessa tilanteessa siirtolaisliikenne Yhdysvaltoihin pitäisi vähentyä ja muualle taas kasvaa.

Toinen artikkeli arvioi Yhdysvalloissa olleen samana vuonna jopa 10 miljoonaa työtöntä⁴⁸. Ainakaan merkittävän hyvät työllistymisnäkymät uudella siirtolaisella ei tällöin ollut. Varmuutta ei näistä uutisista voi saada, mutta voisi olettaa, että tavanomaisen siirtolaisen muuttuminen lukutaitoisesta perheellisestä yksin muuttavaksi lukutaidottomaksi kertoo Yhdysvaltojen olojen muuttuneen huonommiksi, jolloin lukutaitoisen henkilön ei kannattanut viedä perhettään Yhdysvaltoihin siirtolaisena. Kenties lukutaitoisella oli sen verran parempi mahdollisuus työllistyä kotimaassaan, ettei Yhdysvaltoihin lähtöä nähty järkeväksi. Tätä ajatusta tukee se, että samassa uutisessa pelättiin siirtolaisten suuren määrän laskevan työn arvoa, eli käytännössä laskevan palkkoja. Heikommat palkat tietenkin vähensivät siirtolaisten määrää, koska kotimaan palkkatasoa parempi palkkataso oli epäilemättä vetävä tekijä.⁴⁹

Siirtolaislakiehdotuksia tehtiin myös jarruttamaan tiettyjen kansallisuuksien pääsyä Yhdysvaltoihin. 2.6.1913 Yhdysvalloissa esitettiin, että saapuvien siirtolaisten määrää vähennettäisiin 10 % siitä määrästä mitä kutakin siirtolaiskansallisuutta jo Yhdysvalloissa asui. Tämän lopputuloksena kreikkalaisten, turkkilaisten, itävaltaunkarilaisten ja italialaisten siirtolaisten määrä vähenisi ja puolestaan saksalaisten, englantilaisten ja pohjoiseurooppalaisten kansojen siirtolaisten määrä taas kasvaisi suhteessa aiempaan, vaikka siirtolaisten määrä kokonaisuudessaan laskeekin.⁵⁰ Siirtolaisuuteen liittyvät rajoitukset ja niistä kirjoittaminen vaikuttivat molemmat negatiivisesti siirtolaisten määrään. Kirjoittaminen rajoituksista luo mielikuvaa kohdemaahan pääsemisen vaikeudesta, sekä mahdollisesti pelon turhaan tehdystä reissusta. Toisaalta se kertoo siirtolaiseksi aikoville, että he eivät olet toivottuja kohdemaassa.

Pääsyn vaikeudesta kertomisen vaikutus siirtolaisuuteen lienee samanlainen kuin ikävien matkojenkin eli se todennäköisimmin vähentää intoa lähteä siirtolaiseksi. Kuitenkin näitten uutisten voisi nähdä olevan kirjoitettu tarkoituksenmukaisesti, sillä niiden otsikot ja sisällöt eivät aina vastaa toisiaan. Kalevassa

⁴⁸ KT 28.8.1912.

⁴⁹ KT 18.4.1912.

⁵⁰ KT 6.6.1913.

9.12.1913 julkaistun uutisen⁵¹ otsikon alaotsikko ”pääsyehtoja kovennetaan” ei vastannut sisältöä, sillä uutisesta itsestään selviää, että kyseessä oli lakiehdotus, johon presidentti oli käyttänyt veto-oikeuttaan. Otsikolla oli siis liioiteltu uutisen sisältöä ja tällä saatu tilanne näyttämään siirtolaiselle hankalammalta kuin se todellisuudessa onkaan. Syynä tälle saattoi olla huono journalismi tai tarkoituksenmukainen siirtolaisuuteen ja siirtolaisiin vaikuttaminen. Tilastoja ja lukuja käytettiin monissa teksteissä sanoman vahvistamiseen. Tämä näkyi siirtolaiskirjoittelussakin, jossa lukuja esitettiin niin kohdemaiden työttömyyslukuissa kuin esimerkiksi siirtolaisten lukutaitoon liittyvässä kirjoittelussa.

Huomionarvoista hankalissa matkoissa on se mitä ei kirjoitettu tai ainakaan julkaistu. Laivoilla oli useiden eri luokkien hyttien ja osastojen, mutta kaikkien julkaistujen kirjoitusten kirjoittajat olivat pääasiassa olleet kolmannen luokan tai sitä alempien vaihtoehtojen matkustajia. Tästä seuraten matkakirjeistä suurin osa oli kuvauksiltaan negatiivisia, sillä olosuhteet kuten ruoka ja hytit eivät olleet erityisen miellyttäviä alemmissa luokissa. Jos siirtolaiset olisivat matkustaneet ensimmäisessä luokassa, olisivat matkalaiskirjeet todennäköisesti sisältäneet paljon positiivisempia kuvauksia. Suomalaisten siirtolaisten oli kuitenkin melkein pakko matkustaa näissä luokissa, sillä paremmat liput olisivat olleet kalliimpia.

Vaikka porvarilehti Kalevan lukijakunnan voisi helposti ajatella olleen vauraampaa kaupunkiväkeä, ei Kalevan matkalaiskirjeiden tyyliin ole merkittävästi eroa Liiton tai Kansan Tahdon matkalaiskirjeisiin itse matkakuvauksien osalta. Tästä päätellen myös Kalevassa julkaistujen matkakirjeiden kirjoittajat olivat matkustaneet alemmissa luokissa. Syitä voi olla muitakin kuin köyhyys, kuten vaikkapa säästäväisyys. Tämä kuitenkin oli hieman ristiriidassa sen kanssa, että köyhyys oli yksi suuri syy lähteä siirtolaiseksi, eikä Suomesta lähtenyt erityisen paljon valmiiksi varakkaampia ihmisiä siirtolaisina.

1.2 Kulttuurishokit

Suomalaiset siirtolaiset kohtasivat kohdemaassaan vähintään yhden uuden kulttuurin, mutta esimerkiksi Yhdysvalloissa kymmeniä. Maailman mittakaavassa pienet suomalaiset kaupungit näyttivät mitättömiltä Yhdysvaltain suurkaupunkien

⁵¹ Kaleva 9.12.1913.

rinnalla. Muitten siirtolaisten kulttuurit eivät olleet välttämättä olleet sulautuneet osaksi yhdysvaltalaisten paikallisten kulttuuria, joka sekini tuki muodostui useitten eri kansallisuuksien kulttuureista ja niiden alakulttuureista. Suomalaiset siis joutuivat lukuisien erilaisten enemmistö- ja vähemmistökulttuurien keskelle oman kulttuurinsa kanssa, joka aiheutti monesti ihmetystä, sekä kiukkua ja kenties pelkoakin.⁵² Kuitenkaan inhimilliset tekijät eivät olleet ainoa syy shokkiin. Ympäristölliset tekijät puhuttivat ja ihmetyttivät suomalaisia. Öitten pimeys, vieras kasvilisuus, erilainen ilmasto verrattuna Suomeen puhuttivat siirtolaisia.⁵³ Tämä näkyi lehdissä julkaistuissa siirtolaisten kirjeissä. Siirtolaiskirjeet olivat yleisin tapa kirjoittaa erilaisuuksista maiden välillä, mutta myös matkalaiskirjeet sekä jotkut uutiset ja mielipidekirjoitukset käsittelivät eroja.

Vieraisiin tapoihin ja käytäntöihin lukeutuu esimerkiksi 25.7.1912. nimeämättä jääneen kirjoittajan Amerikan oloja pääosin moittinut kirjoitus siitä, miten paljon ”rahankeinottelua” siellä oli. ”Orjienvapautus-sodan” muistopäivän juhlan hän kertoo olleen yksi pahimmista. Tuolloin kirjeen mukaan kaupunkien ja kauppaloitten kadut täyttyvät erilaisista kaupustelijoista. Rahankäyttö mainittiin toistamiseenkin, kun kirjoittaja mietti asuinseutunsa maataloudellisia mahdollisuuksia. Sirkat ja toukat söivät osan sadosta, mutta sen sijaan rahat vaan ”kulutetaan sotalaitoshullutuksiin”.⁵⁴ Rahankiskomisella suomalaiset siirtolaiskirjeissään tarkoittivat myös sitä, että majoittumispaikassa huone ja ruoka saattoivat maksaa erikseen ja erilaiset luvat ja asiakirjat olivat myös maksaneet. Kirjeistä ilmenee, että tämä oli ärsyttänyt monia siirtolaisia. Juomarahakulttuuri ei ole ollut Suomessaakaan tuntematon, muttei ehkä erityisen pidetty tapa. Vaikuttaa myös siltä, että tavasta oltiin luopumassa 1900-alkupuoliskolla.⁵⁵ Mahdollista on, että juomarahahan keräystapa tai juomarahakulttuuri yleisesti Yhdysvalloissa oli muutoin ollut erilainen kuin Suomessa ja tästä syystä siirtolaiset olivat kokeneet, että kaikesta oli yritetty kiskoa vielä muutama lantti lisämaksua. Eroja on voinut olla esimerkiksi pyydettävissä summissa, siitä mistä juomarahaa oli pyydetty tai pyyntötavoissa itsessään. Mikäli juomarahahan pyyntötapa on ollut erittäin päällekkävyä, oli se voinut ärsyttää suomalaisia, jotka olivat tottuneet omanlaiseensa kulttuuriin.

⁵² Virtanen et al. 1986, 12-15.

⁵³ ”Kirjeitä” (art.). Liitto 1.6.1912; Kalle Pahkala, ”Amerikan kirje.” (art.). Liitto 17.7.1913.

⁵⁴ ”Kirje Amerikasta” (art.). Kaleva 25.7.1912.

⁵⁵ Kaleva 13.5.1914; 31.1.1919

Välttämättä julkishallinnon rahankäyttö tai juomarahakulttuuri eivät vaikuttaneet siirtolaisuuteen mitenkään, mutta ne antoivat hieman negatiivisen kuvan siirtolaisten oloista uudessa kohdemaassa. Lopulta niistä kirjoittaminen lienee ollut kirjoittajan tapa purkaa omaa turhautumistaan ja ärtymystään. Julkaistuissa teksteissä oli myös muita kuvauksia, joten negatiivisten tunteiden purkaminen ei ole ollut ainoa syy tekstien kirjoittamiselle. Osasyynä on varmasti ollut kuulumisien, voinnin ja elämän kuvailut, jotka olivat muutenkin suuri syy siirtolais- ja matkakirjeiden kirjoittamiselle. Koska negatiivisten tunteiden purkamiset oli julkaistu, voi päätellä, että myös ne olivat kiinnostaneet lukijoita.

Kalevassa ilmenee muutamia kertoja kuvailuja siirtolaisten matkoillaan kohtaamaa rasismia⁵⁶ ja syrjintää tai vähintäänkin niin töykeää kohtelua, että sitä voi erehtyä rasismiksi tai syrjinnäksi luulemaan. Esimerkiksi 14.5.1913 julkaistiin Kalevassa kirjoitus, jossa kerrottiin suomalaisten tulleen jätetyksi siirtolaislaivoista kerta toisensa jälkeen, vaikka heidän jälkeensä satamaan saapuneita tanskalaisia ja ruotsalaisia siirtolaisia laskettiin laivaan ja päästettiin eteenpäin. Kyse on ollut joko tietoisesta suomalaisten syrjinnästä tai sitten suomalaiset eivät tienneet syystä, miksi heidän ohitseen päästettiin muita siirtolaisia. Aivan mahdoton tuollainen ajatus ei ole, sillä suomalaisten kielitaito ei aina ole ollut erityisen hyvää. Tapojen äärimmäisestä töykeydestä kertoo taas 11.6.1912 Kalevassa julkaistu teksti, jossa kerrottiin miten ankea tapakulttuuri ja suhtautuminen suomalaisiin siirtolaisiin Yhdysvalloissa on. Tähän syyllistyvät myös muut siirtolaiset, joten kyseessä tuskin oli lopulta tarkoituksella suomalaisiin kohdistettu syrjintää.⁵⁷

Vaikkeivat aikalaiset itse käyttäisi termiä rasismi, on heidän kohtaamansa kohtelu ollut rasismia siinä tilanteessa, että synnä huonoon kohteluun oli heidän suomalaisuutensa, oli kyseessä sitten tietoinen tai tiedostamaton valinta. Toisin kuin esimerkiksi aiemmin käsitelty rahankäyttö ja juomarahakulttuuri, vaikuttivat rasismi ja syrjintä sekä töykeä kohtelu todennäköisemmin merkittävästi intoon lähteä siirtolaiseksi, koska kyseessä oli sen verran paljon voimakkaampi negatiivinen ilmiö. Sen lisäksi on epäselvää, oliko niistä kirjoittaminen tarkoitettu tunteiden purkuun, kuten juomarahakulttuurin herättämä ärtymys, vai siirtolaisuuden vastustamiseksi. Sillä ei sinänsä ole suurta merkitystä, koska lopputuloksen kannalta

⁵⁶ "Siirtolaiskysymys Ameriikassa" (art.). KT 4.8.1913 (käytettiin termiä "rotuviha").

⁵⁷ "Kirje Amerikasta" (art.). Kaleva 11.6.1912; "Suomalaisten siirtolaisten kohtelu Englannissa" (art.). Kaleva 14.5.1913.

kirjoituksen syillä ei ole väliä. Suomalaiset kohtasivat rasismia matkojen lisäksi myös perillä kohdemaassakin.⁵⁸

Uskonnollisten olojen erot Suomen ja kohdemaan välillä tulivat näkyviin etenkin Liiton julkaisemissa teksteissä, sillä Kalevassa tai Kansan Tahdossa niistä ei juuri puhuttu muutamaa lyhyttä kirjoitusta lukuun ottamatta. Näistä kahdesta Kalevassa uskonasioista kirjoitettiin useammin. Heti aikarajauksen alkupäässä oli kolme siirtolaiskirjettä⁵⁹, joilla oli allekirjoituksista ja itse tekstistä päätellen sama kirjoittaja, Jacob Leonard Ulkuniemi⁶⁰. Ulkuniemi ei juuri omia ongelmiaan puintu tai harmittellut, vaan keskittyi kertomaan Amerikasta, töistään, sekä ennen kaikkea uskonnollisista oloista Amerikassa. Kirjoittaja jäi kaipaamaan kotimaan uskonnollisia oloja, sillä koki Amerikassa niiden olevan huonot kommentoiden asiaa esimerkiksi seuraavasti:

*Farmariukot vain ajelevat hymyssä suin maitoa ja kermaa meijeriin, ajattelemta sen pitemmältä, että tänäpäivänä(sic) on minun herrani naulittu ristinpuuhun. Voi suurta välinpitämättömyyttä!*⁶¹

Amerikan luonto ja ympäristö olivat siirtolaisten silmissä erilaiset kuin kotimaassa. Kirjoittaja kaipasi tekstissään pohjoisen Suomen tuntureita ja etenkin kesien yöttömiä öitä ja kirjoittikin ”siirtolaismaailman” olevan pimeä ja vain kuutamon antavan valoa öihin⁶². Kalle Pahkala kirjeessä myös käsitteli Suomen luontoa ja eritoten valon määrään, joita verrattiin Amerikan olosuhteisiin kaiholla⁶³. On kuitenkin huomattava, että nämä olivat vain yhden henkilön kirjoittamia kirjeitä, eivätkä täten ole yleistettävissä koskemaan kaikkia siirtolaisia. Siirtolaisten kohdealueen valintaan joka tapauksessa vaikutti alueen luonto ja ympäristö. Täten voisi perustellusti sanoa, että ympäristöön liittyvät kirjoitukset varmasti vaikuttivat siihen, miten potentiaaliset siirtolaiset suhtautuivat lähtemiseen vieraaseen maahan. Toiveena monelle on ollut päästä saman kaltaisiin olosuhteisiin ja ympäristöön kuin mitä koti-Suomessa on. Lisäksi suurin osa suomalaisista muutti

⁵⁸ Mesaba Co-op Park.

⁵⁹ ”Kirje Ameriikasta” (art.). Liitto 1.6.1912; Jacob L. Ulkuniemi, ”Amerikan kirje” (art.), Liitto 8.6.1912; Leonard Ulku, ”Amerikan kirje” (art.). Liitto 20.06.1912.

⁶⁰ Väliillä Ulkuniemi käyttää etunimenään Leonard ja välillä Jacob. Sukunimikin on ainakin kerran lyhennetty muotoon ”Ulku”. Itse teksteistä kuitenkin selviää, että kyseessä on sama henkilö

⁶¹ Leonard Ulku, ”Amerikan kirje” (art.). Liitto 20.6.1912.

⁶² ”Kirje Ameriikasta” (art.). Liitto 1.6.1912; Kalle Pahkala ”Amerikan kirje” (art.). Liitto 17.7.1913.

⁶³ Kalle Pahkala ”Amerikan kirje” (art.). Liitto 17.7.1913.

töitten perässä – ei luonnon. Luonto ja ympäristö oli varmasti kuitenkin nähty merkittävänä tekijänä, koska suuri osa Amerikkaan muuttaneista sijoittautui Minnesotaan ja Ontarioon, jotka muistuttivat jokseenkin suomalaisia oloja ympäristöltään ja luonnoltaan.⁶⁴ Poikkeuksia tietenkin oli ja ne olivat huomattavissa siinä faktassa, että suomalaisia oli lähtenyt laajalla skaalalla ympäri maailmaa aina Etelä-Amerikasta ja Afrikasta pohjoisimpaan Amerikkaan ja itäisimpään Venäjään asti.

Uskonnollisten ja ympäristöllisten tekijöiden vaikutusta siirtolaiseen on erityisen vaikea arvioida, verrattuna vaikkapa rasismin vaikutukseen. Syynä on se, että arvot ja uskonto olivat todella vahvasti yksilöllisiä asioita. Jokainen ei ole yhtä uskonnollinen tai pidä uskontoa yhtä suurena roolissa omassa elämässään. Heille, joille uskonto oli tärkeä asia, vaikuttivat uskonnollisten olojen negatiiviset erot varmasti enemmän kuin heille, joille uskonto ei ole iso osa heidän elämänsä. Sama liittyy luontoon ja sen läheisyyteen. Yhdysvalloissa oli sen lisäksi Suomeen verrattuna suuret kaupungit, joissa luonto oli melko kaukana. Ilmasto ja sääolosuhteet vaikuttivat kaupungeissakin, mutta niiden merkitys korostuu kaupunkien ulkopuolella. Voi siis arvella, että negatiiviset kirjoitukset uskonnollisista oloista, säästä, ilmastosta ja ympäristöstä vaikuttivat, mutta vain jos niillä oli jo kotimaassa merkitystä siirtolaiselle. Siirtolaisia itseään uskonasiat olivat kiinnostaneet, sillä Yhdysvalloissa oli lukuisia kilpailevia seurakuntia ja kirkkoja, kuten lestadiolainen seurakunta, Amerikan Suomalainen Apostolis-Luterilainen Kirkkokunta, luterilainen Suomi-synodi ja Amerikkalainen kongregationalistikirKKo. Nämä kirkot ja seurakunnat julkaisivat myös omia lehtiään Yhdysvalloissa, kuten esimerkiksi Totuuden Todistaja.⁶⁵

Kotimaassa uskonnollisista oloista kirjoitettiin melko paljon ja teemana oli usein ollut huoli suomalaisten siirtolaisten uskonnollisista oloista. Huoli oli voinut herätä kahta kautta. Ensinnäkin sosialismi vaikutti uskontoihin vähentämällä niiden merkitystä ja viemällä seurakuntien jäseniä omaan toimintaansa ja aatteeseensa ja toisekseen amerikkalaisten kristinuskon muotojen oli saatettu pelätä leviävän Suomeen palaavien siirtolaisten mukana. Näiden lisäksi saattoi halua olla pelotella kristittyjä suomalaisia jäämään kotimaahansa sillä verukkeella, että kohdemaan

⁶⁴ Kero 1996, 131.

⁶⁵ Kero 1997, 22-40; Virtanen et al. 1986, 63-65

uskonnolliset olot olisivat vieraat. Uskonnoista kirjoitettiin myös ilmeisesti siksi, että kristinuskon säilyminen nähtiin tärkeänä myös tilanteessa, jossa suomalaisen identiteetin pelättiin katoavan. Mielenkiintoista on, että uskonto ja suomalainen identiteetti erotettiin noinkin vahvasti toisistaan.⁶⁶ Toisaalta asian voi nähdä sitenkin, että uskontoa ja suomalaisten identiteettiä ei lehdistössä ollut tarkoitus irrottaa toisistaan, vaan pikemminkin liittää ne niin vahvasti toisiinsa. Ajatus on voinut siis olla, että ei ole suomalaista kulttuuria ja identiteettiä ilman tuttua suomalaista kristinuskoa.

Inhimillisten kulttuurishokkien aiheuttajiin liittyy myös kysymys siitä tuliko suomalaisten siirtolaisten muuttua, tai ainakin heidän lastensa muuttua suomalaisista amerikkalaisiksi ja mitä se edes käytännössä tarkoitti. Yksi merkittävä osa tätä muutosta ja siten inhimillisten kulttuurishokkien purkamista olivat yhdistykset. Ne julkaisivat tekstejään niin suomeksi kuin englanniksikin. Jo pelkkä englanninkielinen julkaisutyökin teki osansa kulttuurillisessa muutoksessa, kenties jopa huomaamattakin.⁶⁷

Etenkin Liitossa melko yleiseksi ilmiöksi nousi kotimaan ja kohdemaan eroista syntyvä siirtolaisten koti-ikävä. Esimerkiksi Kalle Pahkalan kirjoittama kirje, jossa hän varoitteli suomalaisnuoria olemaan tulemasta Amerikkaan, sillä olot eivät yleisestä luulosta poiketen olleet paremmat kuin kotimaassa. Kalle Pahkala kirjoitti myöhemmin lisää Liitolle, joskin hän ei enää varoitellut siirtolaisia olemaan tulemasta Amerikkaan. Kuvaukset Amerikan oloista olivat muuttuneet, jos eivät suoranaisesti positiivisiksi, niin ainakin neutraalimmiksi tai vähemmän negatiivisiksi. Koti-ikävä säilyi Pahkalan kuvauksissa. Syyt koti-ikävään olivat myös tuttuja: kotimaan luonto ja maaseudun tutut työt ja rutiinit eivät vastanneet Amerikassa koettuja ja täten herättivät kaipuun takaisin Suomeen.⁶⁸ Saman kaltaisesti koti-ikävästä kirjoitti myös Nestor Syrjäniemi. Nestorin kirje ei ollut tavanomainen siirtolaiskirje, kuten Pahkalan, sillä uusia oloja hän ei juuri käsitellyt vaan harmiteli siirtolaisten lähtöä kotimaastaan. Ainoa kuvaus Yhdysvalloista oli suppea maininta siitä, kuinka amerikkalainen kulttuuri oli omaksunut maailmalta kaiken, myös eri kulttuurien epäkohdat – ”mädän”.⁶⁹

⁶⁶ Kero 1996, 21-35.

⁶⁷ Kero 1997, 82-84; Virtanen et al. 1986, 18-19.

⁶⁸ ”Kirje Ameriikasta” (art.). Liitto 4.11.1913.

⁶⁹ Nestor Syrjäniemi, ”Kirjeitä Ameriikasta” (art.). Liitto 11.6.1914.

Koti-ikävä oli seurausta kulttuurishokeista tai ainakin niistä eroista, joita kirjoittaja näki ja koki kotimaansa ja kohdemaansa välillä. Koti-ikävää itseään ei ehkä voi pitää automaattisesti positiivisena tai negatiivisena asiana, vaan se kertoo yksinkertaisesti kaipuusta kotiin. Tietysti se voi antaa lukijalle kuvan siitä, että koti-ikävä tarkoittaa kotimaassa asioiden olevan paremmin, vaikka todellisuudessa kyseessä oli kaipuu palata tuttuun ympäristöön. Koti-ikävästä kirjoittaminen kenties kuitenkin kertoo lukijalle, että jollain tapaa kohdemaan olot eivät ole niin hyvät kuin kotimaassa. Jos olot olisivat yhtä hyvät tai jopa paremmat, niin olisiko koti-ikävää silloin ollenkaan?

1.3 Brasilia – viheliäinen ansa

Brasiliasta kirjoitettiin niin laajasti jokaisessa lehdessä, että sen nostaminen omaksi luvukseen lienee mielekästä. Yleisin tapa kirjoittaa Brasiliasta olivat kirjeet, mutta Brasiliaa ja sinne siirtolaisiksi lähteneiden kohtaloita käsiteltiin myös uutisissa ja muutamissa varoituskirjoituksissa. Tyyliään Brasiliaa koskevat matka- ja siirtolaiskirjeet olivat sangen samantapaisia. Poikkeuksellista Brasiliaa koskevissa julkaisuissa oli se, omien olojen lisäksi kirjoittajat kirjoittivat muitten oloista erityisen paljon. Tällä ei tässä yhteydessä tarkoiteta tavanomaista olojen kuvailua, vaan kuten 23.2.1912⁷⁰ julkaistussa kirjeessä kirjoitettiin

Meitä lähti yhdeksän suomalaista perhettä Hampurista ja nyt meitä on jällellä Santa Feessä enään 3 perhettä. Eräs oululainen perhe jäi Brasiliaan ja toiset olivat sairastuneet ja jääneet jällelle. (sic)

Poikkeuksellista olivat myös Brasilian kirjeissä toimituksen kirjoittaman tekstit, joilla itse kirjettä alustettiin. Ikään kuin lukijalle annettaisiin etukäteen asenne, miten kirjettä piti lukea ja tulkita tai toimitus pyrkii vahvistamaan kirjeen sanomaa olla lähtemättä Brasiliaan. Tällaisia toimituksen lisäämiä osia ei löydy ainakaan merkittävästi muitten julkaistujen kirjeitten ohesta.

Tuon poikkeuksellisuuden lisäksi erikoista on, että Liitossa ei julkaistu kovinkaan paljoa Brasiliaa koskevia tekstejä, vaikka Liitossa juuri julkaistiinkin määrällisesti eniten siirtolais- ja matkalaiskirjeitä. Syy tälle voi olla siinä, ettei Liitto kenties

⁷⁰ Kaleva 23.2.1912.

yksinkertaisesti ole saanut julkaistavaksi kirjeitä Brasiliasta. Yksi tekijä, joka tukee tätä epäilystä, on se, että eräs Liitossa julkaistu juttu oli ilmeisesti alun perin julkaistu *Dagens Tidning* -lehdessä⁷¹. Kyseessä tuskin lienee sensuuri, koska tyyllisesti nämä vähäisetkin kirjeet olivat samantyyllisiä muiden lehtien kirjoitusten kanssa.

Kirjeissä teemoja olivat olleet muun muassa sairaus, kuolema, työn rankkuus ja huijaukset, sekä huijatuksi tulemiseen liittyvät tunteet. Näiden lisäksi erityisen poikkeuksellinen teema on ollut katumus. Sairauksista ja ympäristöstä puhuttiin yhteisellä nimellä ”myrkyllisyys”, jonka alle mahtuivat niin tappavien tautien runsas määrä, kuin myös myrkylliset kasvit, hyönteiset ja eläimet.⁷² Kuolemat ja niiden kuvaukset olivat hyvin yleisiä, olivat ne sitten tapaturmaisia tai vaikka taudin aiheuttamia. Esimerkiksi 6.8.1912 julkaistussa kirjeessä kerrottiin, kuinka samana vuonna eräskin perhe menetti isänsä ja kaksi seitsemästä lapsestaan ja toinen perhe menetti molemmat kahdesta lapsestaan.⁷³

Lyhyesti sanottuna Brasilian olojen kuvaukset oli tarkoitettu luomaan Brasiliasta kuva maana, jonne ei suomalaisen kannattanut lähteä jo pelkästään kauheiden luonnonolosuhteiden vuoksi. Tämä taas vähentäne siirtolaisuutta ainakin Brasiliaan, mutta kenties sitä kautta myös muuallekin Etelä-Amerikkaan. Kaikkiaan Brasilia oli niitä harvoja siirtolaisten kohdemaita, joista yksinkertaisesti neuvottiin pysymään kaukana. Kanada ja Yhdysvallat, jotka molemmat ottivat vastaan suuret määrät siirtolaisia, kirjoitettiin monipuolisesti niin positiiviseen, kuin negatiiviseen ja neutraaliinkin sävyyn.

Brasilia oli muutenkin erityinen maa suomalaiselle siirtolaisuudelle. Sinne ei tilastojen mukaan juuri ollut suomalaisia muuttanut. Kuitenkin Brasiliaan muuttamisesta ja muuttaneista oli siihen nähden kirjoitettu merkittävän paljon – pääasiassa varoituksia ja varoittavia esimerkkejä, syitä olla lähtemättä Brasiliaan. Kalevan toimitus oli saanut useammankin saksankielisen kirjeen, joissa oli kerrottu Brasilian ihanista oloista ja työllisyystilanteesta. Kirjeiden mukaan työtä oli tarjolla runsaasti ja Brasiliaa kehuttiin jopa sanoin ”ihmiskunnan kadotettu paratiisi”.⁷⁴ Olot

⁷¹ Liitto 6.8.1912; *Dagens Tidning* (DT) 31.7.1912

⁷² KT 28.2.1912.

⁷³ Liitto 6.8.1912.

⁷⁴ Pekka, ”Julkinen kiitos” (art.). Kaleva 4.9.1912. Nimimerkki Pekka käyttää ison osan tekstiä sarkastiseen kiitokseen postimerkkien keräilijänä ja kiittää myös kirjepaperin hyvästä laadusta, luetellen useita tapoja käyttää paperi hyödyksi.

todellisuudessa kuitenkin eivät ole olleet tätä ja ihmisiä oli suorastaan huiputettu lähtemään Brasiliaan ilmaisella matkalla⁷⁵, joka oli tosiaan voinut sitä ollakin, mutta muut lupaukset, joita siirtolaisille oli annettu, olivat pääsääntöisesti olleet huijausta. Olavi Koivukangas kertoo kirjassa *Kaukomaiden kaipuu*, että siirtolais-agentit olisivat levittäneet tietoa Brasiliasta siirtolaisten kohdemaana ammattiliittojen kautta. Tuolloin kohteena olisi ollut otollinen kohderyhmä, eli länsimaiden työttömät. Kuitenkaan 1900-luvun puolelta ei löydy positiivisia Brasiliaa mainostavia kirjoituksia ainakaan *Kansan Tahdosta*. Huomattava on tietenkin, että otanta on jokseenkin pieni, sekä se, että Koivukankaan kirjassa tämä maininta mainostuksesta liittyy 1800-luvun loppuun.⁷⁶ Luonnonolosuhteet olivat olleet myöskin olleet siirtolaisten kiusana. Onnettomuudet olivat vieneet talot ja kotieläimet eli tuhonneet elinmahdollisuudet. Taudit myös tappoivat monia. Töitä ei kielitaidottomille löydy. Toki työstä ei Brasiliasta pois pyrkiville välttämättä ollut hyötyäkään, sillä osassa töitä palkaksi maksettiin ”porvarien leimaamia paperilappuja, joita ei tunneta muualla kuin niissä erämaan kylissä” tai palkka oli pitänyt hakea kaukaa toiselta paikkakunnalta.⁷⁷

Brasiliasta kirjoittelusta saa helposti mielikuvan, että sitä käytettiin helppona lyömäaseena siirtolaisuutta vastaan. Tätä ajatusta tukee se, ettei Brasiliaan ollut missään vaiheessa muuttanut erityisen paljon suomalaisia, joten kirjoitusten määrä suhteessa varsinaisiin siirtolaisiin oli ylikorostettu. Kaikki tekstit olivat ankaran negatiivisia ja niistä puuttuivat lähes kaikki positiiviset piirteet. Yleensä kirjoituksissa oli edes jonkin verran positiivista, vaikka yleissävy olisikin ollut negatiivinen. Negatiivinen mielikuva Brasilian olosuhteista siirtolaisuudelle ei ole pelkästään 1912-1920 julkaistujen kirjoitusten varassa. Koivukankaan kirjassa olosuhteita kuvailtiin laajemmin ja se tukee lähdemateriaalista tehtyjä negatiivissävyisiä löydöksiä. Muun muassa kuvaukset olosuhteista ja työstä olivat aivan yhtä negatiivisia kuin vaikkapa julkaistuissa siirtolaiskirjeissä. Sama pätee myös siirtolaisagenttien tekemiin lupauksiin, joita ei ilmeisesti ole koskaan ollut tarkoitukseen pitää.⁷⁸

⁷⁵ Kaleva 15.3.1912; Karj. L., ”Suomalaisten kohtalo Brasiliassa” (art.). Kaleva 7.8.1913.

⁷⁶ Koivukangas 1998, 239.

⁷⁷ ”Brasiliaan matkustaneiden kurjuutta” (art.). Kaleva 23.2.1912; ”Suomalaisten kohtalo Brasiliassa” (art.). Kaleva 14.3.1913.

⁷⁸ Koivukangas 1998, 239-240.

1.4 Elanto ja elinolosuhteet

Elanto ja hyvät elinolosuhteet, sijainnista huolimatta, olivat ne, jotka pitivät ihmisen ruokittuna ja elossa. Ei ole lainkaan siis outoa, että suuressa osassa kaikkia siirtolaisuuteen liittyviä kirjoituksia niitä käsiteltiin laajasti ja runsaasti. Maaseudun asema näissä teksteissä korostui, mutteivät ole sinänsä elannosta ja elinolosuhteista kertovissa teksteissä dominoiva elementti, vaan kaupunkien ja teollisuuden työstä kirjoitettiin suurin piirtein saman verran. Samalla tapaa jakoa tekevät kotimaan oloista ja kohdemaan oloista kertovat tekstit. Niitä vertailevia tekstejä aikalaiset kirjoittivat melko vähän, joka kertonee siitä, ettei vertailuja koettu tarpeelliseksi tai siitä, että lukijan ajateltiin tekevän vertailu itsenäisesti ilman kirjoittajan panosta. Ei kuitenkaan voi sanoa, etteikö vertailuja olisi kirjoitettu.

Huonoista elinolosuhteista tai elannon vaikeudesta kertoivat työttömyys tai muuten vaikea työllistyminen, nälkä, maattomuus ja huonot sadot, koulutuksen haasteet ja kodittomuus. Koska osa näistä tekijöistä oli selkeästi kaupungin tai maaseudun ihmisiin vaikuttavia, erittelin puhtaasti maaseutua koskevat tekijät omaan alalukuunsa. Maaseudun aseman erottaminen laajemmasta elannon ja elinolosuhteiden käsittelystä on perusteltua myös siksi, että maaseudun käsittely oli usein eroteltu myös lähdemateriaalin kirjoituksissa. Maaseudun olojen käsittely on siis ilmiönä niin laaja, että sen käsittely myös tutkimuksessa omana itsenäisenä ilmiönään on perusteltua.

1.4.1 Maaseutu

Maaseudun olosuhteet ja siellä asuneiden ihmisten elämä ja olosuhteet kiinnostivat lehtien lukijoita, eikä suotta: 1910-luvulla suurin osa Suomen väestöstä eli maaseudulla.⁷⁹ Koska suuri osa väestöstä asui maalla ja sanomalehdet olivat yrityksiä, täytyi niiden olla kiinnostavia myös maaseudun ihmisille. Tämä tietysti johti siihen, että lehdessä kiinnitettiin huomiota heidän asioihinsa. Tämän lisäksi maaseutu saa siirtolaisasioissa erityistä huomiota, sillä sieltä suuri osa siirtolaisista myös lehtien kirjoitusten perusteella lähti muualle – oli kohde sitten kaupungit tai ulkomaat.

⁷⁹ Käki et al. 1966, 197.

Siirtolaisuuden väitettiin myös osaltaan pahentaneen maataloustöiden raskautta, sillä se loi työvoimapulan⁸⁰. Tämä väite oli hieman ristiriitainen sen faktan kanssa, että maaseutuväestöä oli todellisuudessa liikaa ja melko usein se oli työttömänä pitkiäkin aikoja, sekä monesti vailla vakinaista asumusta tai viljeltävää maata⁸¹. Todellinen työvoimapula oli pohjoisimmassa Suomessa vähäisen asukaslukunsa takia. Yksi ongelmista pohjoisessa oli se, että työvoiman kuljettaminen sinne oli vaivalloista ja kallista ratojen puutteen takia. Kalevassa tämä ongelma ratkaistiin Pohjois-Suomen ja Arkangelin läänin⁸² rataverkkoja kehittämällä. Tämän todettiin johtavan siirtolaisuuden vähenemiseen, mutta mitään varsinaisia perusteluja väitteelle ei esitetty.⁸³ Mahdollisesti ajatus on ollut, että mikäli työskentely kotimaassa onnistuu helpommin, vähenee ulkomaille lähtemisen tarve merkittävästi. Täten siis pohjoiseen suuntaava kotimainen siirtolaisuus korvaisi ulkomaille kohdistuvan siirtolaisuuden.

Työvoimapulan lisäksi siirtolaisuuden esitettiin aiheuttavan ”maahengen” puutetta.⁸⁴ Maahengestä kerrottiin myöhemmin lisää, mutta lyhyesti selitettynä se oli maanviljelysintoa, maaseutuelämän ihannointia ja jonkin kaltaista isänmaallisuuden verrattavaa kotimaanrakkautta, ilman valtiollista patriotismia. Siirtolaisuuden näkeminen suoraa syyksi huonolle maahengelle tuntuu hieman oudohkolta, sillä oli vaikea nähdä miten ihmisten lähteminen siirtolaiseksi vaikuttaisi muitten intoon viljellä omaa maataan. Etenkin kun siirtolaisuuden syyt monesti olivat maattoomuudessa ja huonoissa sadoissa. Vaikutuksen voi kuitenkin ymmärtää, mikäli epäilyt siirtolaisuuden aiheuttamasta työvoimapulasta olisivat totta, mitä se alueellisesti on voinutkin olla, vaikka valtakunnallisesti tuo väite jo edellisessä kappaleessa käsiteltiin ja kumottiinkin. Syytteenä kuitenkin se oli erittäin ymmärrettävä. Maaseutuväestö etsii ja löytää siinä huonoille sadoille ja maaseudun tyhjentymiselle syyllisen. Täten teksti oli erittäin vahvasti siirtolaisuutta vastustava tai jopa siirtolaisia syyllistävä, mitä kovin monet tekstit eivät olekaan.

⁸⁰ ”Työvoimain puute maataloudessa” (pk.). Kaleva 10.7.1916.

⁸¹ Kaleva 5.8.1916; Korkiasaari 1989, 27; Hujanen & Koironen 1990, 12-13.

⁸² Arkangelin lääni käsitti Vienan karjalaa, Kuolan niemimaata ja rannikkoalueet Arkangelin lähi-alueilta aina Uralille asti. Se lakkautettiin 1929.

⁸³ Kaleva 16.5.1914.

⁸⁴ Maahengenmies, ”Millä tavoin saadaan jatkuvasti huokuva maahenki vaikuttamaan?” (pk.). Liitto 1.2.1912.

Maattomuuden myös väitettiin olevan sidoksissa rikollisuuteen ja huonoon elämään. Maattomat ja välillä myös kodittomat työläisperheet olivat kirjoituksen mukaan yliedustettuja maan rikollistilastoissa, sekä vankiloissa. Syynä rikoksille oli se, että maattomuus johtaa perhe-elämän rappeutumiseen, jonka takia ihminen sortuu juoppouteen ja rikoksiin. Syy sille, miksi siirtolaisia kohtaan näin hyökättiin, oli hieman epäselvää. Sen voisi tulkita ymmärtämiseksi, mutta kirjoituksen sävyn ilkeys ja tietyt sanavalinnat, kuten

*Rappeutuminen perhe-elämässä on sen seurauksena. Juoppous, rikollisuus ja epäsiiveellisyys rehoittavat ääriään myöten kuljeksivissa ja samalla kodittomissa työläisperheissä.*⁸⁵

ja

*Jonkinlaisena mittakaava tässä suhteessa voimme pitää aviottomien lasten lukumäärä, joka, niinkuin tiedetään, on suurin kodittomien palkkatyöläisten keskuudessa”(sic), kertovat siitä, ettei kyseessä ollut ilmiön ymmärtäminen vaan tarkoituksenmukainen ihmisryhmän polkeminen. Tässä yhteydessä negatiivisen kirjoittamisen kohteena olivat kodittomat ja maattomat, jotka myös olivat suurimpi siirtolaisryhmiä.*⁸⁶

Tähän lääkkeeksi nimimerkki W.S tarjosi Tanskan mallin mukaista pienviljelijöiden tukemista, joka johtaisi siihen, että yhä useammalla olisi omaa maata viljeltävänään. Eduiksi hän myös laskee sen, että siirtolaisuus vähenisi tällä. Täten hän kuitenkin tuli liittäneeksi siirtolaiset ja kodittomat ja maattomat toisiinsa ja yhdistää myös siirtolaisuuden ja rikollisuuden toisiinsa. Hän myös kirjoitti: ”Yhteiskunnallisen rappeutumisen ilmaisumuotona pidämme puolestamme myöskin siirtolaisuutta”. Kirjoittaja kuitenkin oivaltaa, että siirtolaisuus oli ilmiönä ennemminkin seuraus, kuin syy. Syyksi hän toteaa ”Monet erilaiset syyt, niinkuin aineelliset, yhteiskunnalliset, jopa valtiollisetkin seikat [--]”(sic). Kuitenkin siis siirtolaisuus oli hänen mielestään äärimmäisen paha, vaikka sen synty ilmiönä ei olekaan siirtolaisista itsestään kiinni.⁸⁷ Siirtolaisiin kuitenkin liitettiin monesti negatiivisia arvoja ja kuvailuja. Jotkut papiston edustajat saattoivat omiin asiakirjoihinsa merkitä

⁸⁵ W.S, ”Pienviljelysasutuksen merkitys” (pk.). Liitto 9.7.1912.

⁸⁶ W.S, ”Pienviljelysasutuksen merkitys” (pk.). Liitto 9.7.1912.

⁸⁷ W.S, ”Pienviljelysasutuksen merkitys” (pk.). Liitto 9.7.1912.

siirtolaisen kohdalle sanoja kuvailemaan siirtolaista, kuten "laiska ja pelkuri". Saarnoissa taas käytettiin tavanomaisiinkin elinkeinon liittyvistä siirtolaisuuden siirtolaisuuden syistä monesti negatiivisempia versioita, kuten "ansiotyö", joka muutettiin muotoon "rahan himo". Taloudellisten syitten lisäksi saatettiin siirtolaisia haukkua lähteneen vaimoan tai aviomiestään pakoon.⁸⁸

1.4.2 Työolosuhteet ja työ

Työolosuhteet kohdemaassa olivat olleet erittäin puhuttanut asia useammallakin tapaa. Työolojen kuvauksiin kuuluivat niin ammatit, palkkaus kuin myös itse olosuhteet työpaikoilla sekä työpaikkojen määrä. Suomalaisten ammattien skaala ei kirjoituksissa ollut järin laaja. Suurin osa kirjoituksista kuvaili suomalaisten olevan pääasiassa maa- ja metsätaloustöissä tai kaivoksessa. Syy saattaa löytyä siitä, suomalaiset siirtolaiset olivat myös olleet melko kouluttamatonta väkeä, pääosin maanviljelijöitä tai maaseudulta kotoisin⁸⁹, jolloin he eivät olleet päässeet maa- ja metsätaloustöistä juuri tehdasta korkeamman koulutustason töihin. Naiset työllistyivät eri ammatteihin kuin miehet – esimerkiksi palvelusväeksi hotelleihin, ravintoloihin tai kotitalouksiin.⁹⁰

Kansan Tahdon ja Liitonkin julkaisemissa kirjeissä kommentoitiin runsaasti työoloja niin Suomessa, mutta etenkin kohdemaissa. Molemmissa oli julkaistu tekstejä lakko-oikeudesta ja lakkoilusta, mutta Kansan Tahdossa tämä puoli tuli huomattavasti Liittoa vahvemmin esiin. Pääasiassa Amerikassa tarjolla olleen työn kerrottiin olevan rankkaa ja jopa vaarallista. Suomalaiset työllistyivät kirjeiden antamien tietojen mukaan pääasiassa kaivos- ja tehdastyöhön, mutta paremmin koulutetut ja muuten taitava väestö saivat helpompia töitä. Työolojen kuvauksiin kuuluivat niin työn rankkuudesta kertominen, mutta myös kauhutarinat kuolemasta. Esimerkiksi kaivostyön vaaroista kirjoittanut Pääatalo kertoi tapahtumasta, jossa työntekijä joutui liukuvan kivisoran alle ja ruhjoutui kuoliaaksi.⁹¹

⁸⁸ Kero 1986, 93.

⁸⁹ "Työvoimain puute maataloudessa" (pk.). Kaleva 10.7.1916.

⁹⁰ Kero 1996, 145-147.

⁹¹ Nestor Syrjäniemi, "Kirjeitä Ameriikasta" (art.). Liitto 11.6.1914; John Pääatalo, Simi, Matinpoika 30.6.1914. Johnin, Simin ja Matinpojan kirjoitukset julkaistiin samalla sivulla ilman otsikkoja.

Lakot olivat melko usein kirjoitusten aiheena ja niissä käsiteltiin lakkorikkureita ja valtion ja yritysten toimia lakkolaisia kohtaan. Kirjeitä lähettäneet Simi ja Pää-talo molemmat kirjoittivat, että Yhdysvalloissa ja Kanadassa oli suuria lakkoja, mutta ettei näihin periaatteessa ollut työntekijäosapuolella oikeutta laillisesti. Molemmat myös kirjoittivat, että työnantajaosapuoli pyrki kaikilla keinoin vastustamaan lakkolaisia ja ne esimerkiksi palkkasivat lakkorikkureita, mutta myös perustamalla ”suojeluskaarteja”, joiden tehtävänä virallisesti oli suojella yrittäjän omaisuutta, mutta ne oikeastaan turvasivat lakkorikkureiden pääsyn töihin käyttämällä väkivaltaa lakkoilijoita kohtaan.⁹² Suojeluskaartit tai pyssykaartit pyrkivät jopa käytännössä provosoinnilla työntekijät sabotointiin ja agitoivat näitä toimimaan aggressiivisemmin. Lakkoilijoiden kiihtynyt toiminta taas oli sitten syy kutsua paikalle valtion sotavoimia laannuttamaan tilanne. Kirjeiden valossa näyttää siltä, että tosiasiallisesti tuo usein tarkoittaa lakkolaisten tulittamista ampuma-asein.⁹³ Reino Keron kirja ”Suomalaisina Pohjois-Amerikassa” vahvistaa kuvaa lakkolaisten ja sananvapautta parempien elinolosuhteiden puolesta käyttäneiden huonosta kohtelusta.⁹⁴

Lakkoja vastustivat myös tietyt suomalaistahot Yhdysvalloissa, kuten esimerkiksi kristityt. Syynä lakkojen vastustamiselle oli se, että lakkoilevat suomalaiset olivat saaneet aikaan huonon maineen suomalaiselle työntekijöille. Työnantajapuoli rinnasti lakkoilijoiden ominaisuudet kaikkien suomalaisten työntekijöiden ominaisuuksiksi ja täten kaikki suomalaiset nähtiin hankalina työntekijöinä. Lakkoilun vastustamisen ajateltiin osoittavan, että kaikki suomalaiset eivät olleet lakkoilijoita.⁹⁵ Tarkoitus oli siis parantaa suomalaisten mainetta työntekijöinä ja helpottaa työnsaantia.

Tarinaa Yhdysvaltojen heikoista oloista kertoi myös A. Hihnala kirjeessään. Hän puhutteli Yhdysvaltoja nimillä ”lännen kultala” ja ”vapaa maa”. Nämä kuitenkin paljastuivat nopeasti ajalle tyypilliseksi sarkasmiksi, sillä Hihnala totesi tekstissään, ettei Amerikalla ole hänen mielestään minkäänlaista oikeutta käyttää tuollaisia nimiä itsestään, koska työntekijöillä ei Amerikassa ollut oikeuksia. Hihnala

⁹² Kero 1996, 152.

⁹³ Nestor Syrjäniemi, ”Kirjeitä Amerikasta” (art.). Liitto 11.6.1914; John Pääatalo, Simi, *Matinpoika* 30.6.1914.

⁹⁴ Kero 1997, 86.

⁹⁵ Kostiainen & Pilli 1983, 103.

myös kuvaili työntekijöiden lakko-oikeuksien puutetta samoin kuin Pääatalo: lakkolaisia häiriköimään palkattiin ulkopuolista väkeä, jotka jopa ampuivat rauhanomaisessa lakossa olevaa työväkeä. Lopuksi hän kehotti ihmisiä parantumaan amerikankuumeestaan, tai ainakin odottamaan siirtolaiseksi lähtöä, kunnes olot Amerikassa olivat paremmat.⁹⁶ Kirjeissä puitiin Amerikan työolojen lisäksi myös suomalaisia työoloja.⁹⁷ Tämä lienee eräänlaista siirtolaiseksi lähtemisen selittämistä tai perustelua niin itselle kuin lukijoillekin. Tarve selittää omaa ja muiden lähtöä syntyyne siitä, että suhtautuminen siirtolaisiin oli monesti negatiivinen. Laikoista ja huonoista työoloista kirjoittaminen antaa negatiivisen kuvan elämästä kohdemassa. Se kertoo lukijalle työolojen olleen niin huonot, että niitä vastaan oli kamppailtava ja toisekseen se kertoi sananvapauden huonosta tilasta liittyen työolojen parantamiseen. Oli kotimaahan lähetettyjen kirjeiden merkitys tältä osalta mikä tahansa, niin ne loivat varsin negatiivisen ja jopa toivottoman vaikutelman siirtolaisen työstä. Omalla tavallaan tämä myös loi mielikuvaa siirtolaisesta uhrina, jonka olen tulkinnut olevan positiivisten kirjoittelujen piirre. Siirtolaisen asema uhrina oli kuitenkin pääasiassa esiintynyt Kansan Tahdossa, joten onkin yllättävää, että myös Liitossa siirtolainen sai vastaavan aseman. Ero Kansan Tahdon ja Liiton välillä tässä suhteessa oli kuitenkin siinä, miten suoraa asia tuotiin ilmi.

Siirtolaisen elämän esittely ja tavallaan myös vertailu, auttoivat lukijaa ja muita kotimaahan jääviä ymmärtämään siirtolaisten ratkaisua lähteä ja täten kenties muuttamaan suhtautumistapaansa siirtolaisiin. Kuitenkin lopulta itse teksti ei antanut siirtolaisen elämästä ainakaan Amerikassa erityisen positiivista kuvaa, joten vaikka suhtautuminen siirtolaisiin muuttuisi positiivisemmaksi, ei se innostanut ketään lähtemään siirtolaiseksi. Toisaalta negatiiviset kuvaukset siirtolaisen elämästä voivat vaikuttaa toisellakin tapaa: jos siirtolaisen elämä on niin vaikeaa ja ankeaa, miksi kukaan lähtee siirtolaiseksi? Sellaisessa tilanteessa siirtolaisten elämän vaikeus oli heidän oma ratkaisunsa, eikä välttämättä erityisemmin herätä sääliä tai muita positiivisia tuntemuksia siirtolaisia kohtaan. Pahimmillaan se vaikuttaa jopa päinvastoin ja saa lukijan pitämään siirtolaisuutta huonona ratkaisuna ja siirtolaisia tyhminä.

⁹⁶ Kalajokelainen, A. Hihnala, "Kirjeitä" (art.). Liitto 11.6.1914.

⁹⁷ Esim. "Kirjeitä" (art.). Liitto 23.3.1916.

Yhdysvalloissa myös kerrottiin olevan rasismia tai ”rotuvihaa”. Kirjoituksen mukaan rasismia käyttivät hyväkseen kaivoskapitalistit, jotta amerikkalaistuvat siirtolaiset, jotka vaativat parempia oloja ja palkkaa, tyytyisivät vähempään. Mahdollisesti tällä kirjoittaja tarkoitti, sitä, että työnantajat väittivät siirtolaisten vievän heidän työnsä, koska siirtolaiset suostuivat tekemään työn edullisemmin. Kuitenkin tämä on ristiriitaista, koska eihän töitä voi varastaa, vaan työnantajapuoli antaa työt. Kanadassa kerrottiin yli 1000 venäläisen tulleen palkatuksi lakkorikkureiksi, jotta siirtolaisten työoloja ei ratatyömailla saataisi parannettua lakkoilemalla. Sama ilmiö näkyi Yhdysvalloista kirjoitettaessa. Yhdysvalloissa syntyneen väestön kerrottiin olleen leipäjonoissa, koska työnantajat antoivat työt matalampaan palkkaan tyytyville siirtolaisille⁹⁸. Kirjoituksen mukaan töihin olisi ollut mahdollista ottaa kyllä kielitaitoisiaakin. Tarkoitus oli siis hyödyntää tuoda paikallista kulttuuria ja työllisyystilannetta tuntemattomia uusia siirtolaisia⁹⁹.

Osa siirtolaisista kuitenkin päätyi kohdemaassaan työoloiltaan surkeimpaan mahdolliseen asemaan - nimittäin orjiksi, ainakin uutisten mukaan. Yhdysvalloissa sekä Brasiliassa kirjoitettiin siirtolaisten joutuneen orjiksi. Yhdysvaltojen uutisessa kerrottiin tapauksesta, jossa osa junan matkustajista oli houkuteltu pois junasta ilmaisella aterialla. Tänä aikana juna kuitenkin lähti ja osa siirtolaisista jäi kielitaidottomina ja rahatta vieraalle pysäkillä. Kirjoittajan epäili, että kyseessä oli ”valkoisen orjakaupan asiamiehet”. Brasilian tapaus liittyi suoraan suomalaisiin, kun taas Yhdysvaltojen tapauksessa epäillyt orjiksi joutuneiden kansallisuus oli epäselvä. Brasiliassa suomalaiset oli suoraan myyty ”työorjiksi” suurtilalliselle, jotta näitten suomalaisten velka saataisiin katettua.¹⁰⁰ Orjien ja siirtolaisten käsittely samassa uutisessa loi näitten työolosuhteille eräänlaista yhtäläisyyttä, jonka lopputuloksena mielikuva siirtolaisen elämästä muuttui tavallisesta työntekijästä orjaksi.

Kuolemat työpaikoilla eivät olleet ainoastaan työnantajien pyssykaartien aikaansaannosta, vaan myös onnettomuuksia sattui. Esimerkiksi Aksel Koivusaari kirjoitti kuvauksensa tällaisesta tavanomaisen siirtolaiskirjeen yhteydessä.

⁹⁸ KT 4.8.1913.

⁹⁹ Petter Ossian Ramlin, ”Pienoiskuvia Canadasta” (art.). KT 8.11.1912.

¹⁰⁰ Kaleva 30.4.1913; 14.3.1913.

Amerikan olojen tavanomaisen kuvailun lisäksi kuvaili hän niitä myös erittäin in-
horealistisesti kirjoittaen kaivosonnettomuuden uhreista:

*Sydäntä vihlovaa on kuulla vaimojen tuskan tunnustellessa mies-
tensä muodottomia ruumiita, miesten järjestäissä(sic) arkkuja riviin
maahan, joihin kuolleet suoraan ladotaan poisvietäväksi.*¹⁰¹

Tämän kaltaisia kirjoituksia oli julkaistu muutamia. Vaarallisuutta aika ajoin vä-
häteltiin ainakin yhdysvaltalaisissa lehdissä ja tämän vuoksi vasemmistolaisten
lehtien raivokkaat kirjoittelut jokaisesta onnettomuudesta ja uhrien määrästä oli-
vat todennäköisesti tarkempia kuin monet muut kirjoitukset. Kotiin lähetetyt kirjeet
olivat mahdollisesti kuitenkin kaikista puolueettomin lähde etsiä tietoa kaivoson-
nettomuuksista. Niissä ei ole samalla painetta vaikuttaa Yhdysvaltojen oloihin,
vaan kertoa suomalaiselle lukijalle omista oloista uudessa kotimaassa.¹⁰²

Vaikkei esimerkiksi rahankeplottelusta kirjoittamista voi pitää positiivisena kirjai-
tuksena, oli Koivusaaren kirje omaa luokkaansa. Hän myös kehotti suoraan ole-
maan lähtemättä Amerikkaan.¹⁰³ Tämän kaltaisia kuvauksia lehdistä löytyi muu-
tamia ja niiden vaikutus lukijaan oli epäilemättä mitä negatiivisin. Tällaisten teks-
tien kirjoittamisen tarkoitus oli todennäköisesti olla varoittava esimerkki siitä mitä
Amerikassa siirtolaisille voi tapahtua ja täten vaimentaa siirtolaisintoa. Samalla
se toimi varoituksena kotimaassa työssä käyville, siitä, että mitä heillekin voi pa-
himmassa tapauksessa käydä, mikäli he eivät pidä kiinni omista eduistaan ja oi-
keuksistaan. Tätä ei kuitenkaan kirjoitettu suoraan. Tämä oli melko normaali tapa
kirjoittaa työolosuhteista Kalevassa. Mikäli teksti olisi julkaistu Kansan Tahdossa,
olisi sävy ollut todennäköisesti huomattavasti aggressiivisempi ja suurempi kritii-
kiltään sekä sävyltään. Syy aggressiivisuuteen ja kritiikin suoruteen oli sama
kuin yhdysvaltalaisissa vasemmistolehdistä eli työväentaistelun kiihdyttäminen.

Varsinaisten ammattien ja palkkauksen lisäksi, myös avointen työpaikkojen
määrä vaikuttaa joko jarruttavasti tai kohdemaahan vetävästi. Kuitenkin kirjoitus-
ten pohjalta vaikutti siltä, että usein työpaikkoja ei kohdemaassa ole ja aika ajoin
muun muassa Kalevassa julkaistuissa kirjoituksissa oli varoitettu työllisyystilan-
teen olevan jossakin maassa niin huono, että sinne lähteminen oli huono ajatus.

¹⁰¹ Aksel Koivusaari, "Kirje Amerikasta" (art.). Kaleva 11.6.1912.

¹⁰² Kero 1996, 152.

¹⁰³ Aksel Koivusaari, "Kirje Amerikasta" (art.). Kaleva 11.6.1912.

Kirjoituksista myös selvisi, että palkkaus- ja työolosuhteiden nähtiin vaikuttavan mitä merkittävimmin siirtolaisuuden määrän kasvuun ja laskuun. Pelkästään hu-
hutkin siitä, että Yhdysvaltojen taloudellinen tilanne olisi parantunut riitti lisää-
mään siirtolaisten määrää.¹⁰⁴ Esimerkiksi Norjaan siirtolaisiksi aikovia varoitettiin
huonosta työllisyystilanteesta kuvailemalla sitä sanoin: ”Kaikkialla kulkee joukot-
tain(sic) työttömiä, joilla ei ole asuntoa eikä ruokaa, mikä johtuu työnpuutteesta”.
Olot olivat siirtolaisille kirjoittajan mukaan Norjassa niin huonot, että virkavalta
palautti sellaiset siirtolaiset saman tien kotimaahansa, joilla ei ollut kuvernöörin
antamaa passia.¹⁰⁵ Kansan Tahdossa työttömyyden väitettiin olevan jopa pakol-
lista matalien palkkojen kannalta.¹⁰⁶ Tällaisien kirjeiden voisi nähdä hyvinkin pal-
velleen kahta tarkoitusta, joko toimia siirtolaisuutta vastustavina kirjeinä, tai sitten
varoituksena heille, jotka aikovat mihinkin kohdemaahan siirtolaiseksi, että kysei-
sen maan työllisyystilanne oli huono ja täten neuvoa heitä lähtemään toiseen
maahan siirtolaiseksi.

Tuompon puheetta käsitelleessä kirjoituksessa siirtolaisuutta kuvattiin suonenis-
kuksi ja sitä todisteltiin tilastoilla. Syiksi lähtöinnon kasvuun mainittiin muun mu-
assa toiveet rikastumisesta uudessa kotimaassa, josta siirtolaisten muhkeat ra-
halähtelykset olivat todiste. Tuompo myös luennoi kotimaan holhoavuuden¹⁰⁷,
seikkailunhimo ja siirtolaisista positiivisten siirtolaispuheiden vaikuttavan intoon
lähteä siirtolaiseksi. Tuompon puheesta kerrottiin löytyneen myös siirtolaisuutta
positiivisesti käsitteleviä puolia, jotka olivat esimerkiksi maailmankatsomuksen
avartuminen, palkkojen nousu kotimaassa, köyhempien kansalaisten arvostuk-
sen nousu. Syy köyhien kansanosien arvostuksen nousulle syntyi siinä, että siir-
tolaisuutta vastustaessa oli puhuttava Tuompon mukaan koko kansakunnan ta-
loudellisesta tilanteesta, jolloin myös köyhien asemasta oli puhuttava ja sitä oli
myös parannettava. Ilmeisesti hänenkin mielestään tavanomaisesti taloudellisen
tilanteen tarkastelu oli liian yleistävää tai keskittyi parempiosaisiin, jolloin hei-
kossa asemassa olevien hyvinvointi unohtui. Syy palkkojen nousuunkin oli yksin-
kertainen: kilpailu vapaana olevasta työvoimasta kasvaa työnantajien kesken,

¹⁰⁴ ”Amerikakuume” (art.). Kaleva 16.4.1913.

¹⁰⁵ Eräs Norjassa oleva suomalainen, ”Vesisaarelta” (art.). KT 23.2.1912.

¹⁰⁶ ”Canada ja siirtolaisuus” (art.). KT 28.8.1912; ”Siirtolaiskysymys Ameriikassa” (art.). KT 4.8.1913.

¹⁰⁷ Asiayhteydessä tämä vaikuttaa vanhempien holhoamiselta, eikä nykypäivänä käytettävältä ”holhousvaltio”-termiltä.

jolloin palkat kohoavat. Periaatteessa siis niin sanottu työvoimareservi pienenee. Negatiivinen puoli taas oli tuhlaavaisuus, jolla Tuompo tarkoitti sitä, että kotiin palaavat siirtolaiset elivät pitkiäkin aikoja siirtolaisajoilta jääneillä säästöillä työttömänä. Kun rahat taas loppuivat, etsivät he vasta uudelleen työtä tai matkasivat takaisin siirtolaisiksi. Lisäksi negatiivisina puolina hän näki maanviljelyksen rappeutumisen, köyhäinhoidon menojen kasvun jopa neljänneksellä, kotimaan ja äidinkielen halveksimisen eli isänmaallisuuden vähentyminen.¹⁰⁸ Köyhäinhoidon menojen kasvusta oli tarkastelemisani lehdissä tilastollisia todisteita, jotka osoittavat useissa kunnissa annetun avun määrän kasvua ja paikoitellen isoillakin markkamäärillä. Tuompon tarkoitus on epäilemättä ollut siirtolaisuuden määrään vaikuttaminen vähentävästi. Keinoina on ollut vedota siirtolaisten tunteisiin kotimaan ja sen asukkaiden puolesta ja toisaalta siirtolaisten ja siirtolaisuuden kritisointi.

Syitä lähtöön oli monia, mutta harva oli suorastaan kirjaimellisesti työntäviä kuten eräs kirjoitus, jonka mukaan joissain maissa ammattiliitot olivat maksaneet tai vähintäänkin kannustaneet työttömiä jäseniään lähtemään siirtolaisiksi.¹⁰⁹ Ilmeisesti tätä oli tehty myös Suomessa, mutta kirjoituksesta lopullista sanaa tähän ei löydy. Tätä ei kirjoituksen mukaan tehty enää ainakaan vuonna 1913. Syynä tälle oli ollut se, että mikäli työttömyys pysyy matalana, ei työnantajaosapuolella ole enää niin kutsuttua ”työläisreserviä”, jonka avulla heidän ei tarvinnut enää muurehtia palkankorotuksista.¹¹⁰ Näistä syistä lähteä siirtolaiseksi huolimatta Kansan Tahdossa todettiin, ettei siirtolaiseksi tule lähteä, sillä siirtolaisena ollessa oli entistä pahemmin riiston uhri.¹¹¹

Painavia siirtolaisuuden syitä löytyi myös 16.8.1912 julkaistussa matkakertomuksessa, jonka kirjoittajan nimeä ei mainittu, ehkä pätevästäkin syystä. Tämä kirjoittaja kertoo syykseen lähteä sen, että hän oli ”punainen” sekä

¹⁰⁸ ”Luentokurssit Alatorniolla” (art.). Kaleva 20.4.1912. Kirj. huom. isänmaallisuuden lisäksi voi puhua maahengestä.

¹⁰⁹ ”Ammattiliitot ja työttömyys” (pk.). KT 20.1.1913.

¹¹⁰ ”Ammattiliitot ja työttömyys” (pk.). KT 20.1.1913.

¹¹¹ ”Hallitusvalta järjestämässä ”lakkoa” riistäjäluokan eduksi” (pk.). KT 26.11.1913.

[--] sattuneen pienen työselkkauksen takia. Sillä herrat näkivät hyväksi kaikessa viisauudessaan meidät mustata ja laittaa pitemmälle matkalle lupaamalla ehkäistä työn saannin lähiseuduilta.¹¹²

Toisin sanoen jonkin työhön liittyvän tilanteen takia työnantaja oli päättänyt levittää pahaa sanaa kirjoittajasta ja estää hänen normaali elämänsä Suomensa tällä teolla. Muuten kirjoitus oli hyvin tavanomainen, vaikkakin siirtolaisten kohtelua matkalla ihmetellään.

1.5 Aatteelliset vaikuttimet – Siirtolaisuutta vastaan

Siirtolaisuutta vastustettiin ja kritisoitiin myös aatteellisilta lähtökohdilta. Näiden joukossa olivat esimerkiksi maahenki, isänmaallisuus, työväenaate, antikapitalismi sekä antikommunismi. Siirtolaisuuden vastustaminen ei siis ole mitenkään vasemmiston tai oikeiston oma piirre, vaan siirtolaisuutta vastustettiin laajalla poliittisella skaalalla. Aatteelliset perustelut jäivät välillä hieman ontoiksi ja osa jopa vain vetoamuksiksi, sillä esimerkiksi isänmaallisuuteen vetoaminen sellaisen ihmisen kohdalla, joka ei ole lainkaan isänmaallinen, on jokseenkin tehotonta.

Paljon paljastava esimerkki siirtolaisuuden vastustamisen laajuudesta oli erään henkilön vierailu sosialidemokraattien esitelmätilaisuudessa, jossa hän oli kuulemassa esitelmää siirtolaisuudesta. Vaikka omien sanojensa mukaan hän ei ole sosialidemokraatti, piti hän esitelmää hyvänä. Syynä myötämielisyydelle oli, että sosialidemokraattinen puhuja vastusti siirtolaisuutta ja ainakin kirjoittajan sanojen mukaan huomioi suomalaisen maatalouden aseman heikkenemisen siirtolaisuuden vuoksi, sillä se vie maaseudulta työkykyistä väestöä muualle. Tämä kertoo, että vaikka puolueilla ja eri ryhmittymillä olikin poliittisia eroja, voi siirtolaispolitiikka näitä yhdistää.¹¹³

1.5.1 Isänmaallisuudella siirtolaisuutta vastaan

Isänmaallisuuteen vetoamista oli ainakin kahdenlaista: suoraa ja epäsuoraa. Epäsuorasta tavasta esimerkkinä toimii erään kirjoittajan vetoamus nuorten

¹¹² Matkakertomus Røyttä-Canada” (art.). KT 16.8.1912.

¹¹³ Kaleva 16.2.1914.

siirtolaisten isänmaallisuuteen kertomalla, ettei nyt hädän hetkellä ole oikea aika lähteä maasta. Joka paikka Suomessa ”huutaa: ”auta minua””. Sävy kuitenkin ei ollut erityisen syyllistävä yleisellä tasolla, sillä hän myös mietti syyn siirtolaisuuteen olevan Suomen kehittymättömyys – tai kehittyneisyys.¹¹⁴ Kirjoittaja kuitenkin syytti erityisesti nuoria siirtolaisuudesta. Hänen sanojensa mukaan ennen vanhaan lähdettiin ”yksi ja toinen pujahti Atlannin(sic) taa” ja vallitsevaa liikettä hän kuvailee nykyään joukkoliikkeeksi siitä huolimatta, että keskimäärin 1900-luvulla vuosittain maasta lähti noin 15000 ihmistä. On tietysti mahdollista, että kirjoittaja vertasi vuoden 1913 siirtolaismäärää – 20057 henkeä, 1890-lukuun, jolloin määrät olivat huomattavasti pienempiä (1893–1899 keskimäärin noin 5300 henkeä vuodessa). Jo vuonna 1899 siirtolaisten määrä oli jo 12075.¹¹⁵ Täten nuorten syyllistäminen siirtolaisliikenteestä on melko ontuvaa, sillä siirtolaisten määrät olivat aina vaihdelleet voimakkaasti, eikä 1910-luku ole aivan erityisen poikkeava siirtolaismääriltään. Tämän lisäksi on huomattavaa, että nuoret ovat olleen isohko siirtolaisten ryhmä aina, myös tuolloin 1890-luvulla.

Suoremasta isänmaallisuuden käytöstä perusteluna oli Kalevassa 28.10.1913 julkaistu lyhyt mielipidekirjoitus Ylivieskasta, jossa viitattiin Amerikasta tulleisiin kirjeisiin. Tekstissä oli runsaasti kirjoittajan omia mielipiteitä ja ohjeita, sekä tulkintaa siitä, mitä siirtolaiskirjeissä oli haluttu lukijoille viestittää¹¹⁶. Minkäänlaisia konkreettisia perusteluja ei ohjeille juuri esitetty, vaan ne olivat lähempänä vetoomuksia ja pyyntöjä. Esimerkiksi isänmaallisuuden vetoaminen oli lähempänä vetoomusta kuin konkreettista velvollisuutta, etenkin kun kirjoituksissa ei osoitettu syytä miksi ihmisen tulisi kokea sitä samaa isänmaallisuutta kuin kirjoittaja koki ja vaati koettavaksi. Isänmaallisuuden vain tuli kummuta jostain ja sen nimissä tulisi jäädä kotimaahan, eikä lähteä muualle. Maaseudun oloista kirjoittaminen sen sijaan oli lähempänä konkretiaa. Koska monet Suomesta lähtevät lähtivät juuri maaseudulta, koski maaseudun olojen ja työolosuhteiden heikkeneminen heidänkin kotimaahansa jääviä perheitä ja sukulaisiaan. Samanlaisena keskustelu oli säilynyt jo pitkältä 1800-luvun puolelta, jossa isänmaallisuuden vetoavat

¹¹⁴ Eräs entinen etelä-suomalainen, ”Maaseutukirjeitä” (art.). Kaleva 13.6.1913.

¹¹⁵ Siirtolaisuustilasto 10 1914, 1-6 ; Siirtolaisuustilasto 19 1927, 7-11.

¹¹⁶ ”Ameriikankuume Ylivieskassa” (art.). Kaleva 28.10.1913.

kirjoitukset pitivät siirtolaisia isänmaan pettäjiksi, vaikkakin jo 1880-luvulta asti kirjoittelun sävy oli hieman laimennut ja rauhoittunut.¹¹⁷

Mielipidekirjoituksissa ei myöskään ollut juuri minkäänlaisia lupauksia paremmasta. Esimerkiksi kirjoittajat eivät ensimmäisessäkään kirjoituksessaan luvanneet kehittää oloja Suomessa, jotta tarve siirtolaiseksi lähtemiseen pienenesi. Lähelle tätä kuitenkin päästiin tunnistamalla niitä ongelmia, joita monet suomalaiset niin maaseudulla kuin kaupungeissakin kohtaavat ja, että niihin ongelmiin puuttamalla periaatteessa tarve lähteä saattaisi pienentyä. Isänmaallisuuden ja siirtolaisuuden suhteesta kirjoitettiin myös 20.4.1912 kun siirtolaisuuden väitettiin vähentävän isänmaallisuutta ja lisäävän kotimaan, sekä äidinkielen halveksimista.¹¹⁸

Isänmaallisuus kiinnosti myös kohdemaissa. Yhdysvalloissa perustettiin 1904 Amerikan suomalainen kansallisliitto, jonka tarkoitus oli edistää suomalaisuutta Yhdysvalloissa ja toimia eräänlaisena siteenä siirtolaisten ja kotimaan välille, mutta myös suomenkielisiä kouluja sekä jo aiemmin mainittuja seurakuntia ja yhdistyksiä perustettiin.¹¹⁹ On siis mahdollista, että suomalaisuutta korostavat kirjoitukset oli suunnattu myöskin siirtolaisiksi lähteneille. Heidän mahdollisuutensa lukea suomalaisia lehtiä oli kuitenkin suppeampi. Siirtolaisten kannalta siis omat instituutiot ja julkaisut olivat merkittävämpiä niiden helpomman saavutettavuuden vuoksi, vaikka niissäkin kotimaan oloja ja uutisia seurattiin.

Isänmaallisuuden käyttö siirtolaisuutta vastustavana aatteena oli ymmärrettävissä sen helppokäyttöisyyden vuoksi. Helppokäyttöisyys muodostuu siinä, että se ei vaadi erillisiä perusteluja. Jokaisen yksinkertaisesti kuuluu olla isänmaallinen sen vuoksi, että on sattunut syntymään kyseiseen maahan. Toiselta puolelta taas epäisänmaallisuus voitiin liittää mihin tahansa ei-toivottuun käyttäytymiseen, jota ilmiön vastustaja tahtoo. Siirtolaisuuden tapauksessa siirtolaiseksi lähteminen leimataan epäisänmaalliseksi teoksi ja täten se on automaattisesti huono asia, koska isänmaallisuus on esitetty hyveenä. Silloin väitteen esittäjä väistää velvollisuutensa esittää väitteelleen perusteluja. Tällä tapaa toimii esimerkiksi edellisen kappaleen lopussa mainittu kirjoitus, jossa siirtolaisuuden väitetään

¹¹⁷ Kero 1996, 118.

¹¹⁸ ”Luentokurssit Alatorniolla” (art.). Kaleva 20.4.1912.

¹¹⁹ Kero 1997, 140-141.

vähentävän isänmaallisuutta ja lisäävän kotimaan halveksuntaa. Minkäänlaisia esimerkkejä tai perusteluja väitteelle ei esitetä ja siitä huolimatta siirtolaisuus on paha ja huono asia. Sinänsä ole merkitystä onko isänmaallisuuden käyttö ollut suoraa tai epäsuoraa, sillä molemmissa käytettiin samoja keinoja. Isänmaallisuutta perusteluna siirtolaisuutta vastaan käytettiin erityisesti Kalevassa julkaistuissa teksteissä, mutta jonkin verran samankaltaisia elementtejä löytyi myös Liitosta.

1.5.2 Antikapitalismi ja työväenaate

Antikapitalistiset kirjoitukset olivat melko yleisiä Kansan Tahdossa, mutta myös Liitossa oli joitain antikapitalistisia kirjoituksia. Niille tyypillistä oli keskittyä kirjoituksessa joko vallitsevaan talousjärjestelmään tai kritisoida julkishallintoa sen ratkaisusta. Työväenaatteeseen vetoavat kirjoitukset, jotka myös olivat erittäin yleisiä Kansan Tahdossa, keskittyvät enemmän yrityksiin ja etenkin työnantajiin ja jopa työntekijöihin kuin vallitsevaan talousjärjestelmään. Tämän vuoksi tekstien erottelu työväenaatteellisiin ja antikapitalistisiin oli vaikeaa ja kenties jopa keinoitekoista. Sen lisäksi aiheina ne liittyivät hyvin vahvasti toisiinsa. Erottelevana tekijänä olen kuitenkin käyttänyt sitä, että antikapitaliset kirjoitukset kohdistivat kritiikkinsä korkeammalle ja abstraktimpiin entiteetteihin kuin työväenaatteelliset. Eräs esimerkki antikapitalistisesti kirjoituksesta oli 7.7.1913 julkaistu kirjoitus¹²⁰ ”Varoitus siirtolaisille!”, jossa yhdysvaltalaisen suuryritysten kerrottiin peräti ”kir kuvan yhä halvempaa työvoimaa”. Sama kirjoitus totesi myös, että tämän paineen takia siirtolaislaivayhtiöt kuljettivat aina vain enemmän ihmisiä Yhdysvaltoihin, välittämättä näitten siirtolaisten hyvinvoinnista sitten uudessa kotimaassaan. Siirtolaislaivayhtiöt houkuttelivat siirtolaisia lähtemään mitä runsaimmin lupauksin, kuvaillen Yhdysvaltoja maaksi ”[--] joka vuotaa kaikille rieskaa ja hunajata(sic) [--]”, mutta jonka hyvin viljelykseen kelpaava maa oli kuitenkin ”suureksi osaksi kapitalististen saalistajayhtiöiden hallussa”¹²¹. Yhdysvalloissa vastaavan teemaisista aiheista kirjoitettiin myös omiin lehtiin, usein myös propagandististen kuvien kera. Teemojen vastaavuuden tausta lienee siinä, että Yhdysvalloissa julkaistut tekstit olivat vaikuttaneet siihen mitä kotipuoleen oli kirjoitettu. Siirtolaiset

¹²⁰ ”Varoitus siirtolaisille!” (art.). KT 7.7.1913.

¹²¹ ”Varoitus siirtolaisille!” (art.). KT 7.7.1913.

olivat omissa työväenlehdissään julkaisseet materiaaleja suomeksi, mutta myös englanniksi julkaistuja tekstejä ja kuvia löytyi niin suomalaisista kuin tietenkin yhdysvaltalaisista ja kanadalaisissa lehdistä.¹²²

Samankaltainen tilanne oli Australiassa, Argentiinassa ja Kanadassa. Australiassa ilmoitettiin työttömyyden olevan erittäin suurta ja tämän johdosta olemaan tulematta Australiaan, vaikka ”siirtolaisagentit” koittivatkin houkutella sinne muuttamaan. Lakot vaivasivat myös Australia, jossa 5 teurastajanapulaiselle annettiin sakkoja laittomasta lakkoilusta¹²³. Argentiinan ja Kanadan osalta kerrottiin, että nämä maat tarvitsivat niin pääomaa kuin siirtolaisia, jotta talous voisi kehittyä. Inhimilliseksi ongelmaksi tämä muodostui siksi, että siirtolaisagentit houkuttelivat siirtolaisiksi lähinnä köyhälistön edustajia, joilla ei ollut muuta vaihtoehtoa kuin ottaa vastaan matalapalkkaista työtä ja täten tulla riiston kohteiksi¹²⁴. Vaikka Kanadan kerrottiin tarvitsevan runsaasti työläisiä, mainittiin Ruotsista saapuneessa kirjeessä kuitenkin, että Kanadan ja Australian työtilanteet olivat heikot ja ettei avoimia työpaikkoja ole.¹²⁵ Suomalaisia siirtolaisia kerrottiin myöhemminkin tulevan enemmän kuin tarvetta oli. Olojen todettiin jatkuvasti vain huononevan, sillä työttömyys kasvoi sitä isommaksi mitä enemmän siirtolaisia maahan tuli.¹²⁶ Yhdistettynä aiempiin teksteihin ja niissä oleviin mielipiteisiin ja tietoihin, voi arvella, että työlle oli tarvetta, mutta ongelma onkin kokeneen työväen palkkavaatimuksissa. Nämä maat eivät varsinaisesti tarvinneet siis enempää työvoimaa, vaan edullisempaa työvoimaa, kuten Kansan Tahdossa julkaistuissa kirjoituksissa aiemmin todettiin. Kirjoitukset eivät sinänsä tuominneet siirtolaisia tai siirtolaisuutta, mutta niiden vaikutus siirtolaisuuteen oli kuitenkin jarruttava. Tekstit siis kertovat, ettei kohdemaissa ollut töitä tarjolla, joka hidastaa siirtolaisuutta ilman, että tekoa tai ilmiötä tuomittiin.

Työllisyystilanteen lisäksi Kansan Tahdossa kritisoitiin myös Yhdysvaltojen taloudellista vapautta, tai sen puutetta, muutenkin. Matti Laurila lähetti Kansan Tahdolle kirjeen 15.11.1913, jossa hän kirjoitti yhdysvaltalaisesta taloudellisesta epätasa-arvosta ja siihen liittyvästä riistosta. Kirjeessään Laurila kirjoitti, että valtio

¹²² Kero 1997, 82-84.

¹²³ KT 6.2.1913.

¹²⁴ ”Maailman liikeolojen nykyaikainen huonontuminen” (pk.). KT 16.9.1913.

¹²⁵ KT 22.10.1913.

¹²⁶ Yrjö Mäkelä, ”Älkää tulko Canadaan!” (art.). KT 31.7.1914.

myi pilkkahintaan Amerikan alkuperäisasukkaiden asuttamia maita yrityksille. Esimerkkitapauksessa valtio myi rautatiekomppanialle metsää 2,5 dollarilla eekeriltä eli 0,4 dollaria hehtaarilta. Kirjoittaja arvioi tällöin komppanian saaneen muutamalla kymmenellä dollarilla miljoonan dollarin edestä metsää ja maata. Tämän lisäksi alkuperäisasukkaat ”ajettiin” muualle. Ongelma ei jäänyt edes tähän, sillä kyseiset metsät olivat punapuumetsää, josta ei yksittäinen maanomistaja edes kykenisi hyötymään, sillä puiden kuljettaminen oli mahdotonta ilman raskasta kalustoa. Täten, vaikka maan saisikin omistukseensa yksityishenkilö, ei hän kykenisi siitä saamaan hyötyä kuin myymällä sen eteenpäin, koska kuljetuskalusto vaati liian suuren alkupääoman. Metsän pystykauppa¹²⁷ olisi ollut yksi vaihtoehto, mutta silloin puusta saa huonomman hinnan.

Taloudellista epätasa-arvoa Laurila näki myös siinä, että ammattiliittojen jäseniä oli irtisanottu ja kokouksia estetty. Nämä Laurila mainitsi olevan keinoja, jotka ”[-] pakottaa työläisiä alistumaan herrojen tahdon alle, ettei saa olla omassa vapaudessa”. Kirjeensä hän päätti melkoiseen palopuheeseen, jossa hän kehotti vaihtamaan Vapaudenpatsaan ”johonkin hirvittävään mestauslaitokseen, tai ristipuuhun, jossa vapaus olisi kiinni naulittuna”.¹²⁸ Teksti ei suoraan liittynyt siirtolaisuuteen, mutta se kertoi kuitenkin Amerikan olosuhteista, jotka vaikuttivat siirtolaisiin. Etenkin ammattiliittojen jäsenten irtisanomiset ja kokouksien estäminen olivat sellaisia asioita, jotka siirtolaisiin vaikuttivat, sillä siirtolaisen osana kohde- maassa oli useimmiten työntekijän rooli, jonka ainoat vaikutuskeinot olivat juurikin ammattiliitot ennen kuin tämä sai kansalaisuuden ja äänioikeuden. Nämäkään tekstit eivät tuominneet tai kritisoineet siirtolaisuutta tai siirtolaisia, vaan toimivat paremminkin varoituksena siirtolaisille.

Näkemykset siirtolaisista ja siirtolaisuudesta ei ollut aina armollinen ja ymmärtäväinen Kansan Tahdossakaan. Nimettömäksi jääneen kirjoittajan teksti julkaistiin Kansan Tahdossa 5.7.1912, jossa tämä kutsui siirtolaisia kulkureiksi, kodittomiksi, työttömiksi ja rikollisiksi, jotka muodostivat ”armeijan” maailman ja kotimaan teollisuuskeskuksiin ja työmarkkinoille. Näitä termejä hän ei kuitenkaan luki avannut, mutta mahdollista on, että termi ”rikollinen” sekä ”työmarkkinoilla oleva armeija” -termi käytettiin sen vuoksi, että työnantajapuoli hyödynsi

¹²⁷ Pystykaupassa puun ostaja huolehtii puutavaran hakkuista ja kuljetuksesta.

¹²⁸ Matti Laurila, ”Californian punapuumetsästä” (art.). KT 27.12.1913.

siirtolaisia myös lakkorikkureina, joita ajan ammattiliikeväki kutsui rikollisiksi ja rikkureiksi. Samassa tekstissä nähtiin teollisuuden kehityksen aiheuttaneen ongelmia maaseudun kotiteollisuusväelle, jonka elanto vaarantui kasvavan teollisen tuotannon vuoksi, sillä kotiteollisuus ei voinut kilpailla millään tavalla teollisen tuotannon kanssa.¹²⁹

Siirtolaisten asemaan riistäjinä, pureutui myös 5.9.1912 julkaistu kirjoitus, jossa lukijaa muistutettiin, etteivät Yhdysvaltain miljonäärit ole tehneet omaisuuttaan Yhdysvalloissa, vaan olivat jo lähtiessään olleet rikkaita. Ilmeisesti ajan keskusteluissa Amerikan miljonäärit oli nähty itsensä työllään ja nokkeluudella rikastuttaneina, vaikka totuus ainakin kirjoituksen näkökulmasta oli toinen. Esimerkkinä kirjoittaja käyttää John Pierpont Morgania, jolla oli miljoonien omaisuus jo ennen Amerikkaan saapumistaan. Kirje suoraa moitti miljonäärejä ahneudestaan ja toisaalta sivussa myös tavallisia ihmisiä, jotka luulivat näiden miljonäärien omalla työllään rikastuneen. Tarkoituksena oli rikkoa mielikuva siitä, että kuka tahansa pystyisi Amerikkaan lähtemällä rikastumaan ja jopa tulemaan miljonääriksi – mielikuva, joka varmasti houkutteli tavallisia ihmisiä lähtemään siirtolaisiksi. Itsessään siirtolaisia tai siirtolaisuutta kirjoitus ei moittinut tai pitänyt vääränä. Ilmeisesti tarkoitus oli siis vähentää intoa lähteä siirtolaiseksi tuomalla totuus siirtolaisen elämästä ja arjesta lähemmäs siirtolaisia tai ainakin poistaa epärealistisia haaveita heiltä, jotka siirtolaisiksi aikoivat lähteä. Pelkästään otsikko, ”miljoonien anastajat”, ohjasi lukijan ajatuksia siihen suuntaan, etteivät Amerikan miljonäärit ole omaisuuttaan itse keränneet, vaan se oli muilta anastettu.¹³⁰ Suoraa siirtolaisiin kohdistunutta kritiikkiä oli siis myös Kansan Tahdon työväenaatteellisissakin kirjoituksissa. Kielenkäyttö ja tematiikka muistutti erittäin paljon niitä Liitossa julkaistuja tekstejä, joiden aiheena oli maahenki, jota käsiteltiin myöhemmin luvussa 1.5.4. Kansan Tahdossa tällaiset tekstit olivat kuitenkin harvinaisempia kuin Kalevassa tai Liitossa, joissa siirtolaisiin kohdistuvaa kritiikkiä oli enemmän etenkin aatteellisissa kirjoituksissa. Näitten lehtien kritiikki oli myös huomattavasti suoremppaa kuin Kansan Tahdossa.

Yhdysvalloista annettiin myös kuvaus kahden ääripään maana:

¹²⁹ ”Teollisuustuotannon vaikutuksista maatalouteen” (pk.). KT 5.7.1912.

¹³⁰ ”Miljoonien anastajat” (art.). KT 5.9.1912.

*Loistoa! Marmoria, silkkiä ja kultaa näet kaikkialla. [--] Loisto, joka ympäröi sinut on niin valtavaa, että tuskin huomaatkaan tapausta, joka sattuu kaiken tuon keskellä. Rääsyinen uupunut vanhus siinä vaan kaatui ja kuoli – nälkään!*¹³¹

Kuvaus kertoi, miten Yhdysvallat näyttäytyy Suomen vaatimattomiin oloihin totuneelle. Ulkoisesti se oli kaunis ja loistokas, mutta pintaa syvemmällä Kansan Tahdossa suomalaiset olivat kokeneet sen kuitenkin kylmäksi. Se, että kaiken loistokkuuden keskellä keneltäkään ei löytynyt intoa tai kiinnostusta pitää huolta yhteiskunnan heikko-osaisista. Kontrasti oli merkittävä Suomeen, jonka vaivaisavun, varhaisen sosiaaliturvan mallin, kuluista ja tavoista kirjoitettiin melko useinkin tarkastelemisiani lehdissä. Tietenkään sosiaaliset tukiverkostot eivät automaattisesti kerro yhteiskunnan välinpitämisestä, mutta kirjoittajan sanat paljastivat, että hän oli ainakin henkilökohtaisesti järkyttynyt siitä. Mikäli hän ajattelisi tällaisen kylmyyden ja välinpitämättömyyden olevan mahdollista Suomessa, ei hän todennäköisesti siitä olisi kirjoittanut, sillä kirjeisiin oli pääasiassa kirjoitettu vain niitä asioita, jotka kirjoittaja koki tärkeiksi tai lukijoilleen mielenkiintoiseksi. Toinen syy miksi hän oli siitä voinut kirjoittaa, oli järkytys siitä, että loistokkuuden ja äärimmäisen kurjuuden välinen ero oli suurempi kuin Suomessa, jossa New Yorkin kaltainen loisto oli kaukana. Tämän puolesta puhuivat runsaat ja mairittelevat kuvaukset New Yorkin loistosta ja rikkauksista, sekä modernista urbaanuidesta sähkövaloineen. Tällöin kirjoittajan ajatus oli saattanut olla siinä, että miksi tämä loisto ei näkynyt tavallisen ihmisen arjen helppoudessa. Täten tekstiä voisi pitää myös kulttuurishokkina. Kuitenkin se lopulta oli myös varoittava esimerkki siirtolaisille ja sävyltään erittäin antikapitalistinen.

1.5.3 Antikommunismi

Kansan Tahdon vasemmistolaiselle politiikalle loivat jyrkän vastakohtan Liitossa julkaistut kirjoitukset. Yksi mielenkiintoisista antikommunistisista kirjoituksista, jotka kuvasivat samalla siirtolaisten oloja kohdemassa, oli kirjoitus Matti Kurikan perustamasta siirtokunnasta. Kirjoituksessa kuvailtiin hieman kohdemaata itseäänkin, mutta pääasiassa sen sisältö käsitteli suomalaisten siirtolaisten oloja

¹³¹ Kiviniemen Jussi, "Atlannin takaa" (art.). KT 20.10.1913.

kohdemaassa ja Liiton suhtautumisesta esimerkiksi siirtolaisuuteen ja kommunismiin. 23.1.1913 julkaistussa kirjoituksessa kerrottiin Matti Kurikan 50-vuotisesta elämästä ja sen vaiheista, kerrottiin myös hänen perustaneen helmikuun manifestin jälkeen siirtokunnan Kanadan Malcolm-saarelle nimeltään Sointula. Syyksi lähtöön lehti kertoi helmikuun manifestin jälkeen alkaneet vainot häntä kohtaan. Siirtokunnan kerrottiin olleen osuuskunta, mutta muuntuneen kommunistiseksi siirtokunnaksi myöhemmin.¹³²

Kanadassa toimiva Sointula museum eli Sointulan museo kertoo verkkosivuillaan tapahtumat hieman erilaisina: Matti Kurikka ei ollut perustajahenkilö, vaan kutsuttu saarelle ottamaan johtoasema vastaan. 23.1.1913 julkaistussa Liiton kirjoituksessa myös kerrottiin saaren epäonnistuneen kommunismin takia, mutta museon verkkosivuilla tämäkin kerrottiin toisin: syy oli epäonnen ja Matti Kurikan epäkäytännöllisyyden vuoksi. Epäkäytännöllisyydestä käytettiin esimerkkinä Kurikan viimeisinä tekoinaan vastaanottamaansa sillanrakennusprojektia. Tähän projektiin hän antoi olemattoman pienen tarjouksen, joka johti siihen, että siirtokunnan työntekijät rakensivat sillan maksutta. Hyvin pian tämän jälkeen Kurikka pakeni siirtokunnasta jättäen sen asukkaat oman onnensa nojaan ja ison velan maksajiksi.¹³³ Joka tapauksessa kohdemaan olot Sointulassa, jopa voisi sanoa läntisen Kanadan saaristossa, olivat Liiton mukaan epäonniset ja niin heikot, että jopa siirtokunnan johtaja tai perustaja – riippuen tulkinnasta, pakeni paikalta.¹³⁴ Suoraa kirjoittaja ei sano, että siirtolaiset olisivat kaikki kommunisteja, mutta Sointulan asukkaita ja Kurikkaa hän kutsui suoraan kommunisteiksi ja heidän epäonnistumisestaan hän syytti kommunismista. Myös tämä kirjoitus toimi enemmänkin varoittavana esimerkkinä siirtolaisille, kuin moittisi siirtolaisia tai kritisoisi siirtolaisuutta yleensä. Pikemminkin kritiikin kohteena oli kommunismi, joka tässä tapauksessa liittyi siirtolaisiin ja siirtolaisuuteen. Kirjoituksen voisi siis kuvailla olleen kohdennettua siirtolaiskritiikkiä, jossa huomion keskipisteessä olivat sellaiset tietyt siirtolaiset, joilla oli muitakin ei-toivottuja ominaisuuksia, kuten tässä tapauksessa kommunistit tai ainakin kommunisteina pidetyt siirtolaiset. Se toimi samalla näiden molempien ilmiöiden kritiikkinä, tarkoituksenaan vaikuttaa siirtolaisuuteen jarruttavasti, sekä Suomessa kommunismiin negatiivisesti. Jonkin

¹³² "Matti Kurikka 50:vuotias" (art.). Liitto 23.1.1913.

¹³³ Explore Sointula History at the Museum.

¹³⁴ Pietilä 2017, 102; Korkiasaari 1989, 58-60.

verran ymmärrystä tavalliselle Sointulassa asuneelle siirtolaiselle hänellä oli, mutta Kurikka ei sitä osakseen saanut.

Yhtenä siirtolaisuutta vastustaneena ryhmittymänä voitaneen mainita myös Yhdysvalloissa vaikuttaneet oikeistolaiset WASP-ryhmät (White anglo-saxon protestant). Nämä ryhmät olivat nimensä mukaisesti valkoisia protestanttiryhmittymiä, jotka olivat etnisesti anglo-saksisia. Niiden pelkona oli, että siirtolaiset laskevat palkkoja.¹³⁵ Mielenkiintoista on, että nämä rotuun huomionsa kiinnittäneet oikeistoryhmittymät löysivät siirtolaisuuden vastustamisesta itselleen ystävän samankaltaisesti siirtolaisuuteen suhtautuvan vasemmiston, jotka syyttivät uusia siirtolaisia lakkorikkuriudesta.

1.5.4 Maahenki

Liitolle tyypillisintä aatteellista kirjoittelua olivat kuitenkin kirjoitukset ”maahengestä” ja sen puutteesta. Suoraa maahenkeä ei kuitenkaan missään välissä määritelty, mutta kirjoituksista voi päätellä sillä tarkoitettaneen maanviljelystaitoa ja maanviljelyksen arvostusta, sekä jonkinlaista isänmaanrakkautta, muttei ehkä suoraa isänmaallisuutta. Maanhengen puute taas oli ainakin erään kirjoituksen mukaan seurausta köyhyydestä, työvoiman puutteesta, vääristä sivistysihanteista, maanviljelyksen kannattamattomuudesta, sekä siirtolaisuudesta¹³⁶. Vastaavan kaltaisissa muissa kirjoituksissa, niin Liitossa kuin muissakin tarkastelemissani lehdissä, useimmiten siirtolaisuus kuitenkin nähtiin huonon maanhengen, tai vastaavan asian seurauksena, ei syynä¹³⁷. Joka tapauksessa maanhengen puute syineen ja seurauksineen kertoo siitä, millaiset olojen Suomessa koettiin olevan. Kuitenkaan aina siirtolaisuutta ei pidetty siirtolaisten omana syynä, vaikka se itse siirtolaisuus olikin pahasta. Siirtolaiset joutuivat lähtemään, koska maaseutuväestön olot olivat niin huonot.¹³⁸

Maaseutuväestön ongelmiksi nähtiin se, ettei kaikilla ole omaa viljelysmaata, joka oli ainakin 8.7.1912 julkaistussa kirjoituksessa nähty henkilökohtaisen

¹³⁵ Kostiainen & Pilli 1983, 107.

¹³⁶ Maanhengenmies, ”Millä tavoin saadaan jatkuvasti huokuva maahenki vaikuttamaan?” (pk.). Liitto 1.2.1912.

¹³⁷ ”Pienviljelyasetuksen merkitys” (pk.). Liitto 9.7.1912.

¹³⁸ Maaseudun väestön oloja lähdon syynä käsitellään omassa luvussaan.

taloudellisen kehityksen ehdoksi ja pakolliseksi ”terveitten koti- ja perheolojen luomiseksi”. Epäterveet koti- ja perheolot taas aiheuttivat rikollisuutta, siirtolaisuutta, aviottomia lapsia ja epäisänmaallisuutta. Paras tapa ratkaista tämä maa-seutuväestön siirtolaisuusongelma, oli avustaa pienviljelijöitä saamaan viljelemänsä maa omistukseensa ja täten sitouttaa heidät maahan ja Suomeen.¹³⁹ Maahan sitouttaminen onnistuu esimerkiksi verotuksellisilla keinoilla, kuten esimerkiksi verotustavan muuttaminen sellaiseksi, että uusien peltojen raivaaminen ja vanhojen jo heinittyneiden peltojen ottaminen uudelleen viljelyskäyttöön olisi kannattavaa tai rankaisisi niitä, jotka eivät panosta peltoihinsa ja niiden kehittämiseen. Verotuksen lisäksi sama kirjoittaja ehdotti käytettäväksi ”pakkokeinoja”, joita hän ei kuitenkaan sen enempää avaa lukijalle. Tämä voi viitata siihenkin¹⁴⁰ Suomalaisten kotimaanoloja pohdittiin myös Yhdysvalloista asti, joka vahvistaa käsitystä siitä, että huonot työolosuhteet olivat syy lähteä siirtolaiseksi.¹⁴¹ Toisin kuin isänmaallisuuden kohdalla maahengen käyttö aatteellisena perusteluna siirtolaisuuden vastustamiselle jakaantuu kahteen leiriin: niihin, jotka kritisoivat siirtolaisia ja siirtolaisuutta ja niihin, jotka ymmärtävät olosuhteiden ajavan siirtolaiset pois ja täten kohdistivat kritiikkinsä siirtolaisuuteen ilmiönä. Ne, jotka kritisoivat siirtolaisiakin, kritisoivat melko vahvasti – hieman samaan tapaan kuin isänmaallisuuttakin käyttävät siirtolaisuuden vastustajat.

Vuonna 1918 siirtolaisuutta monipuolisesti tutkineen Siirtolaiskomitean tulokset varmasti miellyttivät niitä maahengestä kirjoittaneita, jotka liittivät siirtolaisuuteen aviottomien lapsien ja epäterveiden kotiolojen kaltaisia ”moraalittomuuksia”. Tuon komitean yhtenä mietelmänä oli se, että siirtolaisuus johti siirtolaismiesten ”kaksinnaimisiin” ja kotiin jääneiden vaimojen aviorikoksiin. Korkeimmillaan esitettiin, että jopa 70% kotiin jääneistä vaimoista olisi tehnyt aviorikoksen. Nämä moraaliongelmat nostettiin komitean pohdinnoissa jopa taloudellisia haittoja vakavammaksi ongelmaksi.¹⁴² Voi siis perustellusti esittää, että siirtolaisuuden nähtiin aiheuttavan merkittävää haittaa Suomessa kansalaisten moraalille.

¹³⁹ ”Pienviljelyasetuksen merkitys” (pk.). Liitto 9.7.1912; ”Siirtolaisuus” (pk.). Liitto 26.4.1913; ”Eduskunta ja pienviljelyksen edistäminen.” (pk.). Liitto 7.3.1914.

¹⁴⁰ Maahengenmies, ”Millä tavoin saadaan jatkuvasti huokuva maahenki vaikuttamaan?” (pk.). Liitto 1.2.1912.

¹⁴¹ ”Kirjeitä” (art.). Liitto 23.3.1916.

¹⁴² Virtanen et al. 1986, 212-213.

Maahenkikirjoittelu muistutti paljon isänmaallisuuskirjoitteluja tyyliään ja jopa sisällöltään. Niillä oli myös samat päämäärät siirtolaisuuden vastustamisessa. Isänmaallisuudesta kirjoitettaessa pyrittiin vaikuttamaan kohtuullisen abstraktin aatteen, eli isänmaallisuuden, sekä perinteiden kautta lukijaan. Sama menettelytapa oli maahenkeä käytettäessä, joskin isänmaan sijaan vielä lähempänä tavallista kansaa. Koko kansaa koskeva isänmaa vaihtuu tavallista kansaa hyvin lähellä olevaksi kotiseuduksi, jopa tämän itse omistamaksi tai ainakin viljelemäksi maaksi. Isänmaanrakkaus saattaa tuntua etäiseltä sellaisesta ihmisestä, joka ei ole tai jolla ei ole mahdollisuutta matkustaa lähialueita kauemmas. Tällöin näihin välittömästi lähellä oleviin alueisiin ja ihmisiin vetoaminen onnistuu todennäköisesti paremmin. Melkein pä ainoaksi eroksi näiden kirjoitustapojen välillä voisi mainita sen, kuinka lähellä kirjoituksen käsittelemä maa oli lukijaa henkisesti ja jopa fyysisesti tai kuinka laaja se maa-alue oli konkreettisesti.

1.5.5 Talous ja kapitalismi

Kalevassa ollut tapa sitoa siirtolaisuus talouteen ja kirjoittaa siirtolaisuudesta taloudellisena ilmiönä korostuu 2.10.1914 kirjoitetun mielipidekirjoituksen kautta, jossa käsiteltiin Suomen taloudellista tilannetta juuri syttyneen maailmansodan jaloissa. Tilanteen kerrottiin olevan nyt, ehkä vastoin nykypäivän ihmisten oletuksia, muihin verrattuna hyvä tai ainakin toiveikas. Vaikka vienti oli kutistunut, kutistui myös tuonti, jolloin myyntitase pysyi melko vakaana. Merkittävä lisähuomio kirjoittajalla on ollut kuitenkin siinä, että hän näki sodassa lopun kasvaville siirtolaismäärille. Siirtolaisuuden vähenemisen kirjoittaja näki tärkeäksi, sillä suurin osa siirtolaisista oli maaseutuväestöä ja mikäli maaseutu tyhjenee, heikkenevät Suomen taloudelliset mahdollisuudet. Kirjoittaja kuitenkin koki tilanteen toiveikkaaksi kirjoittaen: ”Niin me voimmekin rauhallisemmin mielin lähteä sotatalvea vastaanottamaan”.¹⁴³ Onkin yllättävää, että sodasta, jonka voisi ajatella olevan monien ihmisten pahin pelko, löydettiin jotain positiivista ja, että se asia oli siirtolaisuuden väheneminen.

¹⁴³ ”Maamme taloudellinen asema” (pk.). Kaleva 2.10.1914; ”Siirtolaiset Haaparannassa” (art.). Liitto 16.8.1917.

Raha liitettiin usein myös siirtolaisuuteen sen aiheuttamien kulujen myötä. Tällaisia tekstejä oli pääasiassa kahdenlaisia eli niitä, jotka olivat kuvailtavissa tilastoiksi¹⁴⁴ ja joissa ei täten ole juuri muuta tekstiä ja tilastoja hyödyntäviksi mielipidekirjoituksiksi. Vaikkei tilastoissa ole sen kummempia saatetekstejä, niin oli niidenkin julkaisuun syyensä. Syitä oli puhdas informointi, mutta syynä voi olla myös siirtolaisuuden haittapuolien osoittaminen, jonka päämääränä oli siirtolaismäärien pienentäminen ja siirtolaisuuteen suhtautumisen muuttaminen suuressa yleisössä negatiivisemmaksi. Syitten tulkinta on kuitenkin vaikeaa, sillä tilastojen ohessa olevien tekstien puute ei itsessään ole todiste minkäänlaisesta motiivista tai edes sen puutteesta. Toinen siirtolaisuuteen ja tilastoihin liittyvä tekstityyppi oli mielipidekirjoitukset¹⁴⁵. Näissä tilastoja tai niiden osia hyödynnettiin suoraa siirtolaisuuden vastustamiseen. Näistä teksteistä motiivien ja negatiivisten elementtien löytäminen on huomattavasti helpompaa, kun kirjoittaja itse nostaa motiivinsa esille kirjoituksellaan.

Vaikka siirtolaisten nähtiinkin vievän Suomesta resursseja niin rahan kuin työvoimankin muodossa¹⁴⁶, ei suomalaisten tuottamaa talouskasvua pidetty aina pahana edes siinä näkökulmassa, että kyseinen talouskasvu olisi voinut olla suomalaista, mutta nyt siirtolaisten puolesta se kasvu onkin siirtolaisen kohdemaassa. Esimerkiksi 25.5.1916 julkaistussa Amerikan kirjeessä kirjoittaja Gustaf Nordling totesi lyhyesti suomalaisten siirtolaisten suuren määrän tuottaneen merkittävät taloudelliset voitot ”vieraille yrityksille”¹⁴⁷. Sävyltään teksti oli hieman siirtolaisia moittivaa.

Raha puhutti myös Liitossa ja Kansan Tahdossa, joskin eri tavalla. Molemmissa lehdissä oltiin oltu huolissaan työntekijöiden, niin teollisuus- kuin maataloustyönkin, palkoista ja työpanoksesta sekä elannosta. Suoraa rahaa ei aina mainittu, eikä raha liittynyt kirjoituksissa aina suoraa siirtolaisuuteenkaan. Työolosuhteet vaikuttivat tästä huolimatta siirtolaisuuteen, joten raha oli jokaisen lehden yhtenä aiheena, edes välillisesti, kun ne käsittelivät siirtolaisuutta. Nämä keskustelut olivat osa talouskeskustelua, mutta siinäkin ne erosivat Kalevan kirjoitustavasta

¹⁴⁴ Esim. Kaleva 4.10.1912; 6.9.1913; 30.3.1914; 26.4.1915; 11.6.1917.

¹⁴⁵ Esim. ”Luentokurssit Alatorniolla” (art.). Kaleva 20.4.1912

¹⁴⁶ Virtanen et al. 1986, 213

¹⁴⁷ Gustaf Nordling, ”Amerikasta” (art.). Liitto 25.5.1916.

siten, että Kaleva keskittyi siihen abstraktimmalla tasolla tai työntäjän näkökulmasta.

Yksi hirvittävimmistä tavoista liittää raha siirtolaisuuteen oli Kalevassa julkaistu Titanicin uppoamiseen liittyvä uutinen, jota voisi pitää myös mainoksena. Siinä¹⁴⁸ kerrotaan Titanicin mukana hukkuneen 4 Kaleva-yhtiössä vakuutettua ihmistä, joiden omaisille nyt hukkumisen jälkeen jaettiin 5000 markkaa. Tämän jälkeen vielä korostetaan henkivakuutuksien tärkeyttä. Vakuutus ei kylläkään pelastanut ketään, mutta omaisten taloudelliset olot kieltämättä olivat paremmin turvatut vakuutusyhtiön ansiosta. Muissa lehdissä ei tämän kaltaisia onnettomuuden varjolla tehtyjä mainoksia löytynyt. Mainoksena toimimisen lisäksi tuon kirjoituksen merkitys on voinut olla muun muassa siirtolaisten rauhoittelu tai siirtolaisten pelottelu, että he ostaisivat vakuutuksen. Siirtolaisten varoittelusta kyse tuskin on, sillä se ei olisi hyväksi vakuutusten myynnille.

1.6 Keinot torjua

Monilla kirjoittajilla on ollut jokin tarve vastustaa siirtolaisuutta, sekä kannustaa muita mukaan siirtolaisuutta vastustamaan. Monissa kirjoituksissa myös käsiteltiin keinoja vähentää siirtolaisuutta pureutumalla siirtolaisuuden syihin. Ajatus kirjoittajilla ilmeisesti oli, että mikäli syyt siirtolaisuuteen kotimaassa katoaisivat, voitiin sillä siirtolaisuus ongelmana ratkaista. Ratkaisujen skaala oli melko suuri, mutta aina ehdotetut keinot eivät olleet kovinkaan tarkkoja, vaan eräässäkin tekstissä itse siirtolaisuuteen puuttumisen keinoja ei ollut ensimmäistäkään, mutta kaupunkeihin muuttoa¹⁴⁹ oli vastustettava. Siihenkään ei keinoja tarjottu, mutta sen sijaan annettuun neuvo: "[on] ryhdyttävä vakavasti taistelemaan kaikin keinoin ja asein".¹⁵⁰

Yksi keino, joka löytyi kaikista lehdistä, oli uutisointi Suomalaisen Viikon¹⁵¹ ympärillä. Kyseessä kotimaisten tuotteiden suosimiseen kannustava kampanja,

¹⁴⁸ Kaleva 17.5.1912.

¹⁴⁹ Muuttoliike maaseudulta kaupunkeihin rinnastuu joissakin ajan kirjoituksissa ulkomaille suuntautuvaan siirtolaisliikkeeseen. Tässä tapauksessa yhteys on maaseudun työvoiman määrän suhteessa työn rankkuuteen ja sitä kautta siirtolaisuuteen.

¹⁵⁰ "Työvoimain puute maataloudessa" (pk.). Kaleva 10.7.1916.

¹⁵¹ "Kotimaistako vai ulkomaista?" (pk.). Kaleva 27.9.1913; "Kotimainen tuotanto maatalouden alalla" (pk.). Liitto 27.9.1913.

josta uutisoitiin kaikissa tarkastelemissani lehdissä. Liiton ja Kalevan uutisoinnin osalta uutinen oli täysin sama otsikosta alkaen. Suomalaisen viikon järjestäjänä toimi 1912 perustettu Suomalaisen työn liitto¹⁵². Suomalaisen työn liiton toimintaa kuitenkin hieman kritisoitiin siitä, että se oli jämähtänyt lähinnä sanomalehtijulkaisuilla sekä omilla julkaisuilla tehtyyn valistustyöhön, eikä sen konkreettisempia toimia ollut tehty. Toki kirjoitus¹⁵³ oli julkaistu 1920, joten kovin pitkää aikaa esimerkiksi sotavuosista ei vielä ollut kulunut. Suomalainen viikko ei ollut ainoa tapa edistää kotimaisten tuotteiden kulutusta ja tuotantoa. Erinäiset erilliset mielipidekirjoitukset, joissa melko usein mainittiin siirtolaisuus, olivat melko yleisiä. Kuitenkaan aina siirtolaisuutta ei mainittu, vaikka tavoite olikin edistää kotimaista tuotantoa ja kotimaisten tuotteiden kulutusta¹⁵⁴. Tämän takia herää epäily, siitä onko siirtolaisuuden vastustamisen käyttäminen perusteluna kotimaisten tuotteiden kulutuksen lisäämiselle oikea syy, vai keino tuoda oma asia paremmin esille siirtolaisuutta vastustavien keskuudessa. Suomalaisen viikon aikana Kalevassakin vastustettiin siirtolaisuutta. Kirjoituksen tärkeimpänä ja suurimpana käsittelyn kohteena oli suomalaisten tuotteiden ja palveluiden käyttö, joiden kerrottiin lisäävän kotimaista työtä, jonka vuorostaan piti vähentää siirtolaisuutta. Vaikka kirjoituksessa käytettiin termiä ”vastustaa”, kun puhuttiin siirtolaisuudesta, ei mitään syitä vastustaa siirtolaisuutta ei mainita tai esitetä väitteitä, että siirtolaisuus johtaisi huonoon taloudelliseen tilanteeseen. Siirtolaisuutta vain vastustettiin ostamalla kotimaisia tuotteita.¹⁵⁵

Kansan Tahdossa Suomalaista Viikkoa mainostettiin, mutta lehti selvästi tuntee lukijakuntansa, sillä Suomalaisen Viikon päämääräksi ei nostettu siirtolaisuuden vastustamista vaan huonojen työolojen ehkäisy kotimaisten tuotteiden suosimisella. Tämän viikon aikana julkaistiin Kansan Tahdossa paljon kotimaisen tuotannon mainoksia, sekä yksi 10-sivuinen lehti, jossa oli useampi kokonainen sivu kotimaisia mainoksia. Kotimaisen tuotannon kerrottiin tukevan kotimaista työtä, joka taas johtaa suomalaisten työpaikkojen määrän kasvuun. Kuitenkin tämän jutun alku etenkin näytti vähintäänkin nykypäivän standardeilla hieman sarkastiselta ja sopii samaan sarkastiseen tyyliin esimerkiksi Kalevassa 4.9.1912

¹⁵² ”Kotimaisen työn liitto aloittaa toimintansa” (pk.). Liitto 7.12.1912.

¹⁵³ Salomon Levämäki, ”Suomen messut” (art.). Liitto 27.6.1920.

¹⁵⁴ Esim. ”Kauppatappiomme kansantaloudellinen vaarallisuus” (pk.). Liitto 11.2.1913.

¹⁵⁵ ”Kotimaistako vai ulkomaista?” (pk.). Kaleva 27.9.1913

julkaistun ”Julkinen kiitos” -jutun kanssa. Kuitenkaan lopputekstissä ei samanlaista sarkastista sävyä näkynyt. Tämän vuoksi on vaikea arvioida, kuinka vakavissaan jutun kirjoittaja on ollut, vai onko kyseessä yksinkertaisesti merkittävä ero nykypäivän ja 1910-luvun kirjoitustyylien välillä.¹⁵⁶

Epäselväksi jäi myös se miksi, Kansan Tahdossa kirjoitettiin kotimaisen tuotannon edistävän työväen asemaa. Syynä voi kenties olla ajatus siitä, että työpaikkojen määrän kasvun myötä lähestytään täystyöllisyyttä, jolloin työnantajapuoli joutuu kilpailemaan keskenään työvoimasta ja nostamaan palkkoja tai lisäämään muita työsuhde-etuja eli käytännössä tällä pienennetty työvoimareserviä. Tällöin potentiaalisten työntekijöiden määrä pienenee, jolloin työnantajaosapuolen on vaikeampi löytää työvoimaa muun muassa rikkomaan lakkoja tai tekemään samaa työtä, mutta matalammalla palkalla. Toisin sanoen työvoimareservi koostuu työttömistä tai matalapalkkaisista henkilöistä, joilla on valtava tarve päästä parempipalkkaiseen työhön. Tämän väestön hyväksikäyttö epätoivoisessa tilanteessa on helppoa. Kalevan ja Liiton tapauksessa tilanne ei ole lainkaan niin epäselvä. Molemmilla oli taloudellisia intressejä Suomessa, kuten myös heidän lukijakunnallaan. Vaikkei siirtolaisuus kuitenkaan ollutkaan pääpointti mainonnassa, tuli se esille suoraakin. Se antaa vaikutelman siitä, että samaan kampanjaan olisi sisällytetty monta tavoitetta, jotta se saavuttaisi laajemman kuulijakunnan ja vaikuttaisi näille houkuttelevalta edes jollain teemallaan. Tätä vaikutelmaa vahvistaa se, että Kansan Tahdossa kampanjalle oli annettu lukijakunnalle sopivia lisäteemoja, joita ei Kalevan tai Liiton vastaavissa mainoksissa ollut. Lisäteemojen vaikutusta siirtolaisiin tai siirtolaisuuteen on vaikea arvioida, mutta lisäteemat joka tapauksessa ovat olleet mainonnan teema siirtolaisuuden ohella. Suomen työtilanteen ja työolojen kehittämisenä kuitenkin voi ajatella olevan negatiivinen vaikutus kotimaan työntäviin tekijöihin, mikäli siis mainonta tarkoituksessaan onnistuu.

Yksi yleisimmistä ehdotuksista siirtolaistilanteen korjaamiseksi oli korostaa maanomistusta pienviljelyksen muodossa. Välillä nämä ehdotukset olivat vain lyhyitä toteamuksia ja välillä niitä käsiteltiin hyvinkin pitkästi perustellen ja nostaen asiasta esille erilaisia lisätietoja. Yleisimmin tällaiset ehdotukset löytyvät Liiton sivuilta. Yksi asiaa tarkemmin käsitelleistä kirjoituksista oli 7.3.1914 nimimerkillä

¹⁵⁶ ”Kotimaisen tuotannon elvyttäminen ja työväenluokka” (art.). KT 27.9.1913.

O.L. julkaistu Liiton pääkirjoitus ”Eduskunta ja pienviljelyksen edistäminen”. Siinä kirjoittaja ei juurikaan käsittellyt siirtolaisia tai siirtolaisuutta, mutta toteaa, että tilattomat tulisi ohjata pienviljelijöiksi, jotteivat he lähtisi siirtolaisiksi. Ajalle yleiseen siirtolaisuutta kritisoiivaan tapaan myös O.L. kertoo siirtolaisten määrää, sekä mikä ikäryhmä kaikista eniten lähtee siirtolaisina pois Suomesta.¹⁵⁷ Tuolla kirjoittajien tarkoitus oli mitä todennäköisimmin herättää huolta lukijassa. Huolen herättäminen siirtolaiskeskustelussa oli useimmiten sidottu juuri siirtolaisten määrään ja ikään ja siihen, että siirtolaiseksi lähteneet useimmiten olivat parhaassa työiässä.

Huolta herätettiin myös siirtolaisuuden kunnille aiheuttavilla välillisillä menoerillä. Siirtolaisten lähdettyä jää heiltä kotimaahan sukulaisia ja perhettä, jotka monesti olivat työkyvyttömiä. Kuntien täytyi pitää heistä huoli vaivashoidon avulla. Tätä ilmiötä useimmiten käsiteltiin vain tilastoissa, mutta nimimerkki Sepänpoika, kirjoitti Liitolle tästä mielipidekirjoituksensa. Tyyliään se oli suoran sarkastinen ja sitä kautta ajalleen melko tyypillinen. Sepänpoika kuitenkin vakavoituu kirjoittaessaan niistä summista, jotka kunnille vaivashoidosta koituvat. Keinoja hän ei kuitenkaan siirtolaisuuden ehkäisemiseksi tarjoa. Teksti oli hieman epäselvä, sillä kirjoittaja kirjoitti siirtolaisuuden ja sen aiheuttamien taloudellisten haasteiden lisäksi myös hevosten myynnistä.¹⁵⁸ Maanomistusta ehdotettiin keinoksi vähentää siirtolaisuutta useita kertoja¹⁵⁹. Se oli yksi konkreettisimmista keinoista, joita tarkasteltavissa lehdissä oli myös mainittu. Sen voisi myös uskoa vaikuttavan juurinkin sen takia, että maattomat olivat suurin siirtolaisryhmä, kuten todettua. Ehdotus itsessään ei sisällä kritiikkiä tai moitetta siirtolaisia tai siirtolaisuutta kohtaan, vaikka itse kirjeessä sitä toisaalta onkin. Kritiikki kuitenkin säilyy kohtuullisena, eikä se mene solvaavaksi tai pyri tarpeettomasti herättämään vihaa lukijassa.

Nimimerkki ”Maahengenmies” kirjoitti Liittoon verotuksesta ja sen vaikutuksesta maaseudun asemaan. Hänen mukaansa vallitseva verotustapa ei kannusta kehtään viljelemään paljoa, sillä hyvästä sadosta lähtee kovempi vero kuin huonosta. Hän ehdotti verotusta muokattavaksi niin, että se kannustaisi viljelemään

¹⁵⁷ O.L., ”Eduskunta ja pienviljelyksen edistäminen” (pk.). Liitto 7.3.1914.

¹⁵⁸ Sepänpoika, ”Haapaveden pakinaa” (art.). Liitto 29.2.1916.

¹⁵⁹ Esim ”Pienviljelyasetuksen merkitys” (pk.). Liitto 9.7.1912; ”Siirtolaisuus” (pk.). Liitto 26.4.1913; ”Eduskunta ja pienviljelyksen edistäminen” (pk.). Liitto 7.3.1914; H. Rasinkangas, ”Vieläkin siirtolaisuudesta” (art.). 15.5.1913.

huonojakin palstoja ja rankaisisi niitä, jotka eivät sijoita ja panosta viljelysmaihinsa. Tästä kuitenkin herää kysymys, että voisiko rankaiseva verotusmuoto olla työntävä tekijä sellaiselle henkilölle, jonka kiinnostus maanviljelykseen elinkeinona oli jo varsin heikko? Mikäli näin on, tarkoittaisi se, että siirtolaisuutta vähentävä verotustapa itseasiassa aiheuttaisi siirtolaisuutta. Kirjoittaja oli saattanut itsekin tämän oivaltaa, sillä hän ei enää kirjoituksen loppupuolella mainitse siirtolaisuutta, vaan oli lähinnä kiinnostunut maahengestä ja sen kehittämisestä. Muita keinoja verotuksen muuttamisen lisäksi olivat tietouden lisääminen ja koulutus sekä vertaispaine. Vertaispaine kirjoittajan mukaan syntyisi siitä, kun verotusta muutetaan ja naapurit tuumisivat, että ” [--] sitä veroitettiin niin paljon siksi, kun se ei ole viitsinyt viljellä tuotakaan hyvää kotikorpea”. Vertaispaineen merkitystä siirtolaisuuteen, tai edes maahengen kehittymiseen, on mahdotonta arvioida.¹⁶⁰ Pelotteluksi siirtolaiskeskustelussa tätä ei voine silti kutsua. Keskusteluista ja kirjoituksista selkeästi puuttui tietynlainen kauhukuvien esittely ja onnettomalla tulevaisuudella uhkailu. Niissä ei myöskään ole manipulointia tai asioiden, ainakaan merkittävää, vääristelyä. Asiat pikemminkin esiteltiin kuin ne ovat, eli kirjoittaja useimmiten esitteli tilastoja tai muita lukuja, jotka itse asiassa eivät ole ristiriidassa muiden tilastojen kanssa.

Kirjeessään Talousseuran johtokunta osoitti huolensa maakeinotteluun, joka käytännössä tarkoitti maa-alueiden siirtymistä pienviljelijöiltä ”tukkiyhtiöille tai muille tai muille keinottelijoille”. Keinottelu ja maan siirtyminen yksittäisiltä henkilöiltä yrityksen omistukseen oli kirjeessä yhdistetty siirtolaisuuteen kirjeessä esitetyillä keinoilla, jotka oli tarkoitettu keinottelun vähentämiseen. Siirtolaisuuteen liittyvä kohta oli herättää kuntalaisissa tietoa keinottelun kunnille aiheuttamista välillisistä kustannuksista vaivashoidon ja verojen menetyksien kautta. Muut keinot olivat tilojenostotoimikunnan perustaminen, tukkiyritysten vastustamiseen liittyvää yleiseen mielipiteeseen vaikuttamista sekä pienviljelijöihin ja maanomistajiin suoraa yhteydessä olevat maamiesseurojen edustajien valinta. Viimeisin kohta oli nykytandardein hieman uhkaavan kuuloinen:

Maamiesseurojen olisi valittava erityiset henkilöt, jotka kävisivät keskustelemassa kunkin maanomistajan luona, joka oli aikeissa tilaansa

¹⁶⁰ Maahengenmies, ”Millä tavoin saadaan jatkuvasti huokuva maahenki vaikuttamaan?” (pk.). Liitto 1.2.1912.

*keinottelijoille myydä ja saada jos mahdollista hänet aikeestaan es-
tetyksi.*¹⁶¹

Kuitenkaan Talousseura ei liene tarkoittanut kiertelevällä edustajalla uhkailijaa, vaan aidosti sellaista henkilöä, jonka tarkoitus olisi keskustella myynnin aiheutta-
mista haitoista ja täten kääntää myyjän mieli. Talousseura ei ollut yksin maakei-
notteluun liittyvän huolensa kanssa, vaan myös Maalaisliitto pyrki aktiivisesti vai-
kuttamaan pienviljelijäin asiaan. 9.5.1916 julkaistiin Liitossa Maalaisliiton vuokra-
komitean ehdotus, jossa kyseinen komitea pyysi lausuntoja ehdotukseensa. Eh-
dotuksessa pyrittiin puuttumaan torpparien heikkenevään asemaan ja täten myös
vähentämään siirtolaisuutta.¹⁶² Maalaisliiton ja Talousseuran kirjoituksista kum-
mankaan pääpaino ei ole itse siirtolaisuudella, vaan pienviljelijäin ja maanomis-
tajien sekä maaseudun väestön asian ajaminen, johon siirtolaisuus liittyy monella
tapaa. Ne eivät siis suoraa tuomitse tai tue siirtolaisuutta, vaan näkivät siirtolai-
suuden monimuotoisena ilmiönä niin ongelmien syynä kuin seurauksena. Syyksi
ongelmille siirtolaisuus tuli siinä, että se aiheuttaa kuluja yhteiskunnalle, sekä hei-
kentää Suomen väestörakennetta siirtämällä nuoria pois. Seuraus siirtolaisuus
oli siinä mielessä, että siirtolaisuuden nähtiin aiheutuvan kotimaan ongelmista.
Jos nämä yhdistettiin, syntyy ymmärrys siitä, että siirtolaisuuden voi myös nähdä
itseään ruokkivana kehänä. Tätä Liitossa julkaistuissa teksteissä ei kuitenkaan
mainita.¹⁶³

Muita esiteltyjä tapoja vähentää siirtolaisuutta oli maaseudun vapaa-ajan ja kult-
tuurillisten olojen edistäminen. Nimimerkki A.K:lta oli julkaistu kaksi kirjoitusta Li-
tossa, joissa hän käsitteli maaseutunuorison oloja maaseudulla, sekä vanhem-
man väestön ja kaupunkiväestön suhtautumista heidän pyrkimyksiinsä niin va-
paa-ajan olojen kehittämiseksi kuin myös maaseudulta pois muuttamiseen. A.K:n
mukaan. Mielipidekirjoitusten tarkoituksena oli pyrkiä vaikuttamaan maaseutuvä-
estön vapaa-ajan oloihin kehittävästi, jotta siirtolaisuus maaseudulta vähenisi.
Maahenkeä tai vastaavia termejä ei kirjoituksissa käytetä. Siirtolaisuus myös

¹⁶¹ Talouss. Johtokunta, "Kiertokirje maamiesseuroille" (art.). Liitto 15.4.1916.

¹⁶² "Maanvuokraajain tilan järjestely" (pk.). Liitto 9.5.1916.

¹⁶³ Maatalousmies, "Maanviljelijöillekö vaiko yhtiöille maanomistus Suomessa?" (pk.). Liitto 9.10.1920.

nähtiin seurauksena nuorisolle epämieluisista olosuhteista, sekä kaupunki ja maaseutuväestön epätasa-arvoisesta tilasta.¹⁶⁴

Siirtolaisuuden torjumisen keinot olivat tapa osoittaa suhtautumista siirtolaisuuteen ja siirtolaisiin. Se oli myös keinona kohtuullisen käytännöllinen verrattuna esimerkiksi aatteellisiin syihin ja vaikutuskeinoihin, sillä ne monesti jäivät vain vetoomuksiksi, eivätkä tarjoa minkäänlaisia keinoja vaikuttaa suoraan. Kuitenkaan mitään keinoja vähentää siirtolaisuutta ei esitetty merkittävästi. Konkreettisia tekoja vielä vähemmän. Syy keinojen vähyydelle on voinut olla siinä, että ihmiset eivät aidosti ole ymmärtäneet siirtolaisuuden syitä ja siirtolaisuuden luonnetta olojen seurauksena. Siirtolaisuuden syitä haluttiin tutkia ja sitä varten pyydettiin useampaankin kertaan perustamaan tutkimusjaosto, jonka tehtävä oli selvittää siirtolaisuuden syitä. Jaosto lopulta perustettiin, mutta sen löydöksistä kertominen oli jäänyt hyvin suppeaksi. Niistä kerrottiin lähinnä toteavasti ”jaosto on tutkinut” -tapaan. Tästä jaostosta kuitenkin lisää myöhemmin.

¹⁶⁴ A.K, ”Maalaiskunnat ja nuoriso 1” (pk.); Liitto 9.3.1915; A.K, ”Maalaiskunnat ja nuoriso 2” (art.). 22.4.1915.

2 Positiiviset tekijät ja ilmiöt

Kuten negatiiviset, myös positiiviset tekstit on määriteltävä. Lähestyin positiivisten kirjoitusten määrittelyä samaan tapaan kuin negatiivistenkin, eli muutamilla kysymyksillä, joiden kautta suurin osa positiivisista teksteistä olisi tunnistettavissa ja eroteltavissa negatiivisista, sekä neutraaleista. Positiiviset pyrin määrittelemään seuraavilla kysymyksillä:

- 1) Paljastaako kirjoittaja suoraa tukevansa siirtolaisuutta tai onko hän avoimesti kannustava siirtolaisia kohtaan?
- 2) Onko tekstistä löydettävissä piilomerkityksiä?
- 3) Pyrkiikö kirjoittaja ymmärtämään ja selittämään siirtolaisuutta itselleen ja muille?
- 4) Käytetäänkö tekstissä positiivista sanastoa?
- 5) Antaako teksti siirtolaisista tai siirtolaisen elämästä positiivisen kuvan?
- 6) Näkeekö kirjoittaja siirtolaisen olosuhteiden uhrina?
- 7) Kannustetaanko tekstissä lähtemään siirtolaiseksi?

Positiivisten ja negatiivisten kirjoitusten lisäksi on myös neutraaleiksi tulkittavia tekstejä, mutta useimmiten niistäkin löytyi jotain, jonka perusteella niitä voi kutsua positiivisiksi tai negatiivisiksi. Tämän vuoksi niille ei ole omaa päälukuaan.

Kuten negatiivisia tekijöitä ja ilmiöitä määriteltäessä ja käsiteltäessä todettiin, olivat siirtolaisten oloja käsittelevät tekstit yksi yleisimmistä siirtolaistekstien aiheista. Suuri osa oli negatiivisia, mutta toisaalta niissä oli myös selkeimmin positiivisia kirjoituksia. Syy tälle oli mahdollisesti siinä, että kirjeitä lähettävät arvelivat näitten aiheitten ja kirjoitustapojen kiinnostavan lukijoita kotimaassa, eikä heillä varsinaisesti ollut syytä vaikuttaa kotimaahan jääneisiin suomalaisiin.

2.1 Jännittävä matka ja mielenkiintoinen uusi maailma

Useimmat kuvaukset siirtolaisten matkoista olivat negatiivisia, mutta joitain positiivisia kertomuksia ja elementtejä negatiivisistakin kirjoituksista silti löytyi. Ne liittyvät usein samankaltaisiin ilmiöihin kuin negatiivisetkin, positiivisuudesta huolimatta. Useimmiten kyseessä oli jokin yleensä huonoksi todetun asian

kehittyminen parempaan suuntaan tai jonkin ilmiön kokeminen poikkeuksellisesti positiiviseksi.

Ruokailutilat olivat ainakin erään kirjoituksen mukaan kumminkin parantuneet laivoilla. Kyseessä oli kumminkin alkuvuodesta 1912 julkaistu teksti, eikä siirtolaiskirje¹⁶⁵. Täten on vaikea sanoa, ovatko olot oikeasti parantuneet ja minä aikana. Tilanne olisi eri, mikäli teksti olisi julkaistu myöhemmin tarkasteluaikani ja siinä olisi edes jokin viittaus siihen mistä tieto kirjoittajalle oli tullut, vai onko kyseessä jokin ”hokema”, joka oli muuttunut todeksi kansan suussa, kun sitä oli vain toistettu tarpeeksi. Ruokaa itseään hyväksi kehui nimimerkki Vääätäjä, joka antaa vihiä siitä, ettei kaikki ruoka matkoilla ollut syömäkeltvontaa.¹⁶⁶ Voi tietenkin olla, että Vääätäjä oli vähään tyytyväinen, eikä valita turhasta. Oli myös kirjeitä, joissa oloja ei haukuttu, mutta ei juuri kehuttu. Hyvä esimerkki hyvin tavanomaisesta ja neutraaleista matkalaiskirjeistä olivat Matti ja Jaakko Pahkalan¹⁶⁷ sekä Iivo Sovalan¹⁶⁸ kirjeet. Näissä kirjeissä ei oloja juuri moitita, vaan niistä tuleva vaikutelma on, että kirjoittajat pyrkivät kuvaamaan olosuhteita rehellisesti ja neutraalisti. Harvinaisesti myös kohdemaan asukkaiden suhtautumista suomalaisiin kuvailtiin positiiviseksi.¹⁶⁹ Harvinaista se oli siksi, että melko usein suomalaiset kohtasivat itselleen outoja kulttuureja, joista saattoi syntyä väärinkäsityksien kautta varsin negatiivisia kokemuksia. Huonot, tai hyvätkään, kokemukset eivät silti kerro kaikkea. Suurin osa ihmisistä ei kuitenkaan reagoi suomalaisiin sen kummemmin kuin muihinkaan, eivätkä suomalaisetkaan huomioineet tavallisesti sujunutta arkista kanssakäyntiä esimerkiksi kirjeissään juuri. Täten syntyy tilastollinen harha, jossa molemmat, niin negatiiviset kuin positiivisetkin, ääripäät tulevat ylikorostetuksi, vaikka todellisuudessa suurin osa kohtelusta ja kanssakäymisestä kohdemaan muitten siirtolaisten ja maan kansalaisten oli aivan tavallista ja arkista.

Kansan Tahdon matkakirjeiden joukossa oli myös ei-siirtolaisten matkakirjeitä, jotka eivät välttämättä sisällöltään eronneet siirtolaisten kirjoittamista. Kuten Kansan Tahdossa 25.9.1913 julkaistussa jutussa, jossa kirjoittaja oli lähtenyt osuuskuntatoimintakongressiin Glasgowiin. Vaikka kirjoitus ei itsessään koskenut

¹⁶⁵ ”Siirtolaisolot Yhdysvalloissa” (art.). Kaleva 26.2.1912.

¹⁶⁶ H.Vääätäjä, ”Muistelmia matkalta Suomesta Amerikkaan” (art.). Liitto 27.7.1912.

¹⁶⁷ Matti ja Jaakko Pahkala, ”Muistelmia Amerikkaan menomatkalta” (art.). Liitto 3.6.1913.

¹⁶⁸ Iivo Sowala, ”Kirje Amerikasta” (art.). Liitto 29.2.1916. Allekirjoituksessa painovirhe, jonka johdosta nimi voi olla väärin tulkittu.

¹⁶⁹ M.Laurila, ”Matkakertomus”. KT 7.6.1913.

siirtolaisuutta, käsitteli kirjoittaja kuitenkin niin siirtolaisia, matkaoloja ja kokemuksia määränpäässään. Niissäkin käsiteltiin samanlaisia elementtejä, kuten matkat, kohtelu ja kokemukset kohdemaassa. Sen lisäksi myös itse siirtolaisten oloja ja kokemuksia käsiteltiin, läsnä olevan, mutta ryhmän ulkopuolisen silmin. Kirjoittaja myös tuntui haluavan ymmärtää siirtolaisia ja selittää myös lukijalle niitä syitä miksi siirtolaiset olivat kotimaastaan lähteneet. Itse olot kuin siirtolaisuuden ymmärtäminen kertovat positiivisesta suhtautumisesta siirtolaisuuteen.¹⁷⁰

Ympäristölliset tekijät olivat tehneet positiivisen vaikutuksen ainakin nimimerkkiin Vääätäjä. Yleensä ympäristölliset tekijät olivat aiheuttaneet lähinnä negatiivisia tunteita tai ainakin koti-ikävää ja kaipuuta Suomeen. Hän kirjoitti niin matkan kauungeista, merenkäynnistä kuin kohdemaan ympäristöstä. Merenkäynnistä hän kirjoitti positiiviseen sävyyn, vaikka jotkut matkustavaisista kärsivätkin rankahkosta merenkäynnistä. Lopulta meri tyyntyi ja hän kuvaili olonkin matkalaisilla parantuneen. Matkalla laiva pysähtyi Englannissa¹⁷¹ ja Kööpenhaminassa, jota hän kehuu matkan ehdottomasti kauneimmaksi. Matka jatkui Liverpoolista, jossa ilmeisesti siirtolaiset pääsivät käymään museossa, jossa Vääätäjää ihmetyttivät ”muinaisaikaiset kapineet” ja akvaarioissa olevat vieraat merenelävät. Laiva saapui Quebeciin, jossa eroteltiin Kanadaan ja Yhdysvaltoihin menevät eri juniin. Tuon junamatkan aikana myös Kanadan lehtipuumaisemien luontokuvauksista saa positiivisen kuvan. Vääätäjän teksti tuntuu hyvin neutraalilta tarkoituksensa puolesta. Se tuntuu, jopa naiivilta verrattuna moniin muihin kirjeisiin. Kuitenkin se antaa siirtolaisuudesta erittäin positiivisen ja toiveikkaan kuvan matkakuvauksellaan, sekä kohdemaasta.

Siirtolaisten lähettämien positiivisten siirtolais- ja matkakirjeiden vaikutusta siirtolaisuuteen voi arvella lisääväksi. Ne saisivat matkat sekä elon kohdemaassa kuulostamaan mukavalta ja jopa seikkailulta, johon oli kuitenkin turvallista lähteä mukaan. Mainostaminen tai siirtolaiseksi lähtemiseen kannustaminen ei syy kirjoittamiselle todennäköisesti ole, sillä tarkasteltavista lehdistä löytyi maksettuja mainoksia, sekä sellaisia tekstejä, jotka selkeästi pyrkivät antamaan siirtolaisuudesta positiivisen kuvan ja houkuttelemaan ihmisiä lähtemään. Täten tarve

¹⁷⁰O.K., ”Osuustoimintaa oppimassa” (art.). KT 25.9.1913. Kaksiosainen kirje, jonka toinen osa julkaistiin 26.9.1913. Sen lopussa on kirjoittajan nimikirjaimet O.K. Toinen osa käsittelee pääasiassa osuustoimintakongressin kokouksen kulkua.

¹⁷¹Vääätäjä kirjoittaa laivan pysähtyneen ”Englannin satamaan”, muttei määrittele missä.

piilomainonnalle lienee pienempi. Täysin varmaa tuo kuitenkin ei ole, sillä todisteita siitä, etteikö piilomainonta olisi mahdollista, ei ole. Kirjeissä kuitenkin oli mainittu myös negatiivisia ja neutraaleja asioita, joten ne ainakin siltä osin vaikuttaisivat vain lukijoiden mielenkiintoa ajatellen lähetetyiltä.

Matkoihin liittyvät myös mainokset, joita kaikissa tarkastelemissani lehdissä oli. Ne olivat vähintäänkin pääpiirteittäin samanlaisia tyyliltään ja sangen usein samoja mainoksia käytettiin eri lehdissä.¹⁷² Mainoksien määrä vaihteli ajoittain. Esimerkiksi maailmansodan syttyminen ja sisällissodan syttyminen katkaisivat mainoksien julkaisun hetkeksi, mutta ne palasivat lehtiin jo vuoden 1917 aikana. Mainokset jatkuivat katkoista huolimatta vuoden 1920 loppuun saakka. Mainoksissa tarjottiin lipunmyyjien tiedot ja muita tietoja, mutta hinnastot puuttuivat. Mainokset olivat kenties ainoa puhtaan positiivinen tekstityyppi. Niiden tarkoitus oli kuitenkin houkutella ihmisiä lähtemään siirtolaisiksi, joka on yksi positiiviselle tekstille antamista määritelmistäni. Mainoksissa ei ollut muita positiivisia tai negatiivisia elementtejä.

2.2 Koti-ikävä on myös rakkautta

Koti-ikävä on kaipuuta takaisin kotiin kohdemaasta tai muuta kaihoisaa kotimaan muistelua, johon ei välttämättä liity vakavia haaveita kotiin palaamisesta ainaakaan välittömästi. Koti-ikävän osaksi voisi kutsua myös lähdön vaikeuden kuvailuja, joissa kirjoittaja jäi haikailemaan kotimaansa ominaisuuksia, hyviä, mutta joskus jopa huonojakin puolia – kuten 6.2.1917 julkaistussa matkakirjeessä, jossa kirjoittaja jäi lähdön hetkellä kaipaamaan jopa vihamiehiään. Kirjeen lopussa hän kirjoitti päässeensä Amerikassa saunaan sanoin

*[--] menin saunaan, otin oikein ehta suomalaisen kylvyn, piiskasin pois matkan tomut itsestäni, niin tunsin olevani sama Jaakko kuin lähtiessäni.*¹⁷³

Täten myös tulkitsem suomalaisen saunan olevan osa koti-ikävää ja lähdön vaikeutta tuottaneita tekijöitä siirtolaisissa. Samalla sauna tuli vahvasti liitettyksi

¹⁷² Vertaa mainoskuvia: Liitto 20.4.1912; Liitto 29.6.1919; Kaleva 9.1.1912; Kaleva 3.1.1913; Kaleva 9.1.1914; Kaleva 17.4.1916; KT 24.11.1917; KT 2.1.1912. Mainokset ovat pääasiassa sivulla 4.

¹⁷³ J.J Honkala, ”Eräs matkamuiistelma” (art.). Liitto 6.2.1917.

osaksi suomalaisten identiteettiä, jota ei selvästi haluttu heti uudessa kotimaassa menettää.

Koti-ikävä tuli liitetyksi myös kotimaanrakkauteen Nordlingin Amerikasta lähettämässä kirjeessä ”Amerikan matkalta”. Hän kirjoitti kotimaanrakkaudesta, mutta hyvin konkreettisella tasolla, tai käyttäen hyvin konkreettisia asioita kotimaanrakkauden vertauskuvana. Nordlingin tekstissä rakkaus kohdistui maahan kirjaimellisesti. Hän kuvaili maata ja maanviljelystä rakkauden kohteeksi. Hän myös kertoo, ettei ”[--] niin kutsutun yläluokan rakkaus ei kohdistu maahan”. Rakkaus maata kohtaan taas johti Nordlingin kirjeessä siihen, että maanviljelijä ja sitä kautta myös koko maaseutuväestö oli joutunut kärsimään ja heidän yhteiskunnallinen asemansa oli aina ollut heikko. Hän kuitenkin oli lähtenyt Amerikkaan, vaikka kertoi rakastavansa suomalaista maata. Kirjeen alkuosan isänmaanrakkaudesta huolimatta huokui ymmärrystä kirjoittajan ristiriitaisesta päätöksestä omiin sanoihinsa verrattuna. Tämän takia hän koki tarvetta selittää kirjeessä päätöstään, joka oli yksinkertaisesti taloudellinen. Lisää ristiriitaisuutta se, että Nordling tekee matkansa Amerikkaan jo toistamiseen. Selittäminen, syistä riippumatta, söi joka tapauksessa kirjeen mitasta noin puolet.

Kotimaanrakkaus näkyy myös katumuksena lähteä tai lähdön pakollisuuden harmitteluna. Jatkokirjeessään Nordling jatkaa lähtemisen raskaudesta kertomista ja kehottaa suomalaisia olemaan lähtemättä siirtolaiseksi ”[--] ennen kuin on kaikki asianhaarat selvillä”. Muilta osin tämä jatkokirje oli erittäin tavanomainen tyyliin. Nordling lähinnä kertaili matkalla näkemäänsä asioita ja kokemuksiaan. Kolmas kirje, joka oletettavasti oli myös Nordlingilta, sillä sen tyyli ja julkaisuajan kohta viittasivat Nordlingiin, ei juuri enää käsitellyt koti-ikävää, vaan keskittyi lähinnä matkakertomukseen hyvin neutraalilla tavalla.¹⁷⁴ Ristiriitaisuutensa vuoksi Nordlingin kirjettä voisi pitää niin positiivisena kuin negatiivisenakin kirjeenä, mutta lopulta kirjeen kuvailut koti-ikävästä olivat lähinnä positiivisia siinä mielessä, että ne antoivat siirtolaisista positiivisen kuvan verrattuna isänmaallisuudesta ja maahengestä kirjoittavien negatiivisiin siirtolaiskuvauksiin. Nordlingin kuva siirtolaisesta oli siis uhri, eikä esimerkiksi isänmaanvihaaja tai maaseudun

¹⁷⁴ ”Amerikan matkalta” (art.). Liitto 9.9.1913; Nordling, ”Amerikan matkalta” (art.). Liitto 25.11.1913; ”Amerikanmatkalta” (art.). Liitto 3.2.1914. Kontekstista päätellen ainakin ensimmäinen ja toinen kirje ovat Nordlingin, vaikka ensimmäinen onkin nimeämättä. Mahdollisesti myös kolmas kirje on Nordlingin.

tuhoaja. Uhrin asema on ymmärrettävä ja sille on helppo antaa sääliä. Maaseudun kurjien olojen kuvailut Nordlingin kirjeissä lisäävät ja korostavat, sekä luovat helpon mahdollisuuden ymmärtää siirtolaisen asemaa uhrina. Negatiivisiakin elementtejä kirjeessä oli runsaasti, mutta ne eivät enää liity niin vahvasti koti-ikävään.

2.3 Brasilia – pääsee sieltä pois

Pääasiassa Brasiliasta kirjoitettiin negatiivisesti ja positiivisetkin elementit olivat monesti löydettävissä vain rivien väleistä, vertailuista ja merkityksistä. Brasiliassa kuoli suuri määrä suomalaisia jo pelkästään tarkasteluaikana. Tämän ja yleisten huonojen olojen vuoksi moni pyrki pois Brasiliasta. Poislähtö oli kallista, sillä monilta onnettomuudet veivät omaisuuden. Perheettömän oli helpompi lähteä, sillä hänen ei tarvitse välittää kuin omista matkalipuistaan. Lopulta siirtolaisia lähetettiin pois Brasiliasta niin Brasilian valtion kuin Venäjän paikallisten konsulaattien tuella. Matkarahat olivat sen verran vähäiset, etteivät ne riittäneet kotiin asti, vaan varat loppuivat monesti Helsinkiin päästyä. Siirtolaisten onneksi yksityiset tahot tukivat heidän matkansa loppupuolta.¹⁷⁵ Huomattava on kuitenkin, että tämä apu tarjottiin vasta kun Ruotsin valtio aloitti taloudellisesti tukemaan Brasiliasta palavia siirtolaisia. Tämä apu aiheutti Venäjälle poliittisen paineen ryhtyä itsekin pelastamaan kansalaisiaan Brasilian keuhnoista oloista.¹⁷⁶

Kaikki eivät kuitenkaan olleet näin onnellisessa asemassa. Erään perheen kerrottiin joutuneen Brasiliassa perin huonoihin työoloihin, joista he sitten pakenivat. Kuitenkaan tämä pako ei tuottanut parempaa elantoa, vaan heidän kuvailtiin joutuneen orjiksi kahviplantaasille. Palkan kuvailtiin olevan ”kuin orjilla konsanaan”. Sieltä he onnistuivat lopulta myös pakenemaan ja pääsemään Venäjän konsulaattiin Rio de Janeiroon, josta he sitten lopulta saivat valtion maksaman kyydin Viipuriin.¹⁷⁷ Samankaltaisia kuvauksia Brasilian oloista saa osakseen myös Argentiina, jossa suomalaiset siirtolaiset joutuivat kärsimään nälkää ja köyhyyttä. Kuten Brasiliaan, myös Argentiinaan, lehden artikkelin perusteella, houkuteltiin ihmisiä valheellisin lupauksin. Takaisin pääsi ainakin yksi perhekuunta, joka sai

¹⁷⁵ KT 25.6.1912; KT 11.7.1912; KT 3.8.1912; KT 3.6.1913.

¹⁷⁶ Koivukangas 1998, 240.

¹⁷⁷ KT 22.4.1913.

Suomen päässä apua ”junamiesten” alulle paneman varainkeruun sekä Kannuksen asemaravintolan tarjoaman ilmaisen aterian muodossa. Itse matkarahat tulivat Venäjän paikalliselta konsulilta.¹⁷⁸

Kalevan sekä Kansan Tahdon sivuilla uutisoitiin Brasiliasta palaavista suomalaisista, mutta Liitto sai asiasta vielä tarkempia tietoja tai ainakin julkaisi niitä. Palanneita oli yhteensä 17 henkeä, joista osan nimetkin julkaistiin. Palanneiden Brasiliassa kuolleista omaisista kerrottiin jonkin verran; osa hukkui ja osa kuoli tauteihin. Hukkumiset olivat saattaneet olla luonnononnettomuuksia, jolloin kyseessä olisi luonnonolojen kuvailu, jota myös muissa lehdissä on ollut. Liiton kirjoittelu oli myös sairauskuvauksien osalta samassa linjassa Kalevan ja Kansan Tahdon kanssa. Kirjoituksessa mainittiin myös, että kotiin palanneet olivat päässeet Suomeen saakka, mutta matkarahat olivat loppuneet Helsinkiin päästyä. Mielenkiintoinen lisähuomio kirjoituksesta myös löytyi: nimittäin se, että paluumatkaajat olivat kohdanneet 80 suomalaisen joukon, jotka olivat juuri päässeet Brasiliaan. Paluumatkaajat olivat varoittaneet uusia siirtolaisia Brasilian oloista ja kehottaneet heitä palaamaan, mutta ilmeisesti varoituksia ei ollut otettu vakavasti.¹⁷⁹ Kuvauksia nälästä Liitosta löytyi myös. 26.11.1914 julkaistussa siirtolaiskertomuksessa kerrottiin, että suomalaiset joutuivat jopa varastelemaan ruokaa. Tästä seurasi se, että suomalaisia ammuttiin tuliasein joko varoitusmielessä ja pelotteluna tai suoraa kohti. Joskin kirjoittaja kertoi, että etäisyys oli niin iso että ”paraskaan revolveri ei sinne asti olisi voinut kantaa”. Useampi taho oli suomalaisilta evännyt apunsa, mutta lopulta ilmeisesti paikalliset rautatietyöläiset antoivat suomalaisten yöpyä juna-aseman odotussalissa ulkona olevan myrskyn vuoksi.¹⁸⁰ Tämä oli harvoja missään tarkastelemissani lehdissä olevia kuvauksia Brasilian paikallisen väestön tarjoamasta avusta. Lähes aina kuvauksiin paikallisista auttajina liittyy se, että heille oli maksettu avusta tai he tekevät työtä, joka sattuu auttamaan suomalaisia. Toisaalta avun saaminen vierailta ei muutenkaan esiinny kovin usein kirjoituksissa.

Brasiliasta kirjoittaminen on pääasiassa ollut aina sävyllään negatiivista. Kukaan ei sinne houkutellut muuttamaan tai jäämään, mutta sävyeroja silti oli. Erot muodostuvat poispääsystä. Ne tekstit, jotka käsittelivät Brasiliasta palaavia, olivat

¹⁷⁸ KT 24.3.1914.

¹⁷⁹ Liitto 6.8.1912

¹⁸⁰ ”Kahden suomalaisen seikkailut Etelä-Amerikassa” (art.). Liitto 26.11.1914.

aina toiveikkaampia ja positiivisempia kuin ne, jotka käsittelivät oloja Brasiliassa, ilman poispääsyn mainintoja. Periaatteessa molemmat vaikuttaisivat siirtolaisuuteen negatiivisesti, mutta poispääsyn yhteydessä siirtolaisista itsestään kirjoitettiin positiivisesti ja heihin kohdistui välillä positiivisia tekoja niin julkisen vallan kuin kanssaihmistenkkin toimesta. Vaikka sekään ei ehkä kannusta ketään lähtemään siirtolaiseksi, ainakaan Brasiliaan, se antaa silti kuvan siitä, ettei siirtolaisia itseään vihata tai halveksuta niin laajasti kuin joistain ajan kirjoituksista voisi ymmärtää.

2.4 Elanto ja elinolosuhteet

Elannosta ja elinolosuhteet eivät siirtolaisuudesta kirjoitettaessa olleet koskaan erityisen positiivisessa valossa. Tämä selittyy yksinkertaisesti sillä, että lähtömaan kohdalla ainakin olosuhteet olivat huonot. Jos olosuhteet eivät olisi olleet huonot, ei siirtolaisuus Suomessa olisi välttämättä koskaan noussut niin isoksi ilmiöksi.

Kohdemaasta lähetettyjen kirjeiden ja esimerkiksi Amerikan oloista kirjoittelu taas antoi siirtolaisen elannon hankkimisesta positiivisemmän kuvan, vaikka ”Lännen kultalassakaan” elo ei ollut niin iloista ja onnellista, mitä joidenkin ihmisten mielessä se varmasti oli.

Toisekseen eron muodostivat maaseudun ja kaupunkien erot. Etenkin suomalainen maaseutu kärsi huonoista olosuhteista, muttei siirtolaisen elämäkään maaseudulla ollut paljoa sen helpompaa. Kaupungeissa ja muissa töissä kuin maanviljelyksessä, palkkaus ja olot olivat monesti kirjoitusten perusteella paremmat. Vaikkakin esimerkiksi kaivostyöt olivat erityisen vaarallisia ja niihin liittyi myös valtiollan ja lakkokaartien suorittamia väkivaltaisuuksia.

2.4.1 Maaseutu

Maaseudun oloja ei melkein koskaan nähty positiivisina Suomessa, eikä kohdemaissakaan. Ainoa positiiviset kuvaukset olivat joittenkin matkalais- ja siirtolaiskirjeitten antamat koti-ikävään ja kulttuurishokkeihin liittyvät kuvaukset tai vertailut suomalaisen ja kohdemaan maaseudun välillä, jossa suomalaiset olot

nähtiin paremmiksi – joskin usein vain nimellisesti. Siksi positiivisiin maaseudun töitten ja olojen kuvailuihin kuului vahvasti selittävä sävy, joka antoi lukijan ymmärtää, että siirtolaiset eivät olleet syypäitä maaseudun huonoihin oloihin, vaan pikemminkin olivat eräänlaisia olosuhteiden uhreja. Tällöin positiivisuus muodostuu ymmärryksestä, selittämisestä ja uhrin asemasta, jota Kansan Tahdossa esiintyi jonkin verran. Tosin erona Kansan Tahdossa uhrin asema ei keskittynyt lähellekään niin vahvasti maaseudun heikkoihin oloihin, vaan pikemminkin vallitsevan järjestelmän uhrina oloon.

Etenkin Kalevassa kotimaan olot siirtolaisuuteen liittyvänä ilmiönä nähtiin monesti maaseutuväestön kautta. Tämä oli ymmärrettävä näkökulma, sillä suurehko osa siirtolaisista lähti juuri maaseudulta. Kalevassa julkaistujen kirjoitusten pohjalta voi todeta, että maaseudun yhdeksi suurimmista ongelmista nähtiin maataloustöiden rankkuus suhteessa kaupunkityöhön tai palvelijoiden työhön, työpaikkojen katoaminen, sekä työtilanteen epävarmuus¹⁸¹, ettei maaseututöistä sai palkkaa käteisellä, joka vaikeutti hankintojen tekemistä¹⁸², uskon menettäminen elämään ja työhön kotimaassa¹⁸³. Uskon menettäminen niin elämään kuin työhön kotimaassa voi ymmärtää monellakin tapaa. Joko siten, että työ ei ole kannattavaa huonojen palkkojen ja jäätyneen urakehityksen vuoksi tai ettei työtä yksinkertaisesti vain ole. Kaikille tavoille nähdä ilmiö löytyi perusteita. Maaseudulla palkkaus oli huono, koska töitä ei aina ole ja täten vuosiansiot jäivät pieneksi. Työn vähyyden taustalla oli perinteisen maanviljelyksen kausiluontoisuus ja se, ettei maaseudulla ollut esimerkiksi samanlaisia jatkuvia rakennusprojekteja kuin kaupungeissa. Toisaalta myös palkkoja ei aina voitu edes maksaa rahana, joka asetti maaseutuväestön eriarvoiseen asemaan tehdastyöläisten kanssa. Koska kaupankäynnin välineenä raha oli ylivoimainen tavaraan verrattuna – voihan rahan vaihtaa miksi tahansa tavaraksi, kun tavaran vaihtaminen toiseksi oli aina vaikeampaa.

Työolosuhteisiin liittyi vahvasti myös maataloustyöväen olosuhteet, joiden myöskin kerrottiin olevan huonot. Syynä ei välttämättä ole yksistään rankka työ tai huonot palkat, kuten joissain kirjoituksissa kerrottiin asianlaidan olevan, vaan sen, että suuri osa maanviljelijöistä oli vuokratilajilijöitä, jotka eivät omistaneet

¹⁸¹ Kaleva 12.11.1912.

¹⁸² Kaleva 27.10.1913.

¹⁸³ Kaleva 3.7.1912.

viljelemäänsä maata. Tällöin viljelijät olivat maanomistajien ehdoilla ja armoilla. Tuloista iso osa menee joko vuokriin tai mikäli vuokra maksetaan työnä, menee vuokranmaksuun ajallisesti iso osa päivistä ja viikoista, jolloin työ muuttui arnotoman rankaksi ilman lepopäiviä. Tämän seikan kerrottiin olevan myös syynä siihen, että maaseutuväestö muutti kaupunkeihin.¹⁸⁴

Yhtenä syynä siirtolaisuuden kasvulle nähtiin myös tukkiyritysten maa- ja metsäkeinottelussa. Tietyillä alueilla maan ja metsän hinnat olivat nousseet merkittävästi, ja tämä oli ainakin kirjoittajan mukaan johtanut siirtolaisten määrän kasvuun, sillä omien maittensa myyminen oli aina vain houkuttelevampaa, kun siitä saa paremman hinnan kuin aikaisemmin. Maan myyminen taas irrottaa ihmisen kyseisestä alueesta ja kenties myös Suomesta, vapauttaen tämän lähtemään siirtolaiseksi muualle. Artikkelissa kylläkin kirjoitettiin myös kotimaan sisäisestäkin siirtolaisuudesta. Toisaalta runsas maiden omistajuuden siirtyminen tukkiyrityksille myös vaikeuttaa paluuta vanhoille kotiseuduille. Paluu takaisin Suomeen muualle kuin vanhalle kotiseudulle ei välttämättä ole siirtolaiselle helppo valinta. Samalla maiden siirtyminen tukkiyrityksille oli johtanut veronkorotuksiin, sillä metsätiloilta saatava verotulo oli pienempi kuin maataloilta. Veronkorotukset taas näkyvät maanviljelijöiden tuloissa, joka oli myös iso syy muuttaa muualle.¹⁸⁵

Positiivisten kirjoitusten puute loi myös hieman defaitistisen mielikuvan kirjoittajista. Ikään kuin maaseudun olo olisivat niin huonot, ettei asialle voinut tehdä mitään ja teksteissä vain ymmärrettiin, että miksi näin kehoista oloista lähdettiin. Se oli ehkä voinut vaikuttaa myös lukijan mielikuviin suomalaisen maaseudun olosuhteista. Varmastikaan jatkuva negatiivissävyinen ryöpytys maaseudun oloista ei innostanut ketään yrittämään kovemmin. Positiivisten tekstien puutetta oli saatettu yrittää paikata maahenki- ja isänmaakirjoitteluilla. Ne eivät varsinaisesti anna maaseudun oloista parempaa kuvaa, vaan kuten todettua, pyrkivät sitomaan viljelijät maahansa velvollisuuden kautta.

Maaseutuväestöön ja maaseutuun liittyi myös koulutusolojen ja sivistyksen puute. Matala koulutustaso esti eri alueiden taloudellisen kehityksen ja jätti ne lähinnä maatalousvaltaisiksi, jotka olivat kaikista suurinta poismuuttoaluetta.

¹⁸⁴ "Teollisuustuotannon vaikutuksista maatalouteen" (pk.). KT 5.7.1912; "Hallitusvalta järjestämässä "lakkoo" riistäjäluokan eduksi" (pk.). KT 26.11.1913

¹⁸⁵ Maamies, "Metsäkeinottelun seurauksia." (art.). Kaleva 26.2.1916.

Tästä käytettiin 28.12.1918 julkaistussa kirjoituksessa ”Käytännöllinen korkeakoulu Pohjanmaalle” -tekstissä esimerkkinä Pohjanmaata, jossa kuulemma tar-
moa muutokseen ja kehitykseen löytyi, mutta tilanteen parantaminen hyytyi sii-
hen, että opiskelemaan lähteneet usein jäivät sille tielle tai vaikka palaisivat, ei
kehitystä tapahtunut Pohjanmaalla kokonaisuutena, vaan oppi kehitti lähinnä op-
pia saaneen taloudellisia edellytyksiä. Tämän vuoksi myös maaseutuvaltaisilla
alueilla tulisi olla sellaisia oppilaitoksia, joilla oli positiivinen vaikutus alueen kou-
lutustasoon.¹⁸⁶ Toivotaan maaseudun asukkaiden paremmasta elämästä ei siis ol-
tukaan menetetty, vaikka negatiiviset kirjoitukset olivatkin positiivisia paljon ylei-
sempiä. Hyvän koulutuksen ajateltiin siis ehkäisevän siirtolaisuutta siten, että se
tekisi maanviljelyksestä kannattavampaa paremman satoluvun puolesta, tai ai-
nakin työ muuttuisi kevyemmäksi, vaikka sato pysyisi samanlaisena.

Maaseudun osalta siis positiivisetkin kirjeet ja uutiset kertoivat lähinnä negatiivi-
sista oloista, mutta erona negatiivisille kirjoituksille oli se, että ne olivat sävyltään
ymmärtävämpiä ja selittävät lähdön syitä, eivätkä esimerkiksi esittäneet siirtolai-
suutta huonojen olojen aiheuttajana. Huomattavaa on, että sävyltään negatiivi-
simmat tekstit julkaistiin Liitossa, kun taas Kaleva ja Kansan Tahto olivat maa-
seutua koskevissa teksteissään paljon ymmärtäväisempiä ja maltillisempia. Erot-
telu positiivisiin ja negatiivisiin maaseutua koskeviin kirjeisiin on jokseenkin han-
kala, sillä erot eivät ole erityisen selkeitä.

2.4.2 Työolosuhteet ja elanto

Työoloista ja elannosta annetut positiiviset kuvaukset eivät ole lainkaan harvina-
isia. Niitä löytyi monista siirtolaisten lähettämistä kirjeistä ja uutisista. Ne keskitty-
vät useimmiten suomalaisten työpaikkoihin ja Amerikan palkkatasoon Suomen
palkkatasoon verrattuna, joka oli korkeampi.

Teksteistä selvisi suomalaisten olevan pidettyjä työntekijöitä maatalous- ja eten-
kin metsätöissä työkokemuksensa vuoksi. Eräs siirtolainen kuvaili suomalaisten
olevan ”lähes etusijalla metsätöissä muihin kansallisuuksiin verrattuna”¹⁸⁷. Osa
suomalaisista myös saavutti siirtolaisenakin paremman aseman kuin työntekijän

¹⁸⁶ Y.W:taus, ”Käytännöllinen korkeakoulu Pohjanmaalle” (pk.). Kaleva 28.12.1918.

¹⁸⁷ ”Siirtolaistemme taistelusta Amerikan mantereella” (art.). Kaleva 12.3.1913.

paikan¹⁸⁸, mikä oli erittäin merkittävää, sillä suomalaiset useimmiten työskentelivät hyvin matalan koulutuksen työpaikoissa, vaikka olivatkin niissä pidettyjä työntekijöitä. Palkat koettiin kirjeissä ja teksteissä usein sangen huonoiksi.¹⁸⁹ Palkkojen korkeutta taas tukevat tekstit, joissa palaavien siirtolaisten kerrottiin tuovan satoja, joskus tuhansiakin dollareita mukanaan kotimaahan. Myös siirtolaisten Suomeen lähettämiä ja paluumuutoissa Suomeen mukanaan tuomia rahasummia välillä tilastoitiin ja esiteltiin¹⁹⁰. Ne liikkuvat pääosin yli kymmenessä miljoonassa markassa¹⁹¹. Täten voi olla vaikea sanoa, että palkat olisivat huonot ainaakaan Suomen vastaaviin töihin verrattuna. Palkoista kertominen lisää varmasti siirtolaisten intoa lähteä koittamaan onneaan uuteen kohdemaahan, etenkin jos luvassa oli tuttua maa- ja metsätaloustyötä korkeammalla palkalla. Syyt jäädä kotimaahan tekemään samoja töitä pienemmällä palkalla jäivät helposti vähäisiksi, etenkin jos kyseessä oli maaton ja perheetön ihminen.

Positiivisiakin kuvauksia työoloista maailmalta tuli. 24.3.1914 julkaistussa kirjeessään Peter Ojala kertoi Amerikan työolojen parantuneen siinä mielessä, että työväen järjestäytyminen ja valveutuminen oli Yhdysvalloissa alkanut toden teolla. Hän myös kirjoitti toiveikkaasti, että vaikka Calumet Heclan¹⁹² kaivoksilla oli tapahtunut lakon aikaan työväkeen kohdistuneita hirmutöitä, niin rikolliset tulisivat tuomituiksi.¹⁹³ Hyviksi työolosuhteiksi voisi kuvailla myös kohdemaiden työnantajien suhtautumista suomalaiseen työvoimaan. Esimerkiksi Kanadassa suomalaisia pidettiin ahkerina työntekijöinä ja hyvinä siirtolaisina.¹⁹⁴ Työolojen isona kurjistajana toimii suomalaisten siirtolaisten kielitaidottomuus, joka johti siihen, että he allekirjoittivat sellaisia sopimuksia ja papereita, joita he eivät ymmärtäneet olleenkaan tai ymmärsivät vain osittain. Tämä johti väärinkäsityksiin ja hyväksikäyttöön.¹⁹⁵

Kansan Tahdon sivuilla käsiteltiin Suomalaisia työoloja, jotka eivät kirjoitusten antamassa valossa ole olleet erityisen hyvät. Työolosuhteita pidettiin

¹⁸⁸ Kaleva 6.5.1913; Liitto 8.5.1913.

¹⁸⁹ "Ameriikankuume Ylivieskassa" (art.). Kaleva 28.10.1913.

¹⁹⁰ Kaleva 13.8.1919. Artikkelissa ei kirjoiteta kotiin lähetetystä rahasta, vaan paluumuuttajien Yhdysvalloista mukanaan viemästä

¹⁹¹ Esim "Työvoimain puute maataloudessa" (pk.). Kaleva 10.7.1916.. Tilasto sanoo noin 20 miljoonaa markkaa.

¹⁹² Calumet and Hecla mining company oli Michiganin alueella toimiva kaivosyritys.

¹⁹³ Peter Ojala, "Kirje Ameriikasta" (art.). KT 24.3.1914.

¹⁹⁴ Petter Ossian Ramlin, "Pienois kuvia Canadasta" (art.). KT 8.11.1912.

¹⁹⁵ "Siirtolaisuus historiallisena yhteiskunnallisena kysymyksenä" (pk.). KT 29.6.1912.

useammassakin kirjoituksessa niin heikkoina, että se ajoi ihmiset muuttamaan ulkomaille työn perässä. Näissäkin tilanteissa syyllinen oli järjestelmä, eikä niinkään ihminen eli siirtolainen itse. 26.11.1913 julkaistun Kansan Tahdon etusivun jutussa kirjoitettiin siirtolaisten olleen pahimman riiston kohteena, koska heillä oli olosuhteiden pakosta ”pienemmät elämänvaatimukset” kuin paikallisilla. Näihin heikompiinkin olosuhteisiin oli pakko suostua, sillä kotimaan olot olivat vielä huomattavasti paremmat. Uutinen ei siis ole mitenkään iloinen tai antanut siirtolaisen elämästä erityisen loisteliasta kuvaa, vaan siirtolaisen rooli kuvattiin taas enemmänkin uhurina kuin ahneena ja pahana ihmisenä. Monimuotoisen siirtolaiskuvansa takia tällaisten kirjoitusten merkitystä siirtolaisuuden määrään oli vaikea arvioida, mutta sen sijaan siirtolaisiin suhtautumiseen se vaikuttanee positiivisesti.

2.5 Aatteelliset vaikuttimet – Siirtolaisuutta selittämässä

Aatteisiin ja aatteellisuuteen perustuvia kirjoituksia oli useita, mutta pääasiassa positiivisia aatteellisia kirjoituksia löytyi vain Kansan Tahdosta. Muistakin lehdistä aatteellisissa julkaisuissa oli positiivisia välillä yksittäisiä positiivisiakin elementtejä, mutta pääasiassa ne olivat negatiivisia. Siirtolaisuus ei ollut kaikissa kirjoituksissa pääosassa, vaan monesti kirjoituksen aihe oli ideologioissa tai jossain muussa ilmiössä, josta kirjoitettiin aatteiden ja siirtolaisuuden kautta.

Suhtautuminen siirtolaisiin ja siirtolaisuuteen aatteellisissa teksteissä oli monipuolinen. Osa näki ne pahana, osa ymmärsi, mutta kaikki kuitenkin pitivät ilmiötä ei-toivottuna. Ainoan selkeän poikkeuksen tekee tieto, joka löytyi Kansan Tahdosta, jonka mukaan ammattiliitot olivat aiemmin lähettäneet työttömiä jäseniään siirtolaisiksi esimerkiksi Yhdysvaltoihin. Tätä ei kirjoituksen mukaan enää ole järkevää tehdä. Syynä oli ollut sama kuin Suomalaisen Viikon kohdalla ajatus työvoimareservin pienentymisessä kotimaisten työpaikkojen määrän lisääntyessä. Tilannetta oli siis ammattiliittojen toimesta pyritty purkamaan poistamalla työttömiä ihmisiä paikallisilta työmarkkinoilta. Tämän tiedon valossa oli ymmärrettävää, ettei Kansan Tahdon aatteellisissa kirjoituksissa kovin rankkasanaisesti moitita siirtolaisia itseään, vaan siirtolaisuus kannatti tai täytyi nähdä pakollisena pahana, johon siirtolainen itse oli pakotettu tekemällä kaikki muut vaihtoehdot

mahdottomiksi.¹⁹⁶ Tämä oli suoran mainonnan lisäksi ainoa teksti, joka kertoo toiminnasta, joka olisi suoraa johtanut tai kannustanut siirtolaiseksi lähtemiseen. Syyt tietyt olivat kotimaisessa työtaistelussa, mutta keinot kuitenkin täysin siirtolaisuutta tukevia.

Yhdysvalloissa vaikutti suurehko suomalainen vasemmistolainen työväenliike. Heitä kutsuttiin haalisosialisteiksi.¹⁹⁷ Haali-etuliite tulee englanninkielisestä sanasta hall, halli, jolla kuvattiin työväenliikkeen organisaatioitten ja toimijoitten toimintiloja. Erilaiset tapahtumat ja kokoukset pidettiin suurissa halleissa. Kansan Tahdolle yhteiskuntakriittisiä kirjeitä lähetettiin myös näistä organisaatioista. Muun muassa Yhdysvaltain suomalaisen sosialistijärjestön neljäs yleinen edustajakokous tällaisen kirjeen lähetti. Kirjeessään järjestö kertoi suomalaisten asetuneen taistelurintamaan muiden siirtolaisen kanssa Yhdysvaltain ”häikäilemättömyyttä kapitalismia vastaan”. Samalla järjestö toivoi suomalaisille tovereilleen voimia taistelussa ja kertoi innolla seuraavansa Suomen työväen kamppailua.¹⁹⁸ Toimintaa tosiaan olikin ja yhdistysten jäseniä pidätettiin ja jopa karkotettiin, kun heitä epäiltiin vallankumouksen valmistelusta ja attentaateista.¹⁹⁹

27.6.1912 julkaistussa mielipidekirjoituksessa käsiteltiin siirtolaisuutta Kansan Tahdolle melko yleisellä tavalla eli tarkastelemalla sitä orjuuden kautta. Kirjoitus siirtyi ongelmitta käsittelemästä orjia suoraan siirtolaisiin. Syy tähän oli se, että Yhdysvaltojen talouden nähtiin tarvitsevan työvoimaa, jota sinne täytyy tavalla tai toisella saada. Aluksi Yhdysvaltoihin vietiin Afrikasta orjia, sillä ennen teollistumista suurin osa taloudesta oli maatalouden varassa. Kirjoittajan mukaan teollisuuden aikakaudella huomattiin, ettei orjia voinut käyttää tehdastyövoimana, vaan työvoima täytyi saada muualta. Tämän johdosta ihmisiä kannustettiin lähtemään siirtolaisiksi. Tekstin tarkoitus oli todennäköisesti saada ihmiset ajattelemaan, että siirtolaisuus oli jonkin ulkopuolisen, konkreettisen tai abstraktin voiman: kapitalismin, Yhdysvaltain, työnantajien, ajamaa ja toivomaa. Tätä ei suoraan sanota tekstissä, mutta se sopii Kansan Tahdossa julkaistujen muiden tekstien linjaan. Joka tapauksessa siirtolaisuus ja orjuus nivottiin toisiinsa

¹⁹⁶ ”Ammattiliitot ja työttömyys” (pk.). KT 20.1.1913.

¹⁹⁷ Kostianen & Pilli 1983, 101.

¹⁹⁸ Yhdysvaltain Suom. Sosialistijärjestön neljäs yleinen edustajakokous, ”Tervehdys Amerikassa olevilta tovereilta” (art.). KT 22.6.1912.

¹⁹⁹ Kostianen & Pilli 1983, 107.

Yhdysvaltojen talouden tarpeilla. Toisaalta kirjoittaja myös mainitsee, että Yhdysvaltain alkaessa teollistumaan, alkaa Euroopasta myös lähtemään siirtolaisiksi muitakin kuin työläisiä koska ”missä on riistettäviä, siellä ilmenee myös riistoa”. Hän myös kuvailee näitä siirtolaisia sanoin: ” [--] tulee nyt Euroopasta kaikenlaisia onnenonkijoita saadaksesen osansa ensimmäisten siirtolaisten tuotteista”. Täten siirtolaiset olivat orjiin rinnastettavaa työvoimaa, mutta samalla myös itse riistäjiä.²⁰⁰ Parin päivän sisään ensimmäisen tekstin julkaisusta, julkaistiin Kansan Tahdossa ilmeisesti samalta kirjoilta myös jatko edelliselle tekstille. Siinä hän palaa kertomaan Yhdysvaltoihin työväkenä muuttaneista siirtolaisista. Nämä siirtolaiset olivat pääasiassa itäisestä ja eteläisestä Euroopasta – alueilta, jotka eivät vielä olleet teollistuneet. Syy tälle oli siinä, että näistä maista muuttaneet teollisuustyöläiset eivät olleet järjestäytyneet ammattiliitoiksi ja täten heidän hyväksikäyttönsä Yhdysvalloissa oli helppoa kahdella tapaa: halpatyövoimana, sekä lakorikkureina.

Tekstissä myös esiteltiin myös siirtolaisuuden syitä, jotka ovat pääasiassa taloudellisia. Yhdysvaltain talouden kulun esiteltiin vaikuttavan suoraa siihen, kuinka paljon siirtolaisia maahan tuli. Suomesta siirtolaisiksi kerrottiin eniten lähtevän maatonta maaseutuväkeä eli peräti 60 % kaikista siirtolaisista. Näiden kouluttamattomien siirtolaisten olosuhteiden kerrottiin olevan erittäin surkeat, sillä vieras kieli estää heitä ymmärtämästä sopimuksia, joita siirtolaiset vaadittiin allekirjoittamaan ja noudattamaan.²⁰¹ Sama kirjoittaja jatkaa vielä kolmannessa osassa siirtolaisuuden käsittelyä. Tässä tekstissään hän pyrkii edelleen ymmärtämään ja avaamaan siirtolaisuutta ilmiönä lukijoilleen. Tällä kertaa kirjoittajan huomio keskittyy Euroopan siirtolaisuuden sijaan Kiinaan, jossa Eurooppa ja Yhdysvallat nähtiin pikemminkin riistäjinä kuin maina, joista lähtee tai joihin saapuu siirtolaisia. Kiinan tapauksessa siirtolaisuutta käsiteltiin enemmänkin kapitalistisena imperialismina, jossa Euroopan ja Yhdysvaltojen toimesta Kiinaan oli ”tunkeuduttu” ja jonka seurauksena Euroopassakin siirtolaisuus kasvaa. Tunkeutumisen lopputuloksena Kiinaan tuotiin länsimainen teollisuus, joka johti kasvavaan köyhyyteen, sillä uusi teollisuustyö ei takaa kaikille elantoa, joka aiemmin pientilallisina toimineilla kiinalaisilla oli. Samalla teollisuus vaatii suuria väestökeskittymiä, joka oli johtanut toisaalla väestökatoon ja toisaalla väestön liikakeskittymiseen ja tätä

²⁰⁰ ”Siirtolaisuus historiallisena yhteiskunnallisena kysymyksenä” (pk.). KT 27.6.1912.

²⁰¹ ”Siirtolaisuus historiallisena yhteiskunnallisena kysymyksenä 2” (pk.). KT 29.6.1912.

kautta elämän kurjistumiseen. Tuo elämän kurjistuminen taas oli johtanut siihen, että kiinalaisia oli kuljetettu muualle tekemään töitä, mutta kun tarve heidän työpanokselleen oli kadonnut, oli heidät usutettu takaisin Kiinaan. Euroopan työläisille tämä oli ongelma ja syy siirtolaisuuteen sen vuoksi, että tehtaanomistajat siirtävät tuotantonsa Kiinaan, jossa se oli halvempaa kuin Euroopassa työvoiman edullisuuden vuoksi. Koska työpaikat Euroopassa katoavat kiinalaisen tuotannon takia, täytyy heidän lähteä siirtolaisiksi.²⁰²

Eräs kolmiosaisen mielipidekirjoituksen kirjoittaja²⁰³ puolusti jokaista työn perässä muuttavaa siirtolaista ja näki heidät markkinavoimien uhreina. Siirtolaisuuden vaihtoehtomuudesta ja pakosta kirjoitettiin myös 16.9.1913 Kansan Tahdossa. Kirjoituksessa mainittiin eurooppalaisten rosvovaltioiden sekasortoa ja ahdinkoa aiheuttavat toimet maailmalla ja Euroopassa, jonka johdosta esimerkiksi Italiasta ja Itävalta-Unkarista lähtee merkittäviä väestömääriä siirtolaisina muualle. Tekstissä kuvailtiin, että siirtolaisten tehtävä oli ”kapitalistisen talouden kehittäminen”. Huomionarvoista oli se, että esimerkiksi Englannin toimista Persiassa ja Turkissa puhuttaessa, ei syyllinen ole valtio, vaan asiasta kirjoitettiin seuraavasti: ”Samoin koettaa englantilainen kapitaali Persiassa käyttää poliittista tilannetta maan verovelvolliseksi tekemiseen”. Kyse onkin siis englantilaisesta pääomasta, jonka takana tietenkin oli lopulta ihminen.²⁰⁴

Kansan Tahdon tyyli tukea siirtolaisia ja ymmärtää siirtolaisuutta ilmiönä ei ole ainutlaatuinen. Keron mukaan vasemmistolaiset lehdet pitivät jo 1800-1900-luvun taitetta aikana, jolloin työväenaatteen äänenkantajalehdet alkoivat omaksuun positiivisemmän kannan siirtolaisuuteen. Ajatus positiivisemmän suhtautumisen takana oli tarkastellun ajanjakson Kansan Tahdoistakin tuttu: siirtolaisuus oli kapitalismin aiheuttama pakko ja, että työläisellä oli joka tapauksessa oikeus muuttaa sinne, minne haluaa, sillä hän ei ollut porvariston juhta.²⁰⁵

Positiivisten ja aatteellisesti sävyttyneiden kirjoitusten yhteys oli siinä, että työväenaatteen mukaan, kuten todettua, siirtolaisuus oli kapitalismin ja porvariston tuottama olosuhteiden pakko. Siirtolaisuus nähtiin vallitsevissa olosuhteissa

²⁰² ”Siirtolaisuus historiallisena ja yhteiskunnallisena kysymyksenä 3” (pk.). KT 2.7.1912.

²⁰³ ”Siirtolaisuus historiallisena yhteiskunnallisena kysymyksenä” (pk.). KT 27.6.1912; ”Siirtolaisuus historiallisena yhteiskunnallisena kysymyksenä 2” (pk.). KT 29.6.1912; ”Siirtolaisuus historiallisena ja yhteiskunnallisena kysymyksenä 3” (pk.). KT 2.7.1912.

²⁰⁴ ”Maailman liikeolojen nykyaikainen huonontuminen” (art.). KT 16.9.1913.

²⁰⁵ Kero 1996, 118.

työntekijäin oikeutena kuin osana kansainvälistä työtaistelua. Taistelu kapitalismia vastaan oli käyty samalla rintamalla myös pyrkimällä kumoamaan kapitalistien ja muiden oikeistolaisten arvomaailmaan kuuluva vahva isänmaallisuus. Isänmaallisuutta käytettiin usein siirtolaisuutta vastaan ja isänmaallisuus jos isänmaallisuus koettiin etenkin oikeistolaiseksi arvoksi, oli luonnollista, että vasemmistolaiset silloin asettuivat tukemaan siirtolaisuutta vastavoimana oikeistolle. Tästä seuraa, ettei siirtolaisuuden tukeminen todennäköisesti ollut vasemmistolehtien pääasiallinen tarkoitus, vaan se oli työväenaatteen ja oikeiston vastustamisen tahaton sivutuote. Etenkin kun huomioon otetaan se, että myös vasemmistolehdissä siirtolaisuutta vastustettiin.

Kaleva ja Liitto eivät selittäneet tai ymmärtäneet siirtolaisuutta aatteelliselta pohjalta mitenkään. Niiden aatteellisuus siis keskittyi pikemminkin tuomitsemaan siirtolaisuuden. Tämä on sinänsä mielenkiintoista, että Liiton maahenkikirjoittelussa oltiin melko lähellä ymmärrystä siitä, että maahenki ei heikkene siirtolaisuuden vuoksi, vaan siirtolaisuus on pikemminkin seurausta huonosta maahengestä tai paremminkin huonot olot yleisesti maaseudulla heikentävät sekä maahenkeä, että lisäävät siirtolaisuutta.

2.6 Siirtolaisuuden ymmärtäminen ja puolustaminen

Siirtolaisten ja kotimaahan jääneiden suomalaisten välille suunniteltiin useampaankin otteeseen siirtolaiskongressia. Tämän kongressin päämäärä ja tehtävä oli ”henkisten ja taloudellisten siteiden lujittaminen”²⁰⁶, ”monipuolisesti edistämään keskinäisiä yhteisiä harrastuksia ja antamaan apua yhteyttä vaativissa tarpeissa”²⁰⁷ sekä suomalaisen kirjallisuuden levittäminen. Näiden lisäksi rivien välistä voi havaita myös ajatuksen siitä, että kongressin tehtäviin voisi kuulua väärän tiedon ja harjaluulojen poistaminen. Esimerkkinä kirjoituksessa käytettiin sitä, että Suomessa usein luultiin siirtolaisten unohtaneen oma kansalaisuutensa. Tätä harjaluuloa tekstissä yritettiin korjata huomauttamalla, että esimerkiksi Calumetissa suomalaiset ovat nostaneet äidinkieliensä toisen vallitsevan kielen asemaan. Harjaluulojen epäiltiin johtuneen siitä, ettei aiemmin yhteistyötä tai

²⁰⁶ Kaleva 29.5.1912.

²⁰⁷ Kaleva 14.6.1912.

suoria viestiyhteyksiä ole ollut.²⁰⁸ Täytyy kuitenkin muistaa, että jokaisessa lähteenä käytetyssä lehdessä oli julkaistu siirtolaisten lähettämiä kirjeitä, eli jonkinlainen viestiyhteys on ollut olemassa. Liitossa julkaistiin 6.6.1912 tieto, että kyseinen siirtolaiskongressi olisi kaatunut ”sattuneista syistä”²⁰⁹ ja myöhemmin syy tarkentui muotoon ”eräältä taholta ilmenneiden riitaisuuksien vuoksi”. Kuitenkin myös Liitossa tätä kongressia kuitenkin tärkeänä ja toivottiin, että sellainen saataisiin ensi kesäksi aikaan.²¹⁰ Sitä, mikä tämä taho tai riidan aihe on ollut, ei selviä tekstissä. Etenkin suhteiden ylläpito siirtolaisiin kertoo siitä, että siirtolaisista oli välitetty suoraa tai välillisesti esimerkiksi suomalaisen kulttuurin ylläpidon ja levittämisen kautta.

Tarkasteluajan ihmisiä siirtolaisuuden syyt ovat myös kiinnostaneet, sillä useamman kerran vaatimuksien kohteena on ollut perustaa tutkimusryhmä selvittämään siirtolaisuuden syitä Suomessa. Lopulta tällainen jaosto luotiin valtiopäivien toimesta. Epäselvää on, ketä tässä jaostossa oli mukana alun perin, mutta joka tapauksessa siihen otettiin mukaan muutama Amerikasta palannut siirtolainen. Jaoston kerrottiin myös kahteen otteeseen, 28.4. ja 7.5.1914 selvittäneen valtiopäiville löydöksiään, mutta harmiksemme näistä löydöksistä tai selvittelyistä ei Kansan Tahdossa kerrota lukijoille mitään. Jaoston kerrottiin myös saaneen julkista rahoitusta valtiopäiviltä 18.5.1914, mutta edelleenkin jaoston toiminnasta ei kerrottu mitään.²¹¹ Jaoston perustaminen kertoi halusta ymmärtää siirtolaisuutta ja lisätä tietoa. Tiedon tarve tuli vastaan etenkin, jos siirtolaisuutta haluttiin vähentää julkishallinnon päätöksillä. Ne kuitenkin vaativat tietoa, jotta päätökset ja teot voitiin kohdentaa oikeisiin asioihin, että niillä olisi toivottu teho. Toisaalta tiedon lisääminen voi johtaa myös ymmärtämisen lisääntymiseen suuren yleisön osalta, joka puolestaan vaikuttanee siirtolaisiin suhtautumisen muovautumiseen positiivisemmaksi ja hyväksyvämmäksi. Tämän ajatuksen valossa se, ettei jaoston löydöksistä ole uutisoitu, näyttää salailulta ja sensuurilta. Täytyy kuitenkin muistaa, että tekstit, joissa jaoston toiminnasta kirjoitettiin, olivat sangen lyhyitä, eikä niissä olisi voitu kovin pitkästi avata jaoston toimintaa. Tällöin kuitenkin herää kysymys siitä, miksei aiheesta kirjoitettu pidempiä tekstejä.

²⁰⁸ Liitto 18.6.1912.

²⁰⁹ Liitto 6.6.1912.

²¹⁰ Liitto 18.6.1912.

²¹¹ KT 14.4.1914; 23.4.1914; 28.4.1914; 7.5.1914; 18.5.1914.

Sodan jatkuessa tuli venäläisten viranomaisten tietoon suomalaiset jääkärit, jotka koulutustuivat Saksassa. Tästä sekä siitä ettei suomalaisia ole taistelemassa Venäjän armeijassa ja suomalaisen vointuotannon vähentymisen johdosta oli kyseisille viranomaisille herännyt epäily suomalaisten lojaaliutta kohtaan. Siirtolaisiin tämä liittyi siten, että Saksaan siirtyneitten suomalaisten väitettiin olevan vain parempaa elämää etsiviä siirtolaisia, joista osa saattaa olla muuttanut Saksaan jopa ennen sotaa. Kirjoittaja kirjoitti, ettei suomalaisia voi syyttää sellaisesta asiasta, joka oli tapahtunut ennen sotaa. Heti perään hän kuitenkin kirjoitti myös kysyen, voiko suomalaisia siirtolaisia ylipäättään syyttää paremman elämän etsimisestä. Liitossa siirtolaisia harvoin noin suorasanaisesti puolustettiin, joka nykypäivän silmin tarkasteltuna saattaa näyttää siltä, että kirjoittaja piilotteli totuutta ja suojelee suomalaisia jääkäreitä kutsumalla heitä siirtolaisiksi. Hän myös ohjasi huolen pois päin suomalaisten lojaaliudesta muittenkin huolenaiheitten osalta, hieman syyttäen Venäjän omaa politiikkaa muun muassa siitä, että Suomessa ei ollut käytännössä asevelvollisuutta, vaan asevelvollisuus korvattiin sotaveroilla. Syynä tälle oli se, että suomalaiset olivat 1900-luvun alussa vastustaneet asevelvollisuutta kutsuntalakoilla, jonka tuloksena Suomelle suotiin erillisasema.²¹² Tämän vuoksi oli turha syyttää suomalaisia laimeasta sotainnosta.²¹³

Asevelvollisuuden puute kotimaassa saattoi vahvistaa negatiivisia tunteita suomalaisten siirtolaisten joukossa, kun Yhdysvalloissa alettiin Ensimmäisen maailmansodan aikana pakottaa siirtolaisia armeijaan. Tämä koski suomalaisten lisäksi myös muitakin kansallisuuksia. Tähän suomalaiset siirtolaiset vastasivat kirjoittamalla Suomen senaatille. Kirjeessään Hannes Koski vaati Suomen senaattia asettamaan vastalauseen ja protestoimaan pakkovärväämistä. Hän huomautti, että Suomi oli sodassa myös neutraali osapuoli ja täten suomalaisten värväminen ei olisi oikein. Vihjaten, että sotaan osallistuvien maiden siirtolaisten värväminen olisi parempi vaihtoehto. Tekstistä tai siinä olevasta Kosken kirjeestä ei käynyt ilmi onko senaatti tai mikään muukaan taho tehnyt asialle mitään. Ilmi ei myöskään käynyt se, kuinka laajoista pakkovärväystoimista

²¹² Luntinen 1984, 65.

²¹³ H.S. ”Suomen lojaalius” (art.). Liitto 26.9.1916.

Yhdysvalloissa oli kyse. Kuitenkin suomalaisten suhtautuminen Amerikassa tähän pakkovärväykseen oli ollut erittäin negatiivinen, jopa vihamielinen.²¹⁴

Lähihistoriasta nostettiin siirtolaisuuden syiksi esimerkiksi hallinnon ongelmat ja sortotoimet, sekä esimerkiksi 1900-luvun alun asevelvollisuuskutsunnat.²¹⁵ Nuo kutsunnat koettiin julmaksi sekä epäreiluksi vaatimukseksi suomalaisia kohtaan.²¹⁶ Suoraan pasifismista tuskin kuitenkaan oli kyse, vaan siitä, että suomalaisia otettiin asepalvelukseen Venäjän keisarikunnan etuja ajamaan Suomen ulkopuolelle. Pasifismin mahdollisuutta ei voi, eikä tulekaan, sulkea pois. Toisaalta asevelvollisuutta pakoilevia myös haukuttiin oikeistohenkisissä lehdissä, etenkin uskonnollisten kirjoittajien toimesta. Perusteluna toimi se, että kotimaa oli jumalan lahja, jota ei saa jättää. Muut lehdet, vasemmistolaiset ja oikeistolaisetkin, näkivät, ettei kenelläkään ole velvollisuutta tarttua aseisiin tai ainakin heillä oli oikeus joka tapauksessa muuttaa muualle.²¹⁷

Vaikka lehtien tekstistä suoraa se ei selvinnytkään, antaa tämä yhdessä aiemmin käsitellyn ”sotilaallisen komennon” inhon kanssa kuvan suomalaisista pasifistisena ja tai ainakin sotilaallisuutta pakoilevista ihmisistä. Kyse voi olla toisaalta myös siitä, että suomalaiset eivät ole halunneet osallistua suuren maailman sotiin, jotka eivät toisi Suomelle tai heille henkilökohtaisesti muuta kuin kuolemaa. Silloin kyse ei ole automaattisesti pasifismista, vaan pikemminkin terveestä itse-suojeluvaistosta tai jonkinasteisesta itsekkyydestä. Kyse ei selkeästi ole kuitenkaan ollut pelkästä venäjävastaisuudesta, sillä kutsuntoja vastustettiin myös valtameren toisella puolella. Nämä kolme asiaa eivät tietenkään ole toisiaan pois-sulkevia. Kuvaa pakkoa vastustavasta suomalaisesta vahvistaa myös Kero, joka kirjoittaa suomalaisten vastustaneen sotaan lähtemisen pakkoa, mutta myös Yhdysvaltain imperialistista ulkopolitiikkaa²¹⁸

Miksi sitten asevelvollisuudesta ja -palveluksesta kirjoitettiin? Yksi syy tietysti oli todistella, etteivät suomalaiset halunneet taistella Venäjää vastaan. Toinen tarkoitus on myös ollut vakuutella venäläiselle hallinnolle, että Suomesta jääkäreiksi lähtevät olivat aivan tavallisia siirtolaisia, eikä heistä tarvinnut olla huolissaan.

²¹⁴ ”Erään Amerikan suomalaisen valitus pakollisesta sotapalveluksesta” (art.). Kaleva 4.1.1918.

²¹⁵ Luntinen 1984, 65.

²¹⁶ ”Siirtolaisuus historiallisena yhteiskunnallisena kysymyksenä 2” (pk.). KT 29.6.1912.

²¹⁷ Kero 1996, 118-119.

²¹⁸ Kero 1997, 217.

Asevelvollisuuskirjoittelun merkitys siirtolaisuudelle oli lähinnä välillistä. Siirtolaiseksi lähtemiseen se on kuitenkin voinut myös vaikuttaa. Siirtolaisten välillinenkin puolustelu muovasi käytävää keskustelua positiivisempaan suuntaan. Vakuuttelu myös teki tavallistenkin siirtolaisten palaamisen helpommaksi. Hallinnon huoli jääkärien maastalähdön lisäksi oli se, että he palaavat jossain vaiheessa Suomeen taistelemaan ja mahdollisesti levittämään kapinahenkeäkin. Mikäli suomalaisella asevelvollisuuskirjoittelulla hallinnon huoli saataisiin muuttumaan, helpottuisi jääkärien, ja samalla tavallistenkin siirtolaisten, paluu Suomeen.

Merkittävänä positiivisena puolena pidettiin siirtolaisten rahalähetyksiä kotimaahan. Lehdissä oli tilastoja niitten määristä, mutta melko usein niitä kuitenkin väheksyttiin tai jopa pyrittiin "nollaamaan" kertomalla samassa virkkeessä siirtolaisuuden kustannuksista, jolloin rahalähetyksien avulla päästiin niin sanotusti lähelle nollaa. Rahalähetyksien merkitystä vähäteltiin myös siten, että niitä oleellisemmaksi nostettiin moraaliset tekijät.²¹⁹

Yksi mielenkiintoinen ja ajalleen epätyypillinen keskustelu käytiin nimimerkkien "Rasinkangas" ja "L. Väisänen" kesken²²⁰. Kirjeistä päätellen molemmat ovat olleet Amerikassa siirtolaisina, eli näkemystä ja ymmärrystä niin Suomen kuin Yhdysvaltain olosuhteista sekä siirtolaisten olosuhteista molemmilla on. Kirje alkaa Rasinkaan kirjeestä, jossa hän hyökkää siirtolaisuuden vastustajien kimppuun ja kritisoi hyväosaisten moralisointia ja saarnaamista. Väisänen vastaa 15.5. julkaistuun Rasinkankaan kirjeeseen huomauttaen, ettei Amerikassa asiat ole niin hyvin kuin Rasinkangas kirjoitti. Esimerkiksi oma auto ja korkea varallisuus eivät ole itsestäänselvyyksiä. Hän kyllä toteaa, että autoja ja hyvinvointia oli, mutta myös paljon kurjuutta ja velallisia.²²¹ Tähän Rasinkangas vastasi melkein puolen toista kuukauden kuluttua kirjeellä, jota voisi kuvailla aggressiiviseksi ja sarkastiseksi. Pitkän pätkän kirjettään hän käytti Väisänen loukkaamiseen, jonka jälkeen totesi, että velkahan oli maksettava ja hyvin näyttää menevän, kun kerran viljelijä pystyi lyhentämään velkaansa. Mielenkiintoinen huomio oli myös se, että Rasinkangas tiedusteli, miksi Väisänen oli jäänyt Amerikkaan, jos siellä kerran oli niin huono tilanne, epäillen tällä väitteellään Väisänen kommentteja Amerikan köyhyydestä ja kurjuudesta. Rasinkangas edelleen jatkoi Kansan Tahdon tyyliin

²¹⁹ Virtanen et al. 1986, 213.

²²⁰ Välillä myös H. Rasinkangas ja Väisänen

²²¹ L. Väisänen, "Kirje Amerikasta" (art.). Liitto 3.7.1913.

todeten, että Väisänen kirjeellään antoi ”Siirtolaisuuden ja köyhien vihollisille hujassa kastetun sokurin(sic)”. Rasinkangas myös moitti Väisäsen vetoamuksia isänmaahan ja syntymämaahan, sillä kukaan ei ”elä tuolla helyllä”. Tämä sopi erinomaisesti yhteen Rasinkankaan aiempaan kirjeeseen, jossa hän moitti hyväosaisia siirtolaiskriitikistä.²²² Rasinkankaan 15.5.1913 Liitossa julkaistua kirjoitusta kommentoi myös lehden toimitus, jossa ihmeteltiin, miksi Rasinkangas oli ottanut tehtäväkseen siirtolaisuuden vahvan puolustamisen ja peräänkuuluttaa puolueetonta asian käsittelyä ja kohteliaampaa kirjoitustapaa. Toimituksen vastauksen kirjoittajaan Rasinkankaan kirje oli kuitenkin tehnyt selvästi negatiivisen vaikutuksen, koska Rasinkankaan aggressiivinen sävy oli tarttunut myös toimitukseen. Toimituksen vastauksessa Rasinkankaan sanottiin muistuttavan ”häikäilemätöntä amerikanagenttia(sic)”, sekä vihjattiin ettei kirjoittajalla ole pätevyyttä kirjoittaa tällaisesta asiasta. Rasinkankaan ja Väisäsen kilvoittelu ei itsessään ole kenties merkittävä siirtolaisuuden tutkimuksen kannalta, mutta se, sekä toimituksen vastaus paljastivat, että Liitto joka tapauksessa halusi käsitellä siirtolaisuutta ilmiönä monelta kannalta. Olisihan Rasinkankaan kirjoitukset olleet helppo jättää julkaisematta. Ne ovat kuitenkin ajan muihin kirjoituksiin nähden melko aggressiivinen, röyhkeä ja loukkaava, joka lienee jo yksistään syy jättää teksti julkaisematta.²²³

Kuten jo aiemmin on todettu, ei siirtolaisuuden näkeminen yhteiskunnallisten ilmiöiden ja olojen seurauksena ollut niin itsestään selvää. Kuitenkaan nimimerkki W.S.²²⁴ ei ole ainoa, joka ymmärtää siirtolaisuuden olevan seurausta yhteiskunnallisista ongelmista, nimittäin 26.4.1913²²⁵ nimettömäksi jäänyt kirjoittaja ehdotti samoja keinoja siirtolaisuuden ehkäisemiseksi. Merkittävänä erona kuitenkin on nähtävä se, että myöhemmässä kirjoituksessa siirtolaisia jopa puolustettiin. Heillä kerrottiin olevan Yhdysvalloissa heikko työasema, sillä siellä oli enemmän työntekijöitä kuin työpaikkoja, josta kirjoittaja vielä jatkaa Kansan Tahdon tapaiseen tyyliin: ” [–] siellä on kapitalismilla kaikilla aloilla rajaton valta”. Kirjoittaja myös ymmärtää, että suuri osa siirtolaiskriitikistä tuli parempiosaisilta. Parempiosaisien kritiikki nähtiin kaksinaismoralistiseksi, kun taloudellisesta hyvinvoinnista

²²² H. Rasinkangas, ”Yleisöltä – Vähän Amerikan kirjoituksen johdosta Liiton n:ossa 76” (art.). Liitto 21.8.1913.

²²³ H. Rasinkangas, Liiton toimitus, ”Vieläkin siirtolaisuudesta” (art.). Liitto 15.5.1913.

²²⁴ W.S, ”Pienviljelysasutuksen merkitys” (pk.). Liitto 9.7.1912.

²²⁵ ”Siirtolaisuus” (pk.). Liitto 26.4.1913.

nauttivat henkilöt moittivat Suomessa kurjuudesta kärsivien pyrkimyksiä päästä nauttimaan samasta taloudellisesta hyvinvoinnista. Ikään kuin ihmisellä olisi velvollisuus kärsiä omasta osastaan. Se miksi siirtolaisuus oli huono ilmiönä, perustui kahteen tekijään: siihen, että siirtolaiset aiheuttavat lähdollään kotimaahan taloudellisia haasteita, sekä siihen, että he itse siirtolaisina monesti tekevät töitä toisten hyvinvoinnin edistämiseksi oman hyvinvointinsa edistämisen sijaan. Toisin sanoen siirtolaisten tulisi edistää taloudellista hyvinvointiaan muilla, paremilla, keinoilla. Nimimerkki H. Rasinkangas²²⁶ kirjoitti siirtolaisuuden kritisoinnista ja siirtolaisten hyvinvoinnista. Aiemmissä kirjoituksissa esitettiin, ettei siirtolaisuus kannattaisi taloudellisesti, mutta Rasinkangas osoittaa kahta esimerkkiä käyttäen, että siirtolaisuus oli taloudellisesti järkevää. Hän myös näpöyttää siirtolaisuuden kriitikoita siitä, että he ovat itse usein suuripalkkaisia joutenolijoita, joiden elanto riippuu köyhemmistä – täten vihjaten, että he pelkäävät siirtolaisuuden aiheuttavan sen, että heidän itsensä täytyy alkaa tekemään työtä.²²⁷

Kalevassa oli myös julkaistu sodan aikana lyhyitä ”kaikki hyvin” -kirjeitä. Nämä olivat sodan syttymisen, mutta siirtolaislaivaliikenteen alkamisen jälkeen julkaistuja lyhyitä tekstejä, joiden ydinsanoma oli, että laiva oli päässyt turvallisesti perille. Turvallisen perillepääsyn lisäksi tekstissä oli myös laivan tunnistustiedot, eli minä päivänä ja mistä satamasta laiva oli lähtenyt, sekä milloin se oli perille päässyt. Näiden tietojen avulla laivassa olleiden suku ja ystävät tietävät matkustavaisen päässeen turvallisesti perille²²⁸. Sodan aikana laivaliikenne on ollut sotivien osapuolten sukellusveneiden ja muiden merisotatoimien vuoksi vaarallista, joten on ymmärrettävää, että tuon kaltaiset lyhyetkin viestit laivojen turvallisesta kulmisesta koettiin arvokkaiksi.

2.7 Takaisin kotiin – pysyvästi tai vierailulle

Palaamiseen vaikuttivat samankaltaiset työntävät ja vetävät tekijät kuin siirtolaiseksi lähtemiseenkin. Paluun todennäköisyyttä vähensi esimerkiksi, jos oli ollut siirtolaisena jo pitkään, asui kaupungissa tai jos siirtolaisella oli kiinteää

²²⁶ Nimi epäselvä, joten on mahdollista, että sukunimessä on virhe.

²²⁷ ”Siirtolaisuus” (pk.). Liitto 26.4.1913; W.S., ”Pienviljelysasutuksen merkitys” (pk.). Liitto 9.7.1912; H. Rasinkangas, ”Vieläkin siirtolaisuudesta” (art.). Liitto 15.5.1913.

²²⁸ Kaleva 15.11.1916; 27.11.1916; 30.12.1916; 26.1.1917.

omaisuutta kohdemaassa. Myös Suomen olosuhteet vaikuttivat paluuta vähentävästi. Mikäli siirtolaisen asema kotimaassa oli ollut huono tai siirtolaisella oli muita huonoja kokemuksia vanhasta kotimaastaan. Paluuta lisääviä tekijöitä olivat taas se, jos siirtolainen asui maaseudulla, jos siirtolaisella oli perhe kotimaassa, lyhyt siirtolaisaika, työttömyys kohdemaassa tai jos siirtolaisella oli itsenäinen tai muuten vahva asema Suomessa ennen siirtolaisuutta.²²⁹ Nämä piirteet eivät kuitenkaan näkyneet tarkasteluajan kirjoituksissa, vaan paluumuuttajista ja vierailijoista puhuttiin juuri näillä kahdella nimellä tai siirtolaisina.

Suomalaisten vierailuista kotimaassa kerrottiin muutamissa tapauksissa. Kaikki tapaukset ovat olleet iloisia ja kuvaukset positiivisia. Vierailuja tehtiin jo tarkasteluajan alkupuolella, mutta niiden määrä lisääntyi erityisesti 1920-luvulla, kun matkustaminen muuttui mukavammaksi laivojen varustelutason parannuttua.²³⁰ Vieraat otettiin usein vastaan soittokunnan ja suuren yleisön kanssa, jonka jälkeen vieraita tervehdittiin virallisesti ja kahvitettiin. Muutkin erilaiset virallisemmän luonteiset tapahtumat olivat varsin yleisiä. Näihin tapahtumiin kuului muun muassa lisää soittoa, puheita ja laulua. Iloinen tunnelma on ollut myös itse laivoilla, sillä ainakin kerran laivan kannelta vastattiin rannalta kuuluneeseen Maamme-lauluun soittamalla ”Kansainvälinen työväenmarssi”²³¹ eli oletettavasti nykyään lyhemällä nimellä tunnettu Kansainvälinen taikka sitten molemmat Kansainvälinen sekä Työväen marssi. Kuvaukset paluista ovat aina iloisia ja niihin liittyi monenlaisia vastaanottojuhlia. Iloiset vastaanottojuhlat kertovat, että siirtolaisten paluu oli aina odotettu ja iloinen tapahtuma, jossa kanssasomalaiset tai siirtolaisten omaiset pääsevät tapaamaan kaipaamiaan ihmisiä. Siirtolaisista tämä antaa iloisen ja jopa rakastetun kuvan. Se myös kertoi, että siirtolaisten toivottiinkin palaavan Suomeen ja iloisilla paluujuhliilla, sekä niistä kertomisella haluttiin varmasti viestiä myös siirtolaisille itselleen, että he olivat tervetulleita takaisin Suomeen. Viestinnän tavoitteena oli todennäköisesti se, että siirtolaiset palaisivat Suomeen ja täten siirtolaismäärää saataisiin pienennettyä, vaikkakin viipeellä. Ilmeisesti tämä positiivinen vastaanotto myös toimi ainakin osin, sillä vierailut poikivat lisää vierailuja, joille osallistui satoja suomalaisia kerralla. Vierailujen ajat myös

²²⁹ Virtanen et al. 1986, 265.

²³⁰ Virtanen et al. 1986, 239.

²³¹ Kaleva 5.6.1912; 12.6.1912; Liitto 6.6.1912

pitenivät ja siten niiden taloudellinen merkityskin kasvoi, vaikkakin vasta tarkasteluajanjakson ulkopuolella, 1920-luvun puolivälin tuntumassa.²³²

Ensimmäisen maailmansodan loppupuolella huolen aiheeksi oli noussut siirtolaisten huono taloudellinen tilanne elinkustannuksien noustua sodan takia valtaviksi. Esimerkiksi sillit kerrottiin jaettavan neljään osaan, sillä tavallisella ihmisellä ei ollut varaa ostaa sen enempää. Tilanteen epäillään myös pahentuvan, kun sota loppuu.²³³ Varsinaisia perusteluja tälle ei kerrottu, mutta syy voinee liittyä kirjoituksessa aiemmin tehtyyn mainintaan siitä, että sotatieteellisuuden parissa työkentelevien taloudellinen tilanne oli parempi. Täten siis voisi olettaa, että sotatieteellisuuden työllistävä vaikutus vähenee rauhan tultua ja tämän takia yhä suurempi osa väestöstä jää työttömäksi. Toisaalta syy voi olla kotiin palaavissa sotilaisissa, jotka myös tarvitsevat työtä. Tällöin työttömien määrä kasvaa entisestään. Sota oli vaikuttanut siirtolaisten oloihin myös pakkovärväyksien muodossa. Liitossa uutisoitiin, että 5000 suomalaisen ja venäläisen siirtolaisen joukko oli palannut Amerikasta ja oli kirjoituksen julkaisuhetkellä Haaparannan puolella odottamassa maahanpääsyä.

Yhdeksi syyksi siirtolaisten paluulle kerrottiin pakkovärväykset Yhdysvaltojen asevoimiin²³⁴. Uutisessa myös kerrottiin, että uutiset siirtolaisten innostuksesta pakkovärväykseen oli valhe ja suurin osa suhtautuu siihen suuttumuksella.²³⁵ Samoin myös kotimaan edullisemmat elinkustannukset nähtiin isoksi syyksi paluumuutolle.²³⁶ Suhtautuminen pakkovärväykseen ja siirtolaisia koskeviin asevelvollisuuslakeihin kuitenkin vaihteli, eikä suinkaan ollut yksimielisesti täysin vastustava. Vasemmistolaiset vastustivat vahvemmin pakkovärväyksiä kuin muut ja ääriivasemmisto vahvemmin kuin maltillisemmat. Yhdysvalloissa ääriivasemmistolaisen Industrial workers of the world -organisaation kerrottiin perustaneen ”puolustuskomitean” tukemaan asepalveluksesta kieltäytyneitä.²³⁷ Paluun syistä kertominen kertoo siirtolaiseksi aikoville välillisesti syitä olla lähtemättä. Lehdissä julkaistuissa kirjoituksissa oli joitakin kertoja mainittu esimerkiksi Yhdysvaltojen

²³² Virtanen et al. 1986, 239.

²³³ Liitto 11.2.1917.

²³⁴ Kanadassakin tuli voimaan siirtolaisia koskevia asevelvollisuuslakeja 1917. Kero 1997, 220-221.

²³⁵ Liitto 16.8.1917.

²³⁶ ”Siirtolaisolot Yhdysvalloissa” (art.). Kaleva 26.2.1912.

²³⁷ Kero 1997, 220.

korkeampi palkkataso Suomeen verrattuna. Tähän hyvänä vastaperusteluna toimi se, että myös Suomessa oli matalammat elinkustannukset. Tällöin Yhdysvalloissa kertyneet säästöt riittävät pidemmäksi aikaa Suomessa käytettynä, joka houkuttelee palaamaan Suomeen rahoineen.

Vaikka olojen kerrottiin olevan hyvät Argentiinassakin, ei Argentiina ole missään välissä ollut iso siirtolaiskohde, eikä siitä juuri ole kirjoitettu missään tarkastelemissani lehdissä, mutta Liitossa julkaistiin lyhyt artikkeli. Siellä kerrottiin Argentiinassa asuvan maanviljelijä Urho Sakkisen mukaan noin 1000 suomalaista. Heidän työtään ja olojaan siirtolaisina kuvailtiin peräti menestyksekkääksi ja heidän ansioikseen luettiin sadon tee- ja tupakkasadon moninkertaistaminen.²³⁸ Joko olot ovat merkittävästi Argentiinassa muuttuneet tai jotkin tiedot ovat vääriä, sillä muutamia vuosia aikaisemmin Argentiinan suomalaisia siirtolaisia oli avustettu valtion toimesta takaisin Suomeen. Syynä tälle on ollut se, että olot ovat olleet merkittävän huonot ja tämän johdosta siirtolaiset ovat pyytäneet apua, jota valtio oli antanut. Venäjän konsulinvirasto Buenos Airesissa antoi 250 puntaa ja konsulinvirasto Riossa taas 500 puntaa, yhteensä 750 puntaa, käytettäväksi siirtolaisten kotiin tuomiseksi. Apua pyytäviä oli joko kaksi henkilöä tai kaksi perhekuntaa, joten voi olla, ettei kaikkien suomalaisten siirtolaisten asema ole ollut tuonaan hetkenä yhtä huono kuin avun tarpeessa olevat.²³⁹ Tilanne oli siis hyvin samankaltainen kuin Brasiliassa, josta palaamisesta kirjoitettiin usein. Erona oli kuitenkin se, että Argentiinan oloista kirjoitettiin positiivisestikin, toisin kuin Brasiliasta, johon liittyvät positiiviset kirjoitukset liittyvät aina poismuuttoon. Argentiinasta kertova kirjoitus oli positiivinen kuitenkin peräti kahdellakin tapaa: se kertoo siirtolaisten positiivisista oloista ja menestyksestä, sekä siitä, että avuntarpeessa olevat siirtolaiset sitä myös saivat. Täten Argentiinasta annettiin erinomaisen positiivinen kuva siirtolaisten kohdemaana.

Sodan jälkeen Suomeen ja Venäjälle palaavia siirtolaisia päätettiin aluksi tukea ilmaisilla junamatkoilla Venäjän alueella, sekä antamalla rajavartiokomennuskunnille käsky olla aiheuttamatta paluumuuttajille minkäänlaisia vaikeuksia esimerkiksi matka-asiakirjoihin, passeihin tai muihin asioihin liittyen. Uutiset ovat identtiset, vaikka niillä onkin erilaiset otsikot keskenään.²⁴⁰ Kahden kuukauden ajan

²³⁸ Liitto 27.2.1920.

²³⁹ Liitto 1.4.1913.

²⁴⁰ Kaleva 23.3.1917; KT 23.3.1917; Liitto 23.3.1917.

muuttoliikenteen kerrottiin jatkuvan Tornion kautta.²⁴¹ Tämä tilanne ei kuitenkaan säilynyt rauhallisena loputtomiin, sillä noin kahden kuukauden päästä julkaistiin tieto, että 14 siirtolaista pidätettiin Torniossa, rajalla. Virallinen syy oli passittomuus, mutta Kansan Tahdossa syyksi epäiltiin rajavartioiden kadottaneen näitten siirtolaisten passit.²⁴² Myöhemmin kirjoitettiin myös, että 41 siirtolaista olisi pidätetty Torniossa, koska heilläkään ei ollut passia. Pidätetyt siirrettiin tiedon mukaan Viipurin kautta Pietariin²⁴³. Kuitenkin 20.8. julkaistussa tekstissä kirjoitettiin pidätettyjen olevan pidätettynä jo toista kuukautta, joten on syytä olettaa, että kyseessä ei ole sama tapaus eli pidätettyjä oli useita ja pidemmältä ajalta. Tuona aikana Suomessa ja Venäjällä tehtiin Kansan Tahdon tietojen mukaan useitakin pidätyksiä liittyen vallankumoukselliseen toimintaan. Lienee mahdollista, että nämä pidätykset, sekä vallankumouksellinen toiminta, ovat herkistäneet virkavalan, jonka seurauksena pidätyksiä oli tehty väärin perustein. 17.9.1917 selviää Kansan Tahdossa, että kyseessä oli ollut väärinkäsitys passien kanssa²⁴⁴, joka uutistekstissäkkin kuulostaa tekaistulta syyttä, koska myöhemmin saman kuun aikana pidätettiin suomalainen toimittaja koska hän yritti selvittää erästä pidätystapausta ja väitteitä siitä, että rajavartiot ryöstävät paluumuuttajia.²⁴⁵ Paluumuuttajat eivät siis saaneet sodan loppupuolella osakseen samanlaista iloista vastaanottoa kuin ennen sotaa, tai sen alkupuolella. Se ei kuitenkaan tarkoita, että suomalaisten mielipiteet siirtolaisiin olisivat välttämättä muuttuneet, vaan ne kertovat, että mahdollisuutta iloisiin paluujuhliin ei samalla tapaa ole. Muuttuneen potentiaaliksi lisäksi myös valtiovallan tai ainakin sen instituutioiden suhtautuminen oli kuitenkin muuttunut negatiiviseksi. Pidätykset kertovat siitä, että julkishallinnon ote rakoilee ja legitimiteetti oli kyseenalaistettu, sillä rajalla toimivat instituutiot eivät enää noudata julkishallinnon antamia käskyjä. Kirjoitukset myös ovat sävyllään pidätyksiä kritisoivia, joka osoittaa väestön tuesta siirtolaisille.

Paluukirjoittamisen kohteita ovat siirtolaiseksi lähteneiden lisäksi myös siirtolaisiksi aikovat. Kirjoittamisen tavoitteena oli saavuttaa ne ihmiset, jotka harkitsevat lähtöä ja saada heidät huomaamaan, että palaaminen oli aina iloinen tapahtuma, eli lähtö taas oli negatiivinen tapahtuma. Tätä vastaan hieman taistelee se fakta,

²⁴¹ KT 21.6.1917; 3.8.1917.

²⁴² KT 11.8.1917.

²⁴³ KT 20.8.1917.

²⁴⁴ KT 17.9.1917.

²⁴⁵ KT 20.8.1917; 25.8.1917.

että myös lähteville laivoille tavattiin soittaa musiikkia ja järjestää läksiäisiä. Nämä tapahtumat ovat kuitenkin saattaneet olla epävirallisia, jolloin ne oli todennäköisesti pidetty ainakin osin lähtevien omaisten toimesta. Tällöin niillä ei ehkä ole samanlaista tarkoitusta vaikuttaa siirtolaisuuteen kuin virallisilla paluujuhilla. Mahdollista on myös, että paluujuhlat olivat oikeasti palaavia varten tarkoitettuja ja uutisointi myös kohdistettu heihin, sillä suhtautuminen paluumuuttajiin ei aina ollut erityisen positiivinen.²⁴⁶ Negatiiviset paluukirjoitukset voisivat vaikuttaa siirtolaisten paluutoiveisiin. Tietenkin Suomeen oli haluttu jokainen paluumuuttaja paikkaamaan työvoimavajetta tai kasvattamaan kansantaloutta, sekä tietenkin ikävöity perheenjäsen oli haluttu kotiin ja siksi siis heidän paluuseensa negatiivisesti vaikuttaneet kirjoitukset oli haluttu painaa pinnan alle.

²⁴⁶ Kero 1996, 259.

Yhteenveto

Suhtautumista siirtolaisuuteen voidaan kutsua monimutkaiseksi, vaikeaksi ja monipuoliseksi. Negatiivisiin, positiivisiin ja neutraaleihin suhtautumistapoihin löytyi useita perusteluja, sekä suhtautumisen voimakkuusasteita. Mielipiteet eivät kuitenkaan jakaantuneet selkeästi poliittiseen oikeistoon ja vasemmistoon, sosio-ekonomisesti, maaseudun ja kaupunkien asukkaisiin tai edes koulutuksellisesti kouluttamattomiin ja koulutettuihin. Osittain näiden jakojen sisällä oli päällekkäisyyttä: kaupunkiväestö oli pääasiassa maaseudun ihmisiä koulutetumpaa ja monesti vauraampaakin.

Kuitenkin pientä painottumista näilläkin jaoilla näkyi. Esimerkiksi vasemmisto ymmärsi siirtolaisuutta paremmin kuin oikeisto, joka usein suoraa tuomitsi siirtolaisuuden ja jopa piti siirtolaisia paheellisina ihmisinä. Joskin kumpikin piti siirtolaisuutta pääasiassa ilmiönä ei-toivottuna. Maaseudulla siirtolaisuuteen suhtauduttiin kaikkiaan voimakkaammin, koska siirtolaisuuden syyt ja seuraukset näkyivät siellä kaupunkeja selkeämmin, joka johti siihen, että niin positiiviset kuin negatiivisetkin suhtautumiset olivat vahvempia.

Lehtien eri tekstityyppien keskinäisiä eroja oli myös sangen vähän. Matkalais- ja siirtolaiskirjeiden kirjoittajat suhtautuivat samaan tapaan siirtolaisuuteen kuin esimerkiksi mielipidekirjoitusten tai uutisten kirjoittajat. Tämä kertoo, että niin kotiin kirjoittavat siirtolaiset kuin kotimaan asukkaatkin suhtautuvat siirtolaisuuteen laaja-alaisesti. Siirtolais- ja etenkin matkalaiskirjeitten laaja-alaisuus, sekä yleinen ja melko vahva positiivisuus saattoivat johtua siitä, että ne olivat kirjoitettu usein ”tuoreeltaan” uudessa kotimaassa. Tällöin kohdemaan todellisuus ja olot eivät olleet auenneet uusille siirtolaisille. Tätä tukee myös se, että uudessa kotimaassaan pidempään olleiden sävyt olivat usein negatiivisemmat – etenkin jos he olivat ottaneet osaa jonkin kansalaisyhdistyksen tai organisaation toimintaan. Esimerkiksi ammattiliittojen vaikutus kirjoituksiin näkyi selkeästi työväen lähettämissä kirjeissä. Huomioon on tietysti otettava se, että kirjeitä lähettäneet saattoivat olla tällaisten yhdistysten jäseniä jo kotimaassa, joka vaikeuttaa kohdemaan yhdistysten vaikutusta siirtolaisen arvomaailmaan ja kirjoitustapoihin sekä -aiheisiin.

Sen sijaan eroja oli eri lehtien välillä. Kansan Tahto oli tarkasteltavista lehdistä kaikista ymmärtäväisin ja positiivisin ja sen negatiiviset siirtolaiskirjoitukset kohdistuivat useimmiten muihin tekijöihin kuin itse siirtolaisiin, jotka nähtiin näiden kritisoitavien kirjoitusten aiheiden uhreiksi. Toisin sanoen esimerkiksi kapitalismin uhreiksi, joilla ei ollut mahdollisuutta toimia muuten. Liitto sen sijaan oli lehdistä negatiivisimpia, vaikka ymmärrystä maaseudun asukkaiden keuhnoille oloille Liiton julkaisuissa oli. Kuitenkin Liitossakin monet kirjoitukset keskittyivät kritisoi-
maan maaseudulta lähteviä maahenkikirjoituksilla, joten ymmärrystä tai tahtoa ymmärtää maaseutua ei kaikilla Liitossa kirjoittaneilla ollut. Kaleva asettuu ikään kuin näiden kahden väliin. Kalevassakin siirtolaisuus tuomittiin vahvasti, mutta ei aivan yhtä tarmokkaasti kuin Liitossa, vaikkakin samankaltaisia negatiivisia tuomitsemisen elementtejä Kaleva jakoikin Liiton kanssa. Samankaltaisia tuloksia saivat Hujanen ja Koironen. Heidän tekemänsä tilaston mukaan vasemmistolaislehti Työmies/Suomen Sosialidemokraatti suhtautui kaikista tarkastelluista lehdistä positiivisimmin siirtolaisuuteen ajanjaksolla 1880-1930. Positiiviseksi tulkittuja kirjoituksia oli melkein neljä kertaa enemmän kuin kahdessa muussa tarkastellussa lehdessä yhteensä.²⁴⁷ Työmiehen/Suomen Sosialidemokraatin positiiviset kirjoitukset kuitenkin painottuivat tarkkailujakson alkupäähän, sillä Hujanen ja Koironen kirjoittavat muutoksen alkaneen 1900-1910-lukujen taitteessa.²⁴⁸ Heidän tekemänsä havainnot ovat kuitenkin merkittävästi laajemmalla ajalla, eri lehdistä ja heillä on voinut myös olla eri kriteerit ja määritelmät positiivisille ja negatiivisille kirjoituksille. Joka tapauksessa tulokset myötäilevät toisiaan hieman.

Kirjoittelujen pohjalta siirtolaisuuden syiksi voi nähdä laajan skaalan erilaisia olosuhteiden asettamia edellytyksiä ja tekijöitä. Suomesta pois päin työntäviä tekijöitä olivat esimerkiksi maaseudun huonot olosuhteet, kuten työn rankkuus ja epätasa-arvoinen asema kaupunkien asukkaita kohtaan sekä maattomuus. Samankaltaiset tekijät taas vetivät lähtemään siirtolaiseksi, sillä ainakin Yhdysvaltojen palkkataso oli Suomessa korkeampi ja olosuhteet maaseudullakin olivat paremmat. Yhdysvalloissa oman viljelysmaan saaminen oli helpompaa kuin Suomessa. Toisaalta siirtolaisten kohdemaissa oli monesti ongelmia, jotka työnsivät pois niistä tai jarruttivat muutenkin lähtöä. Brasilian umpisurkeat olosuhteet ajoivat jo sinne aiemmin muuttaneet pois, jotka puolestaan laskivat intoa lähteä sinne siirtolaiseksi.

²⁴⁷ Hujanen & Koironen 1990, 179. Taulukko 7.

²⁴⁸ Hujanen & Koironen 1990, 80.

Yhdysvaltojen kohdalla taas korkeista palkoista huolimatta työntekijöillä oli monesti huonot työolosuhteet ja työnantajaosapuoli ei noudattanut aina sovittuja työehtoja tai edes lakia, joka johti muun muassa työturvallisuuden laskuun.

Lehtiin siirtolaisuudesta kirjoittivat usein lehtimiehet, yhteiskunnalliset vaikuttajat ja siirtolaiset. Muista lehdistä otettuja uutisia myös julkaistiin tarkastelemissani lehdissä, kyseessä ei ollut myöskään erillistapaus, vaan yleisempi ilmiö.²⁴⁹ Yhtenä isohkona aliedustettuna ihmisryhmänä olivat tavalliset Suomessa asuvat ihmiset. Täten kaikkiaan on vaikeampi arvioida suuren väkijoukkojen suhtautumista siirtolaisuuteen. Kuitenkaan se ei ole millään muotoa mahdotonta, koska kaupallisina toimijoina Kaleva, Liitto ja Kansan Tahto ovat joutuneet linjoissaan ja kirjoituksissaan jonkin verran miettimään lukijoittensa eli toisin sanoen suurten, tavallisten, ihmisryhmien mielipiteitä ja arvoja. Tietenkään niiden ei tarvinnut yrittää ottaa huomioon kaikkia ihmisiä, koska ne saattoivat keskittyä oman kohde-ryhmänsä mielipiteitten arviointiin. Paremminkin sanottuna siis Kansan Tahdon toimituksen ei tarvinnut puntaroida kaupunkiporvarin tai suurtilallisen mielipidettä siirtolaisuuteen, koska nämä eivät olleet Kansan Tahdon lukijoita alkuunkaan.

Lehdissä ei näkynyt selkeää sensuuria, vaikka Venäjän vallan aikana erilaisia sensuurilakeja olikin voimassa ja monenlaiset materiaalit olivat julkaisukiellossa. Joko siirtolaisuuteen liittyviä tekstejä ei oltu sensuroitu tai kielletty julkaisemasta, tai sensuuri ei yksinkertaisesti näkynyt lehdissä millään muotoa. Se, ettei sensuuri näkynyt, ei tarkoita, etteikö sitä voisi olla ollut. Siirtolaisuudesta kirjoitettiin joka tapauksessa melko moneen eri tyyliin, joka viittaisi siihen, ettei sensuuria ainakaan kovin laajasti välttämättä ollut. Vaikka kirjoituksissa oli vähemmän positiivisia kirjoituksia, oli lehdissä kuitenkin julkaistu mainoksia, joiden tehtävä oli kuitenkin kannustaa ihmisiä lähtemään siirtolaisiksi. Niihin siirtolaiskeskusteluun liittyvän sensuurin voisi kuvitella iskeneen, jos sitä olisi tapahtunut. Hieman tarkasteluajan ulkopuolelle jäi kuitenkin vuosien 1899-1905 sortokausi, jolloin suomalaisten lehdistöä sensuroitiin vahvasti.²⁵⁰ Tuo sortokausi ei jättänyt sellaisia jälkiä siirtolaiskirjoitteluun, että se olisi enää tarkasteluajanjakson alussa, vuonna 1912, näkynyt. Sensuurin näkyvyyttä olen arvioinut vertailemalla vuosien 1912 ja 1920 siirtolaisuuskirjoitusten aiheita ja tyyliä. Niillä ei ollut merkittävää eroa,

²⁴⁹ Hujanen & Koiranen 1990, 74.

²⁵⁰ Hujanen & Koiranen 1990, 18

vaikka määrältään kirjoitukset vähenevätkin tarkasteluajanjakson loppua kohden. Sama ilmiö näkyi myös Hujasen ja Koirasen tutkimuksessa, vaikkakin heidän lähteenä käyttämänsä lehdet olivatkin erit.²⁵¹

²⁵¹ Hujanen & Koiranen 1990, 156. Lehdet olivat Uusi Suometar/Uusi Suomi, Työmies/Suomen Sosialidemokraatti ja Vasabladet.

Lähteet

I – Painamattomat lähteet

110 vuotta – 110 tarinaa Kalevasta. Lisätty 11.4.2009. Kaleva Oy.
<https://www.kaleva.fi/110-vuotta-110-tarinaa-kalevasta/2460257>

Mesaba Co-op Park. Päivitetty 19.11.2017. Minnesota Historical Society.
<https://www.mnopedia.org/place/mesaba-co-op-park>.

Explore Sointula History at the Museum. Luettu 15.2.2022. Sointula Museum.
<https://sointulamuseum.ca/sointula-history-3/>

II – Painetut Lähteet

Kaleva 1.1.1912-31.12.1920

Kansan Tahto 1.1.1912-31.12.1920

Liitto 1.1.1912-31.12.1920

III – Tutkimuskirjallisuus

Hannula, Jouko. Maakunnan ja aatteen asialla: Liitto 1906-1981. 1981. Suomen Nuorison Liitto.

Heikkinen. Tekstianalyysi – Miksi kielellisillä valinnoilla on merkitystä? 2020. Gaudeamus Oy.

Hujanen, Taisto & Koironen, Kimmo. Siirtolaisuus suomalaisissa sanomalehdissä vuosina 1880-1939 ja 1945-1984. 1990. Siirtolaisinstituutti.

Jutikkala, Eino & Pirinen, Kauko Suomen historia – asutuksesta Ahtisaareen. 1999. Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kero, Reino. Suomalaisina Pohjois-Amerikassa – Siirtolaiselämää Yhdysvalloissa ja Kanadassa. 1997. Siirtolaisinstituutti.

Kero, Reino. Suomen siirtolaisuuden historia Osa I – Pohjois-Amerikkaan suuntautuneen siirtolaisuuden tausta, määrä, rakenne, kuljetusorganisaatio ja sijoittuminen päämääräalueelle. 1986. Turun Yliopiston Historian laitos.

Kero, Reino. Suureen länteen – Siirtolaisuus Suomesta Pohjois-Amerikkaan. 1996. Siirtolaisinstituutti.

Koivukangas, Olavi. Kaukomaiden kaipuu – Suomalaiset Afrikassa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Latinalaisessa Amerikassa. 1998. Siirtolaisinstituutti.

Korkiasaari, Jouni. Suomalaiset maailmalla: Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisajoista tähän päivään. 1989. Siirtolaisuusinstituutti.

Kostiainen, Auvo & Pilli, Arja. Suomen siirtolaisuuden historia osa II – Aatteellinen toiminta. 1983. Turun Yliopiston Historian laitos.

Luntinen, Pertti. French Information on the RUSSIAN WAR PLANS 1880-1914. 1984. Suomen Historiallinen Seura – SHS.

Pietilä, Jutta. Sointuja ihanneyhteiskunnalle: Matti Kurikka utopiasosialistisena ajattelijana ja toimijana. 2017.

Saarela, Tauno. Kansan Tahto: Pohjolan työtätekevien lehti. 2006. Yrjö Mäkelin-seura.

Siirtolaisuustilasto 10 - siirtolaisuus vuonna 1913. Suomen virallinen tilasto. 1914. Suomen Virallinen Tilasto.

Siirtolaisuustilasto 19 - siirtolaisuus vuonna 1925 ja 1926. Suomen virallinen tilasto. 1927. Suomen Virallinen Tilasto.

Steinby, Torsten. Suomen sanomalehdistö: historiallinen katsaus. 1963. Werner Söderström Osakeyhtiö.

Suistola, Jouni. Kaleva: Sata vuotta kansan kaikuja. 1999. Kalevalaisten naisten liitto.

Tommila, Päiviö & Landgren, Lars & Leino-Kaukiainen, Pirkko. Sanomalehdistön vaiheet vuoteen 1905. Kustannuskiila Oy.

Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo. Sanomia kaikille: Suomen lehdistön historia. 1998. Kleio ja Nykypäivä

Vilmusenaho, Risto. Siikajokilaakson siirtolaisuus vuosina 1850-1914. 1995.

Virtanen, Keijo & Pilli, Arja & Kostainen Auvo. Suomen siirtolaisuuden historia osa III – Sopeutuminen ja paluumuutto. 1986. Turun Yliopiston Historian laitos.

Väliverronen, Esa & Kantola, Anu & Moring, Inka. Media-analyysi: tekstistä tulkintaan. 1998. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

IV – Hakuteokset

Käki, Matti & Kojo, Pauli & Rätty, Ritva: *Mitä Missä Milloin 1967. Kansalaisen vuosikirja*. 1966. Otava.